

Krajský pamiatkový úrad Prešov

Pamiatková rezervácia Kežmarok

Zásady ochrany pamiatkového územia

Textová časť

Spracovatelia: Ing. arch. Iveta Bujnová
Ing. Eva Semanová

Spolupráca: PhDr. Nora Baráthová
Mgr. Marta Kučerová

© 2012

OBSAH:**1. ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE**

1.3.	Vyhlásenie	3
1.4.	Vymedzenie pamiatkového územia	3
1.5.	Vymedzenie ochranného pásma	4
1.6.	Údaje o východiskových materiáloch	4

2. ODÔVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

2.1.	Dôvod spracovania zásad ochrany pamiatkového územia	5
2.2.	Stručný historický a stavebný vývoj územia	6
2.3.	Zásadné urbanistické vývojové etapy	8
2.4.	Urbanistická štruktúra pamiatkového územia	14
2.5.	Charakteristika územia z hľadiska pamiatkových hodnôt	14
2.5.1.	Krajinný (vonkajší) obraz územia	14
2.5.2.	Vnútorňý obraz územia	14
2.5.3.	Historický pôdorys	15
2.5.3.1.	Komunikačný systém	15
2.5.3.2.	Parcelácia a rozsah jej zachovania	16
2.5.4.	Zachovaná objektová skladba	17
2.5.5.	Spôsob zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia	18
2.5.6.	Systém opevnenia, jeho vývojové etapy	22
2.5.7.	Hodnoty archeologického dedičstva	23
2.5.8.	Krajinárske hodnoty pamiatkového územia	27
2.5.8.1.	Zeleň uličných interiérov a verejných priestranstiev	27
2.5.8.2.	Samostatné parkové dispozície	28
2.5.8.3.	Zeleň vymedzených areálov	30
2.5.8.4.	Zeleň dvorov a záhrad	31
2.5.8.5.	Sídlisková zeleň	31
2.5.8.6.	Zeleň opevnenia	31
2.5.9.	Strešná krajina	31
2.5.10.	Pamiatkové hodnoty územia nehmotnej povahy	32
2.6.	Funkčné využitie územia	33
2.7.	Nehnutel'nosti (objekty) v pamiatkovom území	33
2.7.1.	Národné kultúrne pamiatky	33
2.7.2.	Národné kultúrne pamiatky navrhnuté na výpis z ÚZPF	36
2.7.3.	Nehnutel'nosti s pamiatkovou hodnotou	37
2.7.4.	Nehnutel'nosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia	40
2.7.5.	Nehnutel'nosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia	41
2.7.6.	Nehnutel'nosti akceptované v pamiatkovom území	42
2.8.	Spolupráca na regenerácii pamiatkového územia	42
2.9.	Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany	44

3. POŽIADAVKY

3.1.	Základné požiadavky ochrany pamiatkového územia	46
3.2.	Požiadavky na primerané funkčné využitie pamiatkového územia rešpektujúce hodnoty územia a pamiatok nachádzajúcich sa na tomto území	47

3.3.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie	47
3.4.	Požiadavky na výškové a hmotovo priestorové usporiadanie objektov v pamiatkovom území	48
3.4.1.	Požiadavky na zachovanie tradičnej objektovej skladby	48
3.4.2.	Požiadavky na zachovanie a ochranu historických dominánt a kompozície výškového zónovania	48
3.4.3.	Zásady zachovania a ochrany strešnej krajiny	48
3.4.4.	Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu systému mestského opevnenia	49
3.4.5.	Požiadavky diferencovaného prístupu k ochrane, obnove a údržbe objektov v pamiatkovom území	49
3.4.5.1.	Základné požiadavky na zachovanie a údržbu národných kultúrnych pamiatok	50
3.4.5.2.	Požiadavky na zachovanie a údržbu nehnuteľností v pamiatkovom území, ktoré nie sú národnými kultúrnymi pamiatkami	51
3.4.6.	Požiadavky pre novostavby, dostavby, nadstavby v pamiatkovom území	52
3.4.6.1.	Rezervné plochy	53
3.4.7.	Dočasné objekty a zariadenia v pamiatkovom území	54
3.5.	Požiadavky na úpravu, obnovu a údržbu zelene – plôch záhrad, dvorov a ostatnej zelene; samostatne parkovo upravených plôch; vnútroareálovej zelene a líniových prvkov (alejí)	54
3.6.	Požiadavky na zachovanie prvkov uličného interiéru a uličného parteru	55
3.6.1.	Uličné interiéry	55
3.6.2.	Uličné partery	56
3.6.3.	Povrchy komunikácií, verejných priestranstiev	56
3.6.4.	Osvetlenie verejných priestorov, iluminácia objektov	57
3.6.5.	Požiadavky na zachovanie pôvodných stavebných materiálov	57
3.6.6.	Požiadavky na riešenie infraštruktúry a technických zariadení	58
3.6.7.	Požiadavky pre umiestnenie informačných, reklamných a propagačných zariadení	58
3.7.	Požiadavky na ochranu siluety a panorámy územia a na zachovanie charakteristických pohľadov a priehľadov	59
3.8.	Požiadavky na zachovanie a prezentáciu prípadných archeologických nálezísk a na ich začlenenie do organizmu sídla alebo územia	60

4. PRÍLOHY – Textové

1. Historický a stavebný vývoj územia
2. Zoznam národných kultúrnych pamiatok
3. Rozhodnutie PÚ SR o vyhlásení ochranného pásma PR Kežmarok

1. ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE

1.1. Názov pamiatkového územia podľa platnej legislatívy:

Pamiatková rezervácia Kežmarok

Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia:

Mestská pamiatková rezervácia Kežmarok

Číslo PR v ÚZPF: 3

1.2. Obec: Kežmarok

Kataster: Kežmarok

Okres: Kežmarok

Kraj: Prešovský

1.3. Vyhlásenie

Mestská pamiatková rezervácia Kežmarok bola vyhlásená 11.06.1950 uznesením vlády ČSR. Hranice boli aktualizované a presne vymedzené nariadením vlády SR č. 596/2001 o pamiatkových rezerváciách Bardejov, Bratislava, Kežmarok, Levoča, Prešov, Spišská Kapitula a Spišská Sobota zo dňa 13.12.2001 s účinnosťou od 01.01.2002

1.4. Vymedzenie pamiatkového územia

Hranica Pamiatkovej rezervácie Kežmarok, katastrálne územie Kežmarok, začína v severnej časti mesta, na rozhraní parciel č. 3207 (Garbiarska ulica), č. 2487 1) a 3215 (Nová ulica). Pokračuje po rozmedzí parciel č. 3215 a č. 2487 1) až do spoločného bodu parciel č. 3215, č. 2487 1) a 3212 (Hradská cesta). Sleduje severnú stranu parcely č. 3212 až po geodetický bod č. 908. Z tohto bodu pretína parcelu č. 3212 do spoločného bodu parciel č. 3212, č. 2572 a č. 2573. Ďalej sleduje východnú stranu parcely č. 3212 až do spoločného bodu parciel č. 3212, č. 2617, č. 2618 a č. 3219 (Ulica 1. mája). Odtiaľ pokračuje po východnej hranici parcely č. 3219 až do juhozápadného rohu parcely č. 2651, odkiaľ pretína parcelu č. 3219 do severozápadného rohu parcely č. 2660/2 2). Pokračuje po východnej hranici parcely č. 3219 až do styčného bodu parciel č. 3219, č. 2666 3) a č. 3254 (Ulica Jakuba Kraya). Z tohto bodu pretína parcelu č. 3254 priamo do spoločného bodu parciel č. 3254, č. 643 a č. 3127 (Štefánikova ulica). Tu sa hranica lomí smerom na západ a sleduje rozhranie parcely č. 3127 s parcelami č. 3254 a č. 3143. Zo spoločného bodu parciel č. 3143, č. 640 a č. 3127 sleduje hranicu parcely č. 3127 s parcelami č. 640, č. 3141 a č. 642. Ďalej pokračuje po južnej strane parcely č. 642 až po rozhranie parciel č. 642, č. 3142 a č. 1095/4 4). Z tohto bodu pretína parcelu č. 3142 (Ulica Hviezdoslavova) do spoločného bodu parciel č. 3142, č. 1098 a č. 1099/1 5). Odtiaľ sleduje severozápadnú a severnú hranicu parcely č. 3124 6). Zo spoločného bodu parciel č. 3144, č. 3142 a č. 3262/1 7) sleduje juhovýchodnú hranicu parcely č. 3262/1 7) (Ulica Martina Lányiho) do spoločného bodu parciel č. 3262/1 7), č. 3254 (Ulica Toporcerova) a č. 3144. Pokračuje po rozhraní parciel č. 3262/1 7), č. 3254 a č. 3145 až do bodu na rozmedzí parciel č. 3262/1 7), č. 3254 a č. 3235. Odtiaľ priamo pretína parcelu č. 3235 do spoločného bodu parciel č. 44, č. 43 a č. 3235. Odtiaľ pokračuje po hranici parciel č. 43 a č. 44 do spoločného bodu parciel č. 43, č. 44 a č. 3234 (Ulica Baštová) a smeruje severným smerom po západnej strane parcely č. 3234. V spoločnom bode parciel č. 3234, č. 3233 a č. 3235 priamo pretína parcelu č. 32338) (Kušnierska brána) do styčného bodu parciel č. 3232, č. 3233 a č. 99.

Pokračuje po západnej strane parcely č. 3232, v bode na rozhraní tejto parcely s parcelami č. 3207 (Ulica Garbiarska) a č. 105 sa stáča na severovýchod a prechádza po rozhraní parcely č. 3207 s parcelami č. 3232 a č. 106/16 9) do styčného bodu parciel č. 3207, č. 106/16 9) a č. 3231 10) (Ulica Dr. Alexandra 11)). Odtiaľ pretína parcelu č. 3207 do spoločného bodu parciel č. 1809, č. 3230 a č. 3207, pokračuje po severozápadnej strane parcely č. 3207 až do styčného bodu parciel č. 3207, č. 1932 a č. 1935. Tu pretína parcelu č. 3207 a napája sa na počiatočný bod, teda spoločný bod parciel č. 3207, č. 2187 a č. 3215.

Poznámky:

- 1) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 2187
- 2) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 2660
- 3) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 2667
- 4) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 1095
- 5) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 1099
- 6) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 3124
- 7) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 3262
- 8) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 3232
- 9) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 106
- 10) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená parcela č. 3131
- 11) V Nariadení vlády SR č. 596/2001 Z. z. je uvedená Duklianska ulica

1.5. Vymedzenie ochranného pásma

Ochranné pásmo pamiatkovej rezervácie a nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok bolo vyhlásené rozhodnutím Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, vydaného dňa 30.11.2009 pod č. PÚ-09/197-17/7072/And a nadobudlo právoplatnosť dňa 04.01.2010 (ďalej len „rozhodnutie o vyhlásení OP“). V rozhodnutí o vyhlásení OP bolo vymedzené územie ochranného pásma a zároveň boli stanovené podmienky ochrany na území ochranného pásma. Podmienky ochrany na území ochranného pásma sú sčasti diferencované podľa jednotlivých sektorov, na ktoré bolo územie ochranného pásma pre účely pamiatkovej ochrany rozčlenené. Kompletné rozhodnutie o vyhlásení OP (vrátane mapových príloh rozhodnutia) je súčasťou príloh týchto zásad.

1.6. Údaje o východiskových materiáloch

1.6.1. Prehľad územno-plánovacích dokumentácií a štúdií

- Územný plán CMZ Kežmarok, výsledný návrh, URBION Banská Bystrica, schválený v roku 1976
- Územný plán Kežmarok (ARKONA – architektonický ateliér, Ing. arch. V. Malinovský a Ing. arch. J. Rybák; júl 2000), schválený uznesením Mestského zastupiteľstva Mesta Kežmarok č. 135/2002 zo dňa 26.11.2002
- Územný plán centrálnej mestskej zóny Kežmarok (Ing. arch. V. Malinovský), schválený VZN mesta č. 6/2008 s účinnosťou od 10.12.2008

1.6.2. Staršie prieskumy a výskumy

- Kežmarok – Stavebné historický průzkum, Hviezdoslavova 1, Ing. Jan Muk, Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze, Praha 1977

- Kežmarok – Stavebně historický průzkum, blok domů č. 1 – 31 Dukelská ulice, Ing. Jan Muk, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Praha 1978
- Kežmarok – Stavebně historický průzkum, Náměstí Sovietské armády č. 55, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Praha 1975
- Kežmarok – Stavebně historický průzkum, Kušníerska ulice č. 1, Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze, Praha 1975
- Ing. arch. Ivan Gojdič, Mgr. Sylvia Paulusová, Mgr. Michaela Timková: Meštiansky dom, Hviezdoslavova 7, Kežmarok - architektonicko-historický a umelecko-historický výskum, 01/2007
- Mgr. Luboš Kürthy a Mgr. Barbora Glocková: Architektonicko-historický a umelecko-historický pamiatkový výskum domu č. 25 na Starom trhu v Kežmarku, 05-12/2006
- Kežmarok – Návrh na vyhlásenie ochranného pásma Pamiatkovej rezervácie a nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, PÚ SR 2009

1.6.3. Archívne materiály

- Historická katastrálna mapa Kežmarku z roku 1870, aktualizovaná v roku 1939

1.6.4. Odborná literatúra a evidované pramene

- A. Frický: Mestské pamiatkové rezervácie na Slovensku, Osveta, Martin, 1986
- J. Duračinský a kol.: Kežmarok, 700 rokov od udelenia mestských privilégií, Obzor, Bratislava, 1969
- N. Baráthová: Kežmarský hrad, Osveta, Martin, 1989
- Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok druhý, Obzor, Bratislava, 1968
- N. Baráthová: Opevnenie mesta Kežmarku, Vlastivedný časopis, č. 3, 1974
- B. Puškárová, I. Puškár: Kežmarok Pamiatková rezervácia, Tatran, Martin, 1979
- I. Puškár: Urbanistický vývoj mesta Kežmarok, In.: Pamiatky a príroda 1979
- E. Križanová, E. Petrášková, D. Mrázová, D. Hajzoková: Zásady pamiatkovej starostlivosti pre MPR Kežmarok, Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti Bratislava, 1985
- I. Chalupecký: Kežmarok a pamiatky jeho okolia, Košice, 1968
- N. Baráthová: Kežmarský hrad, BAMBOW, 2004
- N. Baráthová, D. Jurdík, J. Šleboda: Kežmarok, oko dejín, JADRO Kežmarok, 2006
- N. Baráthová a kol.: Osobnosti Kežmarku 1206 – 2009, JADRO Kežmarok, 2009

2. ODÔVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

2.1. Dôvod spracovania zásad ochrany pamiatkového územia

Požiadavka na spracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej rezervácie Kežmarok vyplynula z dikcie zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej aj „pamiatkový zákon“), kde v zmysle § 29 je definovaná základná ochrana pamiatkového územia:

(1) Základná ochrana pamiatkového územia je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový

a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

- (2) *Krajský pamiatkový úrad alebo osoba oprávnená podľa § 35 odsek 3 pamiatkového zákona vypracúva zásady ochrany pamiatkového územia, ktoré sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany podľa odseku 1. Zásady sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.*
- (3) *Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.*
- (4) *Orgán oprávnený schváliť územnoplánováciu dokumentáciu územia, v ktorom sa nachádza pamiatková rezervácia, pamiatková zóna, ochranné pásmo, archeologický nález alebo archeologické nálezisko evidované podľa § 41, si pred jej schválením vyžiada stanovisko miestne príslušného krajského pamiatkového úradu.*

Spracovanie **Zásad ochrany Pamiatkovej rezervácie Kežmarok** vyvstalo najmä z nutnosti aktualizácie „Zásad pamiatkovej starostlivosti pre Mestskú pamiatkovú rezerváciu Kežmarok“, spracované Štátnym ústavom pamiatkovej starostlivosti Bratislava (spracovatelia: prom. hist. Eva Križanová, prom. hist. Eva Petrášková, Ing. arch. Dobroslava Mrázová) v decembri 1985. Dôvodom nutnosti aktualizácie tohto materiálu bolo rozšírenie hraníc pamiatkovej rezervácie v južnej polohe územia, zmena legislatívnych predpisov, potreba upresnenia resp. stanovenia komplexných podmienok pre riešenie aktuálnych problémov v predmetnom pamiatkovom území na základe súčasnej úrovne poznania pamiatkového fondu v predmetnom pamiatkovom území a na základe získaných odborných, výskumných a vedeckých materiálov spracovaných po uplynutí doby spracovania materiálu.

2.2. Stručný historický a stavebný vývoj územia

Zo zachovaných písomných prameňov a z výsledkov archeologických výskumov vyplýva, že na dnešnom území mesta Kežmarok jestvovali už pred rokom 1251 tri samostatné osady s tromi kostolmi.

Osada sv. Michala sa nachádzala na ľavom brehu rieky Poprad, na vyvýšenom mieste, ktoré sa dnes nazýva Michalský vŕšok. Kostol sv. Michala bol postavený niekedy v 12. storočí a podľa základov lode išlo o typ románskeho kostola. Západná veža kostola bola pristavaná neskôr, v 13. storočí. Poloha kostola na vyvýšenom mieste, s dobrým výhľadom na okolie, i jeho patrocínium svedčia o tom, že osada mala strážnu funkciu. Jej obyvatelia strážili obchodnú cestu, ktorá spájala južné územie Poľska a Spiš s uhorskými mestami na juhu.

Osada sv. Kríža sa rozprestierala na pravom brehu Popradu, v okolí kostola sv. kríža. Obyvatelia osady boli najmä rybári, ktorí patrili k pôvodnému slovenskému obyvateľstvu. Nepriamo o tom svedčia miestne topografické názvy (Poprad, Ľubica, Vrbov) v najstaršej písomnej zmienke o území Kežmarku z roku 1251. Kostol bol postavený približne v 1. pol. 13. storočia, na mieste drevenej kaplnky.

Tatársky vpád v rokoch 1241-42 a existencia obchodnej cesty a trhu, ktorý na území osady vznikol už pred rokom 1251, boli dôvody, prečo sa v susedstve usadilo nemecké obyvateľstvo. Tak

vznikla v 1. pol. 13. storočia tretia osada, osada sv. Alžbety. Sasi po svojom príchode začali s výstavbou kostola sv. Alžbety.

Kráľ Belo IV. daroval osadu kláštora premonštrátov v Turci. Rozsah darovaného majetku bol vymedzený metáciou z roku 1251. Sasi sa proti tomu bránili a v roku 1252 bola osada z majetku turčianskych premonštrátov vyňatá. V roku 1269 získalo nemecké obyvateľstvo od Bela IV. mestské privilégia a vzápätí došlo k spojeniu troch osád do jedného mestského celku pod názvom Kasmark.

Podľa listiny z roku 1348 bol Kežmarok mestom už v 1. pol. 14. storočia. Spravoval ho richtár so štyrmi staršími mešťanmi a mal svojho notára. Mesto bolo už v tom čase opevnené a malo farský kostol, ktorým sa stal kostol sv. Kríža.

Po požiari na začiatku 15. storočia, kedy bola poškodená veľká časť mesta, oslobodil kráľ Žigmund v roku 1404 mesto od platenia cenzu na 12 rokov. Podmienkou však bolo, že cenzus za šesťročné obdobie musel byť použitý na opravu a obnovu mesta a jeho opevnenia. V roku 1412 sa dostáva Kežmarok spolu s ďalšími 12-timi spišskými mestami do zálohu poľskému kráľovi.

V roku 1443 vpadli na územie Spiša husitské vojská. Obsadili kostol sv. Michala aj s farou, situované pred opevnením a takticky obliehali, kým sa im nedarilo dobyť. Odtiaľ potom podnikli výpady do ostatných spišských miest. Po tom, ako husiti mesto opustili, dali Kežmarčania kostol v roku 1434 zbúrať. Okrem toho mesto využilo situáciu a podvodom si zabezpečilo u kráľa Žigmunda potvrdenie nielen predchádzajúcich mestských privilégií, ale i právo skladu, pre ktoré sa dlhodobo sporilo s Levočou. V roku 1438 získalo mesto právo meča od kráľa Albrechta. Po jeho náhlej smrti sa postavilo mesto na stranu poľského kráľa Vladislava Jagelovského proti Ladislavovi Pohrobkovi, čím si vyslúžilo v roku 1440 za odmenu štatút sídelného mesta spišskej župy. V nasledujúcom roku obsadil mesto Ján Jiskra, ochranca práv Ladislava Pohrobka. V rokoch 1441-1462 bolo mesto pod správou kapitána Mikuláša Barcala. Toto obdobie znamenalo pre Kežmarok hospodársky rozkvet a tak mohli Kežmarčania v roku 1461 začať s výstavbou mestskej radnice. V roku 1462 vykúpil mesto kráľ Matej Korvín a jeho cenzus dostal Imrich Zápoľský. Kežmarok tým stratil charakter kráľovského mesta a dostal sa do závislosti od zemepánov, čo nadhlo ovplyvnilo jeho vývoj. V tomto období dal Imrich Zápoľský, ešte pred rokom 1465, postaviť v severovýchodnej časti mesta hrad. Dolná brána a príslušné hradby boli prestavané a previazané s opevnením hradu. Po smrti kráľa Ľudovíta II. v bitke pri Moháči, Kežmarok striedavo podporoval raz Imricha Zápoľského proti Ferdinandovi I., potom Ferdinanda I. proti Zápoľskému, až sa roku 1530 proti Habsburgovi vzbúrilo a otvorilo brány kapitánovi Oravského hradu, Petrovi Kostkovi. Novým zemepánom sa stal Hieronym Laský, ktorému mesto roku 1528 daroval Zápoľský za jeho služby a Ferdinand I. neskôr jeho vlastnícke právo a majetky potvrdil. V tomto období vznikla nová radnica v rokoch 1541-1553, pretože stará radnica zanikla pri požiari v roku 1515, kedy bola poškodená veľká časť mesta. V 30-tych rokoch 16. storočia vznikla v Kežmarku nová humanistická škola. Na územie Spiša v tomto období preniká nielen nové protestantské náboženstvo, ale i nový umelecký sloh – renesancia. Jej najtypickejším prejavom sú samostatne stojace zvonice a štítkové atiky. V roku 1586 postavili pri farskom kostole samostatnú zvonicu so sgrafítovou výzdobou a v roku 1591 vystavali na kostolnej veži nové štítky bez plastických arkátúr. V dôsledku častých požiarov nariaďuje mesto stavanie vysokých protipožiarnych múrov a atík. Napriek tomu boli atikové domy v Kežmarku zriedkavé. Domy sa stavali väčšinou so šindľovými strechami spišského typu. V prízemí boli obytné priestory s čiernou kuchyňou a na poschodí sýpky, ktoré boli neskôr zobytnené.

V roku 1571 dal Laský Kežmarok do zálohy hlavnému kapitánovi horného Uhorska, Jánovi Reuberovi a ten neskôr, v roku 1579 toto záložné právo postúpil Šebastiánovi Thökölymu. Kežmarok nechcel Thökölyho uznať a plniť voči nemu poddanské povinnosti, čo vyústilo do vyše 100 rokov trvajúceho zápasu medzi mestom a Thökölyovcami. Rozbroje medzi mestom a hradnými páňmi spôsobili veľa hmotných škôd a zabrzдили kultúrny a hospodársky vývoj mesta. Práva

zemepánov Thökölyovcov voči mestu Kežmarok boli niekoľkokrát potvrdené uhorským snemom i kráľom Ferdinandom III., no Kežmarčania tieto práva nikdy neuznali. Až v roku 1651 bola uzavretá tzv. viedenská zmluva, v ktorej sa Štefan Thököly vzdal svojich práv v prospech mesta za výkupné 50 000 zlatých. Ponechal si hrad s majetkami, ktoré k nemu prináležali a 24 meštianskych domov. Štefan Thököly II. po smrti otca napadol túto zmluvu pre nejasnosti a začal Kežmarok poškodzovať. Kežmarčania sa obrátili na panovníka a ten zrevidovanú zmluvu v roku 1654 potvrdil. V roku 1655 dostal Kežmarok od kráľa Ferdinanda III. výsadnú listinu, ktorá potvrdzovala všetky predchádzajúce mestské privilégia. V roku 1681 sa konal v Šoproni uhorský snem, na ktorom boli prijaté tzv. artikuly, ktoré povoľovali protestantom stavať chrámy. Budovali ich iba z dreva a nemali vežu ani zvonicu. V každej stolici mohli byť vybudované dva chrámy. Kežmarok bol určený za jedno zo sídel protestantskej cirkvi na Spiši. Prvý artikulárny kostol v Kežmarku vznikol v rokoch 1687-88. Pravdepodobne to bola skôr malá modlitebňa, ktorú postavili za južnými hradbami mesta. V roku 1717 veriaci objekt rozobrali a postavili nový kostol so zrubovou konštrukciou. Pristavali ho k staršiemu hostincu, ktorý potom slúžil ako sakristia a škola. V roku 1818 bola na námestí vybudovaná reštaurácia v klasicistickom slohu. Poslednou monumentálnou stavbou v meste je nový evanjelický kostol, ktorý bol vybudovaný v rokoch 1872-1894 a predstavuje výraznú dominantu v pohľade na mesto, jeho siluetu a panorámu. Proporcionálne je preexponovaný a slohovo sa zaraďuje do obdobia eklektizmu. Ďalší vývoj mesta významne ovplyvnila železnica, vedúca zo severu na juh. Vystavali ju na ľavom brehu Popradu, pričom zničili pomerne veľkú časť z archeologickej lokality na Michalskom vrchu. Budova železnice bola postavená v roku 1889 v štýle, ktorý v sebe spájal prvky klasicizmu a secesie. Železnica so sebou priniesla rast mesta smerom na juh a na sever. V severnej časti sa vytvorila zóna priemyslu a juh sa rozšíril o funkciu bývania. V histórii priemyslu zastávala významné miesto predovšetkým textilná výroba. Tradičnými remeslami boli plátenníctvo, súkenníctvo a garbiarstvo, čo dosvedčujú i miestne názvy (Gerberei, Garbiarska ulica). Vo veľkom sa textilná výroba začala v polovici 19. Storočia a vyvolala silný stavebný rozmach mesta. V roku 1867 vznikla Prvá uhorská mechanická priadareň ľanu a konopnej priadze. Ďalšími výrobnými prevádzkami v meste bol liehovar, ktorý zanikol v roku 1973; pivovar Vincenta Meeseho, ktorý fungoval v rokoch 1860-1905 a priniesol so sebou i vznik zábavného parku, kolkárne, hotela a vaňových kúpeľov; továreň na výrobu smoly; pekárne a vodné mlyny; píla, ktorá dodnes funguje.

2.3. Zásadné urbanistické vývojové etapy

Na dnešnom území mesta Kežmarok jestvovali už pred rokom 1251 tri samostatné osady s tromi kostolmi – *osada sv. Michala* (na ľavom brehu rieky Poprad, na vyvýšenom mieste), *osada sv. Kríža* (na pravom brehu rieky Poprad, v okolí kostola sv. Kríža) a *osada sv. Alžbety* (v lokalite súčasného hradného komplexu).

Polohu mesta, predurčenú prírodnými danosťami fixovala aj križovatka dôležitých obchodných ciest. Jedna cesta viedla údolím Popradu do južného Poľska cez Starú Ľubovňu, Nový Sad do Tarnova alebo vzdialenejšieho Krakova, druhá viedla údolím Dunajca cez Spišskú Maguru do Levoče a v jej pokračovaní okolo Spišského hradu do Prešova. Výhodná geografická poloha mesta bola najviac zvýraznená riečnym brodom, formovaná ešte aj močaristým terénom na inundačnom území rieky. Dnes na prvý pohľad kompaktné zastavané historické mesto s pôvabnou siluetou na pozadí Vysokých Tatier má veľmi zložitý urbanistický vývoj, ktorého osvetlenie sa stalo predmetom viacerých štúdií publikovaných v priebehu posledného štvrtstoročia 20. storočia. Dôvodom je jeho nepravidelný pôdorys s vidlicou dvoch hlavných ciest, v ktorých vyústení bola neskôr situovaná neskorogotická radnica. Na severnom okraji mesta, na mieste staršieho kostola a kláštora vznikol v 15. storočí hrad. V centre mesta vznikla monumentálna gotická stavba farského kostola s renesančnou zvonnicou a s humanistickým gymnáziom, dodnes v urbanisticky

a významovo neadekvátnom prostredí. Opevnenie mesta, ktoré Kežmarčania budovali od 14. storočia, vyčlenilo územie, na ktorom sa rozkladali najbohatšie štvrte mesta. Početné archeologické nálezy, zistené na prelome storočia pri stavbe železnice, ktorej koľajisko v novovybudovanom záseku definitívne odčlenilo od mesta niekdajšiu stredovekú dedinu pomenovanú podľa kostola sv. Michala, tiež svedčia o vývoji a meniacej sa štruktúre stredovekého urbanistického celku.

Ku všetkým úvahám ohľadom situovania a rozlohy pôvodného osídlenia je potrebné si uvedomiť, že Kežmarok vznikol na močaristom teréne, ktorý formoval jeho zástavbu a situovanie. Stavebná činnosť sa mohla orientovať len na miesta, ktoré boli vyvýšené alebo vysušené, čím bola ovplyvňovaná aj kvalita zástavby počas historického vývoja.

Rieka Poprad menila svoje koryto, rozlievala sa v časti západne od dnešného centra a vytvárala tu tri hlavné ramená, premostené až do začiatku 20. storočia tromi mostíkmi v priestore dnešnej Ulice Dr. Alexandra. Z nich určujúce bolo riečište bočného ramena ešte pred 100 rokmi, ktoré viedlo popri cintoríne priečne cez mesto, severným smerom priečne cez Ulicu Dr. Alexandra, popod návršie kostola, spájajúc tak bývalú Kušníersku s Poľskou bránou severným smerom tak, ako to dokumentuje historická mapa mesta z roku 1870. Okrem týchto troch hlavných ramien sa Poprad vylieval aj sezónne v určitých časových úsekoch na ďalších miestach, prípadne vysychal a znovu menil koryto. Dodnes sú niektoré časti historického jadra Kežmarku vlhké, v pivniciach vyvierajú pramene a niektoré oblasti, najmä v západnej časti mesta sú evidentne dosídľované až v období neskorého baroka, ktorého technická vyspelosť úspešne riešila aj náročný problém odvodnenia. Močaristý terén bol využívaný aj na obranu. Dodnes sa zachoval v parčíku za hradným a mestským opevnením, dodnes presakuje v častiach Novej ulice. Jedno z ramien Popradu formovalo zástavbu Garbiarskej ulice, ktorá sa rozprestierala v pôvodnej funkcii a vzhľade pozdĺž jeho brehov. Niekdajšie názvy ulíc, ako napr. Entengasse – Kačacia ulica, situovaná priečne na zástavbu Starého trhu, alebo Lososia ulica, prebiehajúca severným smerom pod podnožou dnešného Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža, tiež územie nazývané ešte začiatkom 20. storočia Na močiari (Am Stumpf) s istotou vedie k určeniu vodných plôch a bažín, ktoré ovplyvňovali kvalitu zástavby najmä v plochách okolo dnešného kostola sv. Kríža a na západnej strane urbanistického celku.

Historické správy, výsledky archeologických výskumov a historicko – architektonické prieskumy a výsledky ohliadok postupne formujú a spresňujú obraz urbanistického vývoja lokality. Najzaujímavejšia je existencia slovanského osídlenia, zistená archeologickým výskumom na severnom okraji mesta, na terase, ktorá bola neskôr prestavaná na osadu alebo obec okolo kostola sv. Alžbety a po jeho zániku na hrad. K tejto situácii sa pripája aj časť mesta zvaná dodnes Starý trh; je predpoklad, že jej pôvodná urbanistická nadväznosť bola prerušená až stavbou hradných budov a opevnenia v 15. storočí. Vcelku možno konštatovať, že v prvej polovici 13. storočia prežívali vedľa seba dva odlišné sídliskové celky.

Jedným z nich bola dedina v polohe Michalský vršok na ľavom brehu Popradu, ktorej obyvateľstvo sa predovšetkým formovalo z kráľovských strážcov hraníc Uhorska. Centrum dediny tvoril kostol, situovaný na vyvýšenine, vzhľadom na prioritnú funkciu osídlenia bol určený za farský kostol. Menej dôležitá zástavba na mieste Starého trhu mala aj jednoduchšie vybavenie verejnými stavbami, ako v tom čase nesporne cirkevné budovy boli. Na vyvýšenine nad močiarom bola postavená pravdepodobne drevená kaplnka sv. Kríža, patriaca do svätomichalskej farnosti. Na základe porovnania historických údajov, literárnych informácií a prieskumu v teréne možno túto lokalitu považovať za najstaršie osídlenie a jadro dnešného Kežmarku. Osada sv. Michala sa neskôr stala len satelitom rýchlo rastúceho Kežmarku na pravom brehu rieky. Nemala dlhého trvania, zanikla v 15. storočí v súvislosti s husitskými bojmi, jej farský kostol bol v roku 1433 zo strategických dôvodov zbúraný.

Príchodom nemeckých kolonistov v druhej polovici 13. storočia prichádza k prerozdeleniu územia medzi pôvodné obyvateľstvo a medzi prisťahovalcov. Severná časť územia niekdajšej slovanskej osady, nadväzujúca na vyústenie Starého trhu bola postupne zastavovaná a doplnená

kostolom sv. Alžbety Uhorskej, ktorý bol povýšený tiež na farský kostol. Vznik tohto kostola možno pomerne presne datovať do druhej štvrtiny 13. storočia, pričom údaj z roku 1251 uvádza osadu ako "villa Saxonorum apud ecclesiam s. Elisabeth" – osadu Sasov pri kostole sv. Alžbety. Výzor profánnej zástavby nevieme na základe nálezov presne určiť, archeologický výskum sa sústredil len na priestor priliehajúci k niekdajšiemu kostolu.

Západná časť mesta, rozprestierajúca sa na podnoží svätomichalského kopca, osídlená slovanským obyvateľstvom inklinovala k prirodzenej metropole, ktorú reprezentovala svätomichalská časť. Tu, medzi močiarom a rybníkmi, na inundačnom území, sa rozprestierali obydlia mešťanov, zaoberajúcich sa týmito druhmi remesiel, ktorých činnosť bola podmienená vodnými tokmi. Išlo zrejme o priestory dnešnej južnej časti Starého trhu, Garbiarskej ulice a územia v dotyku s kaplnkou sv. Kríža, najmä západná oblasť dnešného Kostolného námestia.

Daňové súpisy k roku 1447; rozbor majetku daňových poplatníkov k tomuto roku a ich zamestnanie predpokladá počet cca 2000 obyvateľov v dvanástich dvanástkach. Z nich „intra muros“, teda v hradbách, bývala bohatá časť obyvateľstva asi v 70-tich domoch, ktoré zaberali miesto prevažne v 1 – 4 dvanástine. Daňové súpisy prispievajú aj k poznaniu urbanistického vývoja obdobia neskorej gotiky, napr. v roku 1447 sa okrem dvanástich dvanástin spomína aj Nová ulica, formujúca sa okolo nového farského kostola sv. Kríža a jeho kostolného priestoru. Väčšia časť poplatníkov však bývala v okrajových štvrtiach, na predmestiach, kde okrem remeselníckych domov a domov mestskej chudoby stavali aj majere mestských boháčov. Daňové súpisy spomínajú členov mestskej správy na čele s richtárom, nespomína sa však ešte samostatná budova radnice.

15. storočie poznamenané hospodárskymi úspechmi mesta zanechalo stopy v jeho urbanistickom riešení. Husiti, ktorí prišli v roku 1433 na Spiš, dostali sa až ku Kežmarku, ktorý sa stal ich oporným bodom. Je pochopiteľné, že pri takýchto rušných udalostiach bolo mesto a najmä jeho obranný systém poškodený, vtedy vyhorela časť mestského archívu a farský kostol. Po odchode husitov nariadil kráľ Žigmund odstrániť vojnové škody. Kežmarčania sa sústredili na intenzívnu opravu hradieb, začali však aj veľkoryso prestavovať farský kostol sv. Kríža na trojlod'ový halový priestor v roku 1461 a na voľnom priestranstve v styku obidvoch cestných vidlíc položili základný kameň budovy radnice. Ďalšou význačnou neskorogotickou stavbou sa stal nížinný hrad, ktorý tvoril jednu z významných stavieb mesta, bol však aj dôvodom strastí miestneho obyvateľstva a dlhotrvajúcich sporov v priebehu 16. a 17. storočia. Hrad mal chrániť mesto i samotný Spiš zo severu, kde prechádzala hranica s Poľskom, ale aj pred iným nepriateľom. Južne od kostola sv. Kríža, neďaleko dnešnej renesančnej zvonice, bola postavená v priebehu dvoch rokov (od roku 1467) kaplnka sv. Trojice, používaná až do svojho zániku v 18. storočí. Začiatkom 16. storočia sa končí obdobie gotiky, ktoré sa prezentovalo dominantnými stavbami (radnica, hrad a kostol sv. Kríža), pevným silným opevnením a intravilán mesta sa postupne zaplňal gotickými meštianskymi domami. Daňové súpisy z polovice 16. storočia dokumentujú, že počet obyvateľov ako aj počet domov sa v zásade nemenil, čo je výrazom stabilnej hospodárskej situácie.

Zástavba sa priečelím orientovala do novovznikajúcich ulíc s hospodárskymi dvormi a záhradami k bývalému centru – ku kostolu, ktorého okolie ostalo neusporiadané aj vzhľadom na obtiažne vysušanie močaristého terénu. Všetky tieto skutočnosti sú dôvodom konečného neusporiadaného výzoru Kostolného námestia, ktorý je v priamom rozpore s kvalitami dominantných budov – gotického kostola, renesančnej zvonice a gymnázia, v barokovom období rozšírených o priestrannú budovu fary a cirkevnej školy.

18. storočie, obdobie baroka, obohatilo mestský pôdorys o viaceré stavby najmä na predmestiach. Z nich treba predovšetkým spomenúť evanjelický drevený artikulárny kostol, stavaný na pôdoryse gréckeho kríža južne od mestských hradieb, ale aj stavbu lyceálnej budovy, význačného reprezentanta úrovne kežmarského školstva, v ktorej našla svoje umiestnenie aj vzácna lyceálna knižnica. Južne od centra bol založený aj nový cintorín. V radovej zástavbe na Hradnom námestí bol postavený kostol Navštívenia Panny Márie, v druhej polovici 18. storočia bola

barokovo prestavaná a nadstavaná radnica. Mesto vybudovalo redutu, ktorá ostala dominantnou budovou v obraze mesta dodnes.

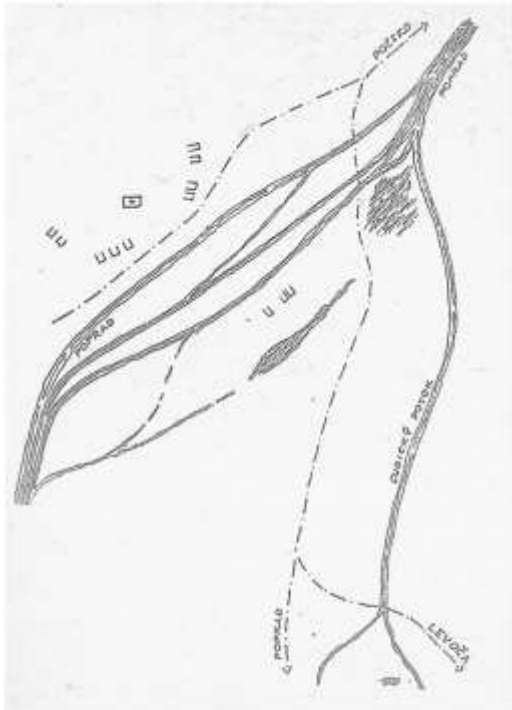
V 19. storočí boli definitívne zastavané voľné plochy mesta, obopnuté hradbami, ktoré boli už silne rozrušené a stratili svoju funkciu. V miestach bývalého Močiara a Starého trhu vznikli nové bloky. Obojstranne bola zastavaná dnešná Ulica Dr. Alexandra, Nová ulica a Kostolné námestie.

Na prelome storočí bolo postavených do intravilánu mesta viacero školských budov, ktoré boli situované na okraji historického jadra na severnej a južnej strane. Budovy sú výrazne riešené monumentálnej architektúry s použitím znakov obdobia historizujúcich slohov a secesie. V roku 1892 vznikla nová dominanta mesta, stavbou prevýšenej hmoty Nového evanjelického kostola v tesnom susedstve evanjelického lyceálneho areálu. Vstupná brána do areálu cintorína popri dnes už neexistujúcej synagóge znamenala plánovité rozšírenie mesta v priestoroch južných predmestí. Na západnej strane mesta, na mieste niekdajšej svätomichalskej obce bola postavená monumentálna secesná železničná budova s okolitým hospodárskym zázemím mesta. V jej blízkosti sa postupne rozširoval areál ľanárskych závodov, ktorý využil mnoho storočné remeselné tradície a založil tu prosperujúci priemysel už v 60-tych rokoch 19. storočia.

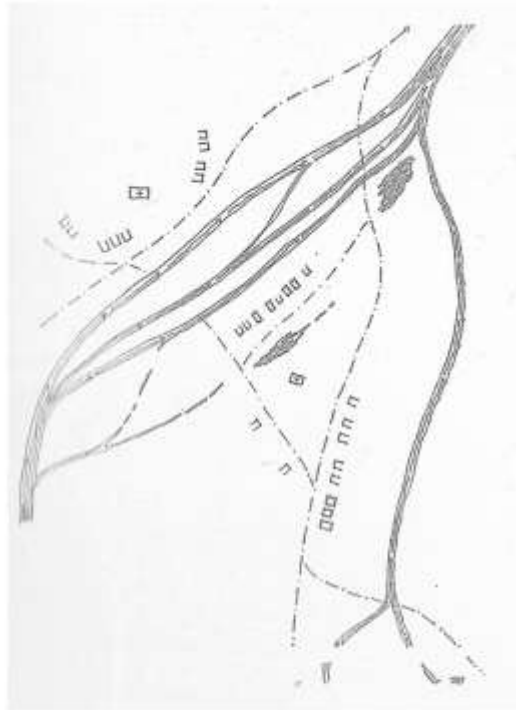
Prelom storočia je výrazný v obraze historického mesta predovšetkým v stvárnení mestského interiéru. Odrazil sa pomerne rozsiahlou prestavbou fasád meštianskych domov, kamenným dláždením ulíc z valúnovej dlažby, výsadbou zelene, pravidelne riešenej najmä listnatými stromami s tvarovanými košatými korunami pozdĺž uličných fasád, založenie parčíku severne od radnice, pouličným osvetlením. Mnohé z týchto prvkov sú už zachytené na dobovej fotodokumentácii. Tieto prvky sú už v súčasnosti vymenené v prospech „moderného riešenia“ (fontána, svietidlá), aj keď nie vždy na žiaducej výtvarnej úrovni vo vzťahu k historickým kvalitám architektúry. Do tohto obdobia patrí aj založenie parkových plôch na severe mesta v dotyku s hradobným opevnením, barbakánom a mestským opevnením.

20. storočie je poznamenané aj novou obytnou a občianskou výstavbou. Na okraji historického jadra, na mieste pôvodnej priekopy vznikla záhradná štvrť s rodinnou zástavbou. Vo východnej časti Hviezdoslavovej ulice, vo východnej a juhozápadnej časti Hlavného námestia, v južnej časti Hradného námestia, v juhozápadnej časti Ulice Dr. Alexandra a v severozápadnej časti Starého trhu došlo k narušeniu historickej parcelácie výstavbou bytových a administratívnych objektov. Absenciou základnej údržby a nevyužívaním dvorových traktov meštianskych domov dochádza postupne k ich zániku a k narušeniu pôvodnej hmotovo-priestorovej skladbe pamiatkového územia.

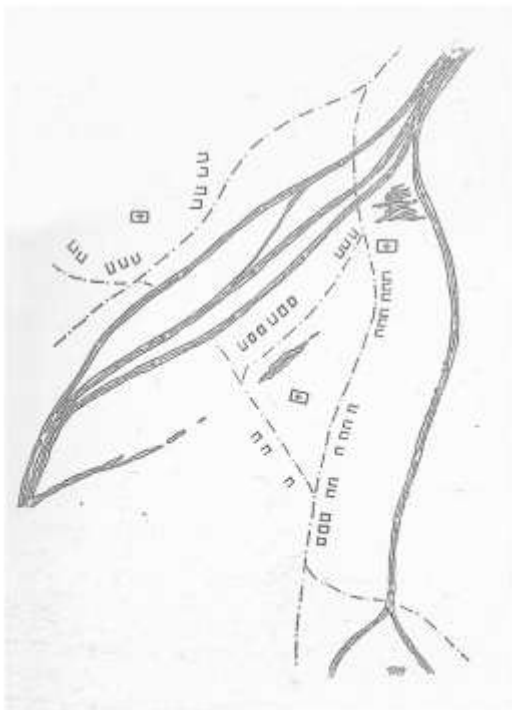
1. | 1000-1150

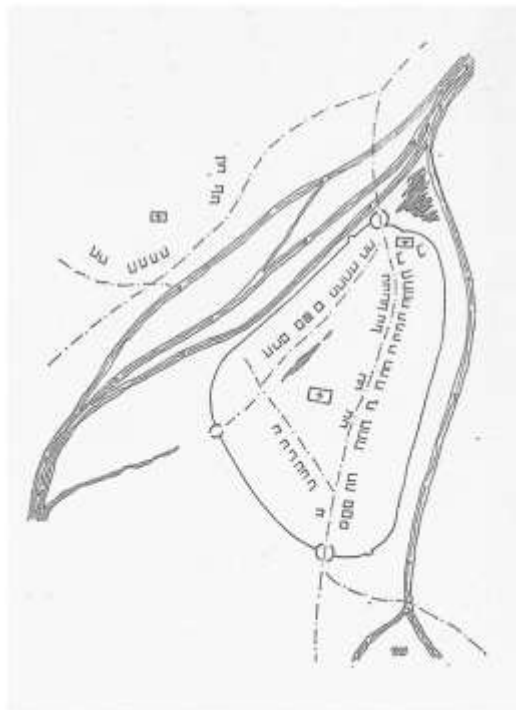
2. | 1150-1230

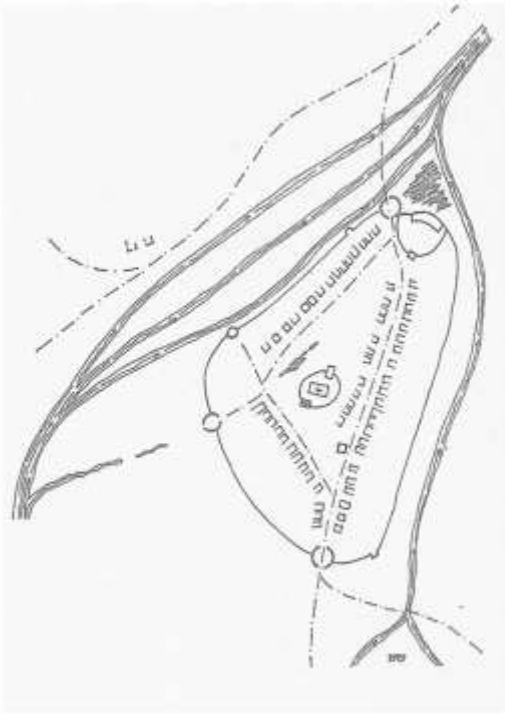
3. | 1230-1300

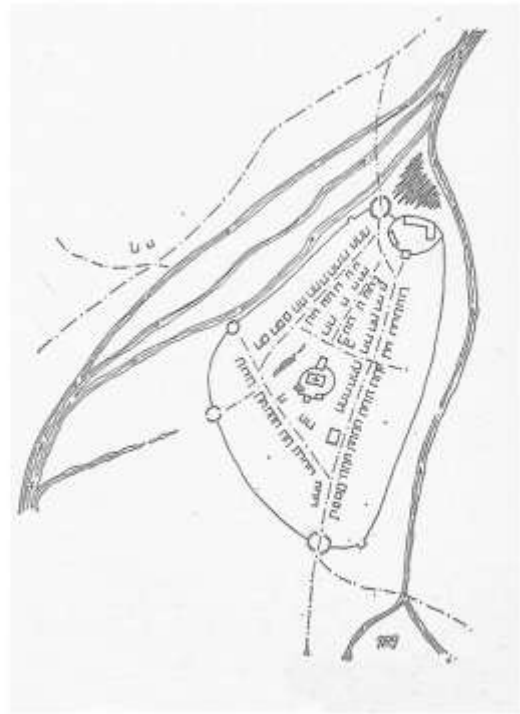
4. | 1300-1433

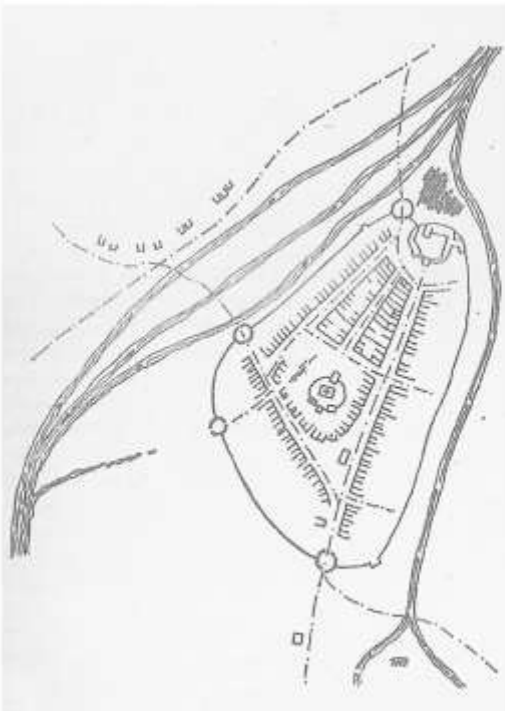
5. | 1433-1500

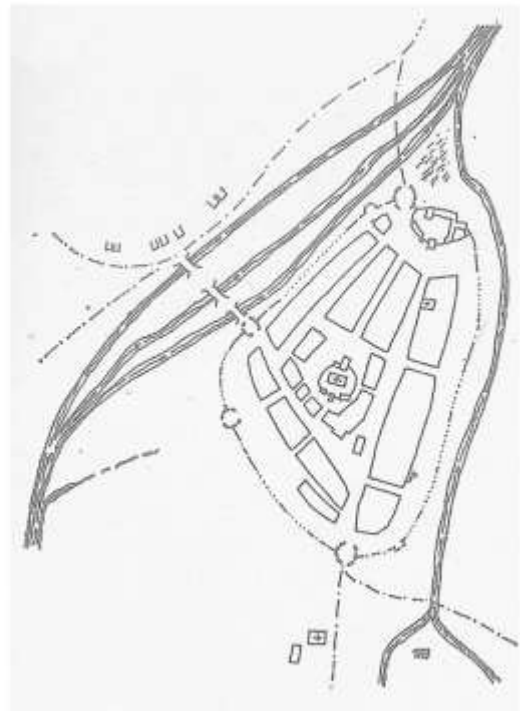
6. | 1500-1600

7. | 1600-1709

8. | 1709-1850

2.4. Urbanistická štruktúra pamiatkového územia

Kežmarok na rozdiel od iných slovenských miest nebol založený na pravidelnej pôdorysnej schéme ako napr. Bardejov alebo Levoča. Základným predpokladom k vzniku sídelného útvaru boli diaľkové cesty, ktoré prechádzali týmto územím a brody cez rieku Poprad, kde vznikli tri samostatné osady – Michalský vršok (osada strážcov hraníc), osada pri kostole sv. Kríža so slovenským etnikom a osada Sasov pri kostole sv. Alžbety (dnes areál hradu), okolo ktorých stáli samostatne stojace jednopriestorové domy, viditeľné v suterénoch alebo v zadných zastavaných častiach dnešných parciel. Postupnou premenou a zánikom týchto menších sídelných útvarov vzniklo na vidlici diaľkových ciest mesto Kežmarok, ktoré si zachovalo historické komunikačné ťahy, dnes prezentované na jednej strane Hviezdoslavovou ulicou, Hlavným námestím a Hradným námestím, na druhej strane Hlavným námestím a Ulicou Dr. Alexandra. Blokovosť, parcelácia a uličné čiary sa začali výraznejšie utvárať v 16. a 17. storočí, kedy sa v zásade korigujú aj výšky budov. Meštianske domy využívajúc šírky parciel vytvárajú uličnú radovú zástavbu. Najbohatšia časť mesta bola už v 14. storočí vyčlenená a opevnená hradobným systémom, postupne spevňovaným v priebehu 15. a 16. storočia. Močaristý terén územia okolo dnešného stredovekého Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža, zmena orientácie zástavby a vytváranie uličnej fronty na tých uličných priestoroch, ktoré sa formovali do dnešnej podoby až v renesancii odsunuli centrálnu stredovekú dominantu – urbanistickú – do sekundárnej polohy, čím vznikol okolo monumentálneho kostola a prilahlých dôležitých verejno-spoločenských stavieb neusporiadaný priestor s vyústením zadných častí parciel, hospodárskych stavieb a oplotení, prípadne zástavby – až na výnimky skôr živelné zakladanej, bez plánovitej koncepcie.

Hlavnou dominantou kežmarskej panorámy bol až do 2. polovice 19. storočia centrálnu situovaný Rímskokatolícky kostol sv. Kríža, kedy ho v tejto funkcii nahradil nový evanjelický kostol svojou preexponovanou hmotou – kupolou a vysokou štíhlou vežou. Ďalším významným orientačným bodom je baroková veža radnice a v severnej časti pamiatkového územia areál hradu.

2.5. Charakteristika územia z hľadiska pamiatkových hodnôt

2.5.1. Krajinný (vonkajší) obraz územia

Mesto Kežmarok sa stalo jedným z dôležitých stredovekých spišských centier, situované v Popradskej kotline, chránené zo západu a severozápadu horskou hradbou Vysokých Tatier a Belanských Tatier, z východnej strany Levočským pohorím a od severu malebnou Spišskou Magurou. V geografickom priestore, v ktorom sa nachádza Kežmarok, vytvorilo údolie rieky Poprad pri sútoku s Ľubickým potokom územie vhodné svojimi prírodnými danosťami na založenie sídliska. Mesto leží takmer na rovine s nepatrným zvýšením terénu na východnej a juhovýchodnej strane. Jeho územie znovu klesá smerom k Ľubickému potoku, ktorý ho z tejto strany ohraničuje. Na západnej a severozápadnej strane sa územie mesta mierne zvažuje smerom k toku rieky Poprad. Okolie mesta je mierne pahorkaté, na východe, za Ľubickým potokom, sa nad mestom dvíha pomerne strmý zráz lesnatého kopca, zvaného Zámčisko (Zámocký kopec), severnejšie od neho je Jeruzalemský vrch. Na západe, za Popradom, uzatvára interiér historického mesta Michalský vrch, ktorý tvorí optické podnožie monumentálneho pozadia Vysokých Tatier.

2.5.2. Vnútorň obraz územia

Vnútorň obraz pamiatkového územia je daný uličným spôsobom zástavby, jej výškovým zónovaním a dominantami mesta. V pohľade od Hviezdoslavovej ulice je významný pohľad na zástavbu meštianskych domov v rozbiehajúcej sa vidlici Hlavného námestia so solitérne situovanou

stavbou radnice a parčíkom v jej severozápadnej polohe. Ústrednou výškovou dominantou stredovej časti pamiatkového územia je veža Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža s okolitou veľmi hodnotnou zástavbou kostolného areálu (zvonica a školské budovy). V južnej časti Hradného námestia je významný pohľad na objektovú skladbu hradného areálu a z juhovýchodnej časti Starého trhu na zástavbu pôvodne remeselníckych domov v uličnej mierne sa zatáčajúcej zástavbe, v strede s parkovou úpravou a v pozadí so strechami bášť hradu.

2.5.3. Historický pôdorys

Nosnou časťou historického pôdorysu je komunikačný systém, ku ktorému prilieha a podriaďuje sa mu parcelácia. Obe tieto zložky spoluvytvárajú historický pôdorys sídla.

2.5.3.1. Komunikačný systém

Pôdorys mesta podmienili v zásade dva hlavné cestné ťahy. Okolo nich sa začala formovať zástavba, čím vznikla v zásade typická kežmarská cestná vidlica. Jedna z ciest viedla od Hornej brány takmer priamo k starému brodu. Využívala pritom terénny hrebeň, ktorý mal najlepšie dopravné predpoklady. Umožňovala spojenie so starým sídliskom zo severu. Druhá, z tej istej východiskovej polohy smerovala na západ, k južnému okraju sídliska. Takto vznikol pre Kežmarok typický trojuholníkový systém základných komunikácií. V priestore tohto veľkého, cestami ohraničeného trojuholníka sa postupne formoval mestský organizmus tak, ako ho poznáme v súčasnosti. Základňu trojuholníka tvoril Starý trh a jeho dve ramená boli cesty, vedúce od Hornej brány na západ a na sever.

Cestné ťahy, ktoré formovali mesto, vytvárali priaznivé podmienky pre uskutočňovanie trhov. Postupne sa tu formovali priestranstvá s prirodzenou tržnou funkciou. Najstaršie trhy, ako o tom svedčí doteraz zachovaný názov, sa konali v priestore Starého trhu, ulice, ktorá sa postupne formovala v reťazovitej zástavbe okolo diaľkovej cesty. Juhovýchodná časť osídlenia asi od 14. storočia si vytvorila ďalšie tržné priestory v miestach dnešnej radnice, označovaná ako Nový trh.

Hlavné námestie (Námestie Sovietskej armády) sa dá charakterizovať ako lievikovité rozšírenie a pokračovanie ulíc Dr. Alexandra (Dukelskej ulice) a Hradného námestia (Hradnej ulice), ktoré sa stretá v ostrom uhle a vo svojom vyústení, čiže v najširšej časti obopína budovu stredovekej radnice. Vidlicovité spojenie ramien námestia vyúsťuje do Hviezdoslavovej ulice, ktorá viedla k priestoru Hornej brány. Ďalšie vyústenie z priestoru Hlavného námestia prechádza juhovýchodným smerom pri objekte č. 36 rozpornými oblúkmi k bývalému opevneniu mesta.

Hviezdoslavova ulica juhozápadným smerom pokračuje z Hlavného námestia, pôvodne k zaniknutej Hornej bráne.

Ulica Jakuba Kraya je situovaná mimo historického jadra, pôvodne za opevnením mesta, v južnej polohe mesta. Tvorila prístupovú komunikáciu, vedúcu z Ľubickej cesty do priestoru pôvodnej Hornej brány. Jej zástavba vznikla pravdepodobne až v období, keď mestské opevnenie nemalo už taký význam a to koncom 17. resp. začiatkom 18. storočia. Nadväzovala na križovatku na Ulicu Martina Lányiho. Pri úprave štátnej cesty, vedúcej z Levoče cez Ľubicu do Kežmarku, zadnú časť parciel preťala nová komunikácia, ktorá nadviazala na Ľubicú cestu. Tým sa Ulica Jakuba Kraya stala celkom bezvýznamnou.

Ulica Martina Lányiho je pokračovaním Ulice Jakuba Kraya na severe s vyústením do Toporcerovej ulice.

Hradné námestie je pokračovaním Hlavného námestia smerom severovýchodným, kde pred areálom hradu sa ulica rozširuje do malého námestia.

Ulica Dr. Alexandra nadväzuje na Hlavné námestie a pokračuje severozápadným smerom. Pôvodne bola vyústená k Novej bráne a cez tri mosty (dva drevené, jeden kamenný), klenúce sa

ponad ramená rieky Poprad, prechádzala na komunikáciu, vedúcu popri nej. Pôvodne sa volala aj Trojmostová.

Baštová ulica vytvárala komunikáciu pozdĺž bývalého západného opevnenia mesta, v úseku medzi bývalou Hornou a Novou bránou. Dnes v južnej časti vyúsťuje do Hviezdoslavovej ulice. S Hlavným námestím súvisí s uličnou spojkou, dnešnou Poštovou uličkou a s Ulicou Dr. Alexandra zase uličnou spojkou Kušníerskou ulicou (Tkáčska ulica).

Kušnierska ulica viedla k bývalej mestskej bráne – Kušníerskej. Brána bola v severozápadnej časti mesta a mala predovšetkým hospodársky význam. Spájala mesto s dotykovou komunikáciou, vedúcou popri opevnení mesta, s ktorou sa spájali cestné spoje. Južným smerom pokračovali do Levoče a do Popradu, severným smerom do Strání pod Tatrami a do Strážok. Tento prípoj viedol cez brod, neskôr cez sústavu mostov ponad rozvetvené ramená rieky Poprad. Až do 17. storočia to bolo najkratšie spojenie mesta s Michalským vŕškom. Brána, ako aj na ňu nadväzujúca ulica boli v priestore bývalého ramena rieky Poprad, ktoré zásobovalo v čase vysokých stavov vodnej hladiny rybník, prípadne močiar, v priestore dnešného Kostolného námestia a v bloku zovretého Novou ulicou a Starým trhom.

Garbiarska ulica nadväzuje v uličnom systéme na juhozápadnej strane na Baštovú ulicu a na severovýchodnej na areál hradu. Zapája sa do systému ulíc, ktoré nadväzovali na mestský fortifikačný systém mesta. Lemuje zadnú časť jednej z najstarších štvrtí mesta – Starý trh. Názov ulice súvisí s pôvodným zamestnaním jej obyvateľov, remeselníkov spracujúcich kožu a vyrábajúcich kožené výrobky – garbiarov. Je to prvá ulica, ktorá je najbližšie k rieke Poprad a je s ňou takmer paralelná. Vo východnej časti je spojená so Starým trhom malou uličkou Fraňa Kráľa.

Kostolné námestie (Námestie požiarnikov) má neobvyklý pôdorys. Okrem bývalého kostolného priestoru zahrňuje terajší Rímskokatolícky kostol sv. Križa s ohradovým múrom a prilahlými stavbami. Na južnej strane sa pripája na Hlavné námestie a na severe na priestor Starého trhu. Ako naznačuje pomerne nepravidelný tvar priestoru aj smerovanie k nemu patriacich uličiek, ide o útvar, ktorý sa postupným vývojom formoval okolo kultového centra. Jeho pôvodný názov „Am Sumpf“ naznačuje, že pôvodne tu bola terénna prehĺbenina, pravdepodobne zvyšok niekdajšieho močiara, ako aj stopy po zaniknutom ramene rieky Poprad, ktoré smerovalo z priestoru bývalej Kušníerskej brány cez terajšie Kostolné námestie k dodnes zníženému terénu pri bývalej Dolnej bráne. Tento priestor zrejme až po zasypaní prívodového ramena bol postupne odvodnený, zasypaný a upravený pre výstavbu.

Starý trh, ako hovorí sám názov, patrí k najstarším uličným priestorom mesta. Tiahne sa severne od Kostolného námestia. Zadné trakty objektov vyúsťovali smerom k bývalému opevneniu mesta, do Garbiarskej ulice.

Ulica Priekopa vedie v trase východného opevnenia mesta, v polohe pôvodnej mestskej priekopy ako súčasť hradbovej fortifikácie. Polkruhovým oblúkom sa v južnej polohe napája na Hviezdoslavovu ulicu, v severnej časti na areál hradu. Ulica, so zástavbou rodinných domov, vedie paralelne s Ľubickým potokom.

Okrem týchto historických komunikačných ťahov vznikli novodobé obslužné komunikácie k novej výstavbe v juhovýchodnej, juhozápadnej a severnej polohe historického jadra mesta.

2.5.3.2. Parcelácia a rozsah jej zachovania

Parcelácia v pamiatkovom území bola v zásade ovplyvnená komunikačnými ťahmi. Tvorili ju dlhé úzke pozemky situované kolmo aj v miernom uhle (najmarkantnejšie na západnej strane Ulice Dr. Alexandra) voči komunikácii. V polohe Hviezdoslavovej ulice, Hlavného námestia, východnej strany Hradného námestia, západnej strany Ulice Dr. Alexandra a severnej strany Starého trhu, tieto pozemky siahali až po mestské opevnenie. Parcelácia vnútornej časti historického jadra mesta opäť rešpektuje historickú komunikačnú schému, pozemky sú situované kolmo k nej,

pričom v stredovej časti vyúsťujú do priestoru Kostolného námestia. Novodobé zásahy, ktoré negatívne narušili túto historickú parceláciu, boli uskutočnené okrem severnej časti pamiatkového územia (areál hradu) po celom jeho obvode. Pôvodné pozemky boli skrátene, na úkor rôznorodej novodobej výstavby. Celková historická parcelácia zanikla na západnej strane Ulice Dr. Alexandra, kde bola uskutočnená výstavba bytových domov, rešpektujúca aspoň uličnú čiaru.

2.5.4. Zachovaná objektová skladba

1. **Radová zástavba meštianskych domov** je v princípe nasledovná: v prednej časti pozemku je situovaný hlavný objekt s prejazdom s pôvodnými obytnými alebo obchodnými funkciami a reprezentačnou fasádou smerom do ulice (námestia). Dvorový trakt zástavby parcely je (bol) situovaný zásadne za širší (obytný) trakt domu, pričom na prejazd nadväzovala voľná plocha dvora. Dvorové trakty boli samostatne stojacimi stavbami pri hraniciach parciel a len ojedinele boli stavebne spojené s meštianskym domom, spojovacím krčkom. V Kežmarku sa urbanistickým vývojom vyvinulo niekoľko typov uzavretia parcely v jej zadnej časti. Spočiatku mala každá parcela len jeden „uličný“ objekt. Ostatnú súčasť parcely tvorili hospodárske objekty, dvor a záhrada. V niektorých prípadoch (možno aj od počiatku) dve pôvodné - „uličné“- parcely v zadnej časti hraničili. Zástavba na týchto parcelách teda postupne vytvorila uzavreté bloky, aj bez prípadnej zástavby v zadných častiach parciel. V iných častiach mesta bola za zadnou hranicou parciel ponechaná ulička – pôvodne len s funkciou prechodu (t. j. bez ambície vytvorenia plnohodnotnej mestskej ulice). Niektoré parcely tohto umiestnenia boli následne aj v tejto zadnej časti zastavované „uličným“ objektom. Samotné jednotlivé parcely sa takto uzatvárali do „blok“ a v organizme mesta vznikala nová „plnohodnotná“ ulica. Hoci je tento proces legitímnou súčasťou stavebno-historického vývoja mesta, nemôže byť zo súčasného hľadiska chápaný dogmaticky ako principiálne vhodný postup tvorby urbanistickej štruktúry na území pamiatkovej rezervácie. A to najmä z dôvodu, že tento spôsob rozvoja mesta mal v určitej fáze vývoja výlučne charakter núdzového riešenia a jeho dôsledkom bolo vlastne prehustenie (preťaženie) štruktúry. Z hľadiska ochrany pamiatkového fondu je žiaduce v princípe zachovávať zadné časti parciel aj v ich najpôvodnejšej funkcii, najmä v podobe záhrad – zelene.
2. **Historické areály** so solitérnymi objektmi dominantného charakteru – areál hradu, areál kostola sv. Kríža, areál evanjelických kostolov, lýcea, gymnázia, základnej školy.
3. **Historické stavby občianskej vybavenosti**, väčšinou dodatočne zakomponované v pôvodnej historickej štruktúre – reduta, kostol Navštívenia Panny Márie.
4. **Novodobá radová zástavba polyfunkčných objektov** v severozápadnej časti Ulice Dr. Alexandra. Pri dodržaní uličnej čiary je hmotovo-priestorové riešenie stavieb je primerané pôvodnej historickej štruktúre.
5. **Novodobá solitérna zástavba rodinných domov** so záhradami v polohe pôvodnej hradobnej priekopy a vo východnej línii hradieb, v miestach pôvodnej dvorovej zástavby meštianskych domov.
6. **Solitérna zástavba občianskej vybavenosti** na východnej strane Baštovej ulice, v polohe pôvodnej dvorovej zástavby meštianskych domov ústiach do Hlavného námestia a Ulice Dr. Alexandra.
7. **Zástavba solitérnych obytných domov**, na Garbiarskej ulici, v polohe pôvodných dvorových traktov remeselníckych a meštianskych domov ústiach do priestoru Starého trhu. Merítka a charakter zástavby je výrazne odlišný od historickej zástavby.

2.5.5. Spôsob zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia

Spôsob zástavby bol ovplyvnený tvarom, smerom a veľkosťou parciel pri komunikačnej sieti ulíc. Aj keď meštianska architektúra bola ovplyvňovaná viacerými činiteľmi, akými sú napr. stav ekonomiky, bohatstvo a postavenie jednotlivých vlastníkov, či dobovými umeleckými a inými módnymi trendmi, cez celé stáročia sa zachovával viac menej jednotný kontinuálny spôsob zástavby. Zástavba bola totiž limitovaná úzkymi pozdĺžnymi stredovekými parcelami.

Najzákladnejším stavebným prvkom je meštiansky dom – obdĺžnikového pôdorysného tvaru, v celej šírke parcely. Medzi určujúce znaky patril aj široký vstup z ulice. Dom bol na prízemí prejazdny až do priestoru dvora. Dvorová zástavba bola závislá od finančných možností, resp. potrieb vlastníka. Dvorové krídlo bolo situované zásadne za širší (obytný) trakt domu, pričom na prejazd nadväzovala voľná plocha dvora. Dvorové trakty boli samostatne stojacimi stavbami pri hraniciach parciel, len ojedinele boli stavebne spojené s meštianskym domom, spojovacím krčkom. Poloha prejazdu (a tým aj dvora) bola teda limitovaná prírodnými činiteľmi tak, aby dvorové krídlo mohlo byť čo najviac presvetlené, nakoľko dom v zásade nemal okenné, resp. dverné otvory do susednej parcely. Zadná časť parcely meštianskeho domu bola pôvodne uzatvorená hospodárskym objektom na celú šírku parcely. Zástavba meštianskych domov v polohe Hlavného námestia bola prevažne dvojpodlažná, v závere ulíc Hradného námestia a Ulice Dr. Alexandra zástavba klesala na jednopodlažnú zástavbu. Obdobná plošná zástavba parciel bola realizovaná v severnej časti územia (Starý trh a Nová ulica), kedy zástavba bola výlučne prízemnými remeselníckymi domami. Ich navýšenie o ďalšie nadzemné podlažie začalo prebiehať až začiatkom 20. storočia. V pamiatkovom území sa vyskytujú domy prejazdové, ojedinele sieňové a prechodové.

Novodobá zástavba, ktorá negatívne narušila urbanistickú kompozíciu a historický spôsob zástavby bola uskutočnená takmer po celom vonkajšom obvode pamiatkového územia, výstavbou solitérnych stavieb trojpodlažných bytových domov a objektov občianskej vybavenosti. Na západnej strane uličnej zástavby Dr. Alexandra došlo k asanácii takmer celej historickej zástavby a k výstavbe trojpodlažných bytových objektov, aspoň pri rešpektovaní historickej uličnej čiary.

Najvýznamnejšie stavby v pamiatkovom území:

Hrad s areálom (Hradné námestie č. 42)

V roku 1441 sa zmocnil Kežmarku Ján Jiskra, ktorý chránil záujmy malého kráľa Ladislava Pohrobka. O niečo neskôr, z roku 1447 pochádza aj prvá zmienka o hrade v Kežmarku v súvislosti s Jiskrovou posádkou. Určite tu existoval opevnený kostol s kláštornou budovou a možno ďalšie objekty, ktoré vytvárali areál neskoršieho hradu. S výraznejšími stavebnými prácami na hrade sa začalo až po skončení Jiskrovho panstva a po likvidácii bratrického hnutia. Dohodou z roku 1462 medzi kráľom Matejom Korvínom a Jánom Jiskrom prešiel Kežmarok z rúk Jiskrových kapitánov Brcalu a Bartoša do rúk neskoršieho spišského grófa Imricha Zápoľského. Hrad sa stal majetkom Imricha Zápoľského. Areál starého, zrejme malého hradu v tom čase rozšírili o ďalší priestor, ktorý sa získal zbúraním niekoľkých meštianskych domov, nachádzajúcich sa v susedstve hradu. V roku 1465 sa začalo s výstavbou vstupnej veže a kostol sv. Alžbety, zbúrali. Hrad získal približne svoju historickú podobu a na pôdoryse predĺzenej elipsy sa rozvinula jeho gotická dispozícia. Okrem vstupnej veže vznikli mohutné a vysoké hradbové múry, spojené s mestským opevnením. Na rozsiahlom nádvorí pri múroch boli postavené obytné a hospodárske budovy. Na ich stavbu bol použitý materiál z rozobraného kostola sv. Alžbety. Fortifikačný systém hradu bol doplnený baštou na severozápadnej strane, v ktorej je kaplnka. Vybudované boli vonkajšie obranné múry s vodnou priekopou, cez ktorú viedol do vstupnej veže padací most. Tým vznikol hrad, ktorý má dodnes rovnaký pôdorys. Z tejto stavebnej etapy sa okrem opevnenia zachovala takmer celá vstupná veža. V prízemí má veľký kamenný, polkruhovo zakončený portál so zariadením bývalého padacieho

mosta. Na poschodí veže je viacero portálov a trojitý neskorogotický okenný otvor s prevýšenou strednou časťou. Pri výskume hradu v rokoch 1964-1965, keď sa objavili gotické architektonické časti paláca, predovšetkým okenné otvory, zistilo sa, že gotická je nielen palácová stavba ale aj suterén objektu na západnej strane. V niekoľkých navzájom spojených priestoroch sú viaceré neskorogotické portály a stredové stĺpy, ktoré dokresľujú veľkoleposť neskorogotických stavebných úprav.

Areál Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža (Kostolné námestie č. 20)

Kostol bol postavený v 1. polovici 13. storočia, pravdepodobne na mieste staršej drevenej sakrálnej stavby. Z tejto prvej známej stavby sa zachovala veža, v 1. nadzemnom podlaží s poškodeným, nekompletným ústupkovým portálom. Kostol bol prestavaný bol v 1. polovici 14. storočia a z tejto prestavby pochádza aj severný múr lode, svätyňa a sakristia. V 30-tych rokoch 15. storočia bol poškodený husitmi a požiarom. Keď v roku 1434 bol zbúraný kostol sv. Michala, mešťania si vybudovali nový monumentálny kostol, ktorý vyhovoval vzrastajúcim potrebám mesta. Veľkorysú, dlhotrvajúcu prestavbu poškodeného kostola začali v roku 1444 za podpory mešťanov a neskôr aj rodiny Zápoľskovcov, ktorú ukončili v roku 1498 (datovaný južný portál, sprístupňujúci z exteriéru južnú loď). Ďalší portál z roku 1486, sprístupňujúci z južnej strany svätyňu, na ktorom je erb mesta a rodiny Zápoľskovcov, datuje ukončenie stavby svätyne. Po požiari v roku 1521 bola nadstavaná na veži murovaná ochodza, koncom 16. storočia (po výstavbe samostatnej renesančnej zvonice v r. 1589-1591) kostolná veža bola zakončená štítkovou atikou. Z tohto obdobia pochádza tiež severná predsieň, sprístupňujúca severnú loď a pravdepodobne i južná predsieň svätyne. Renesančné úpravy viedol kežmarský majster Ulrich Materer. Do roku 1754 sa datujú nápisy na klenbe, ktoré sa vzťahovali na barokovú úpravu kostola, odstránené spolu s maľbami v roku 1868-1870, kedy okrem výmalby interiéru boli opravené aj fasády a strechy. Kostol patrí k špecifickému typu pseudobazilikálnych halových kostolov, ktoré sú prejavom spišskej neskorogotickej sakrálnej architektúry. Je výsledkom veľkorysej radikálnej prestavby iniciovanej a čiastočne financovanej rodinou Zápoľskovcov. Monumentalita interiéru kostola má mimoriadne pôsobivé priestorové riešenie, v ktorom dominuje hlavná loď s mohutnou valenou hviezdicovou klenbou i priehľad do priestrannej svätyne s jej sieťovou rebrovou klenbou, vplyv košickej tvorby dokumentuje tzv. kráľovská empora s kamennou kružbovou balustrádou i bohatstvo výnimočnej kamenosochárskej výzdoby.

Renesančná zvonica bola dostavaná v roku 1591 (podľa dostupných prameňov bola v roku 1586 stavebne dokončená, do roku 1591 je datované dokončenie jej sgrafitovej výzdoby). Za jej staviteľa sa označuje domáci autor – Ulrich Materer, monogram H.B. v sgrafitovej výzdobe sa spája s menom Hansa Brechenzweiga. Podľa archívnych materiálov a tvrdenia domáceho autora K. Genersicha sa pripúšťa i skorší začiatok výstavby zvonice – v roku 1521, resp. 1525. Na staršie datovanie poukazuje spodná časť stavby so štrbinovými strieľňami v južnom múre i oblúčkový konzolkový vlys na fasádach, oddeľujúci ich hornú časť.

Areál kostola je obohnaný nižším ohradovým múrom, opisujúcim nepravidelný a neúplný oválny pôdorys, spájajúci jednotlivé stavby – na severnej strane objekt rímskokatolíckej fary, na južnej budovy bývalej katolíckej a bývalej humanistickej školy, medzi ktorými je situovaná zvonica. Orientovaný kostol je situovaný v strede ohradeného priestoru.

Radnica (Hlavné námestie č. 1)

Budova radnice bola postavená po roku 1361 v neskorogotickom slohu, podľa návrhu majstra Juraja zo Spišskej Soboty, ako bloková, v porovnaní s dnešnou, podstatne menšia stavba, zaberajúca len východnú časť terajšej stavby, mala obdĺžnikový pôdorys, dve nadzemné podlažia, na severnej strane vežu. Usudzuje sa tak podľa dochovaných neskorogotických portálov, ktorými bola veža prístupná – portál na severnej strane (s nedostatočne čitateľným trojlístovým ukončením,

tvorovo pripomínajúcim oslí chrbát), ďalší, sedlový, sprístupňuje vežu z priestoru hlavného schodiska v úrovni medzi 1. a 2. nadzemným podlažím. K tomuto stavu sa viaže nález 3-dielneho gotického okenného otvoru. Krátko po dokončení výstavby radnica v roku 1515 vyhorela, jej následnú renesančnú prestavbu v rokoch 1541-1553 viedol majster Kunz. Pravdepodobne v rámci tejto renesančnej prestavby a dostavby bola budova po obvode doplnená nízkou atikou a honosným vstupným portálom na južnej fasádnej strane, z ktorého sa do súčasnosti zachoval iba kamenný štít s reliéfom mestského znaku, ktorý drží anjel, vymedzený polkruhovou archivoltou. K tejto prestavbe sa pravdepodobne viaže i reliéf mestského znaku s letopočtom 1555, osadený nad západným vstupom do budovy a nálezy dvoch kamenných otvorov na východnej fasádnej strane. V období renesančnej prestavby, podľa zachovaných správ vznikli na fasádach už neexistujúce alegorické maľby, predstavujúce mestské cnosti, mestský znak a rôzne mravoučné citáty. V roku 1799 radnica opäť vyhorela, následne ju prebudovali v neskorobarokovom, resp. klasicistickom slohu, pričom v rámci tejto stavebnej etapy (určujúcej pre súčasný pôdorysný rozsah, dispozíciu a vonkajší architektonický výraz stavby), bola zmenená orientácia chodbového traktu (prejazdu), vytvorené rizality na severnej a južnej fasáde a zvýšená atika. Radnicu v roku 1922 poškodil ďalší veľký požiar. V nasledujúcom roku radnicu opravili a nadstavali o ďalšie podlažie podľa návrhu architekta Kesselbauera z Levoče. V priebehu tejto rekonštrukcie bola čiastočne zmenená dispozícia radnice a boli zistené vyššie uvedené gotické a renesančné kamenné architektonické články pôvodných okenných otvorov a analyticky prezentované.

Reduta (Hlavné námestie č. 3)

Klasicistická budova reduty vznikla v rokoch 1818-1819 prestavbou domu zo 17. storočia, (údajne) postaveného na mieste bývalej strážnej veže (text informačnej tabule na hlavnej fasáde: „v 17. storočí dom grófa Thökölyho, v roku 1818 prestavaný na spoločenský a host'ovský dom“), pričom chronostikon v maľovanom latinskom nápise na vlyse kladia hlavnej fasády nesie letopočet 1813 (v preklade: /Budova/ určená pre strážu, pre cudzincov /pocestných/ a pre zábavu/.

Rímskokatolícky kostol Navštívenia Panny Márie (Hradné námestie č. 26)

Kostol je situovaný v historickej radovej zástavbe Hradného námestia, postavený na troch historických parcelách pôvodných meštianskych domov. Barokový rímskokatolícky kostol (nazývaný aj paulínsky, pavlánsky, Mariánsky a Slovenský) bol vybudovaný v roku 1747 na pozemkoch, ktoré dalo k dispozícii mesto z vďaka za vyhratý spor s Tökölyovcami. Cisár Leopold I. kostol zveril rádu paulínov. Výber danej lokality súvisel najmä s existenciou kláštora, ktorý mali paulíni po svojom príchode (v roku 1670) do Kežmarku na Hradnom námestí. Súčasťou dvorového areálu kostola bola parková úprava. Kostol je ukážkou symbiózy mimoriadne architektonicky hodnotného, temer intaktne zachovaného vnútorného barokového priestoru a jeho interiérového dotvorenia mobiliárom. Dekoratívna štítová fasáda, predstavujúca v príľahlom domoradí pomerne výraznú dominantu, esteticky obohacuje interiér Hradného námestia.

Kostol drevený (Hviezdoslavova ulica č. 16)

Drevený artikulárny kostol pochádza z čias náboženskej neslobody protestantov, jeho vybudovanie bolo determinované podmienkami artikulu, vydaného Šopronským snemom v roku 1681, t. j. mohol byť postavený iba na vopred určenom mieste na predmestí – za mestskými múrmi, z najlacnejšieho stavebného materiálu – dreva, bez základov a veže. V roku 1682 cisárska komisia pre postavenie artikulárneho kostola v Kežmarku určila lokalitu za Vyšnou bránou, pri kamennom hostinci, postavenom ešte v roku 1593. K stavbe sa prišlo až v roku 1687, nie je známe ako prvý artikulárny kostol, zasvätený sv. Trojici vyzeral, je však pravdepodobné, že už mal pôdorys dnešného kostola, pre niekoľkotisíc protestantov z Kežmarku a okolia však predstavoval iba provizorium. K prestavbe kostola sa pristúpilo až v roku 1717, viedol ju popradský staviteľ Juraj

Müttermann, rezbárske práce vykonával kežmarský majster Ján Lerch. Kostol bol vybudovaný v mimoriadne krátkom čase, vysvätený ešte v tom istom roku. Veľkolepá drevená architektúra vznikla pod priamym vplyvom severských protestantských sakrálnych stavieb (švédskych a nórskech), pričom príslušníci severských národov aj finančne prispeli na jeho výstavbu. Stavba s centrálnou dispozíciou na pôdoryse gréckeho kríža, je predstaviteľom vrcholnej formy vývoja dispozície protestantského kostola, u ktorej sa reformované určenie protestantov priamo odráža na kompozícii a usporiadaní priestorovej skladby hmôt. Patrí do osobitnej skupiny sakrálnych stavieb, ktoré napriek úzko obmedzujúcim podmienkam artikúl, svojou obsahovou a formálnou jednotou, dokonalým zvládnutím stavebného materiálu a konštrukcií vytvárajú architektonicky významnú skupinu drevených stavieb. Jednoducho navonok pôsobiaca stavba má veľkolepý priestraný barokový vnútorný priestor s bohatou maliarskou a rezbárskou výzdobou. Kostol je pamiatkou zapísanou v Zozname svetového dedičstva UNESCO.

Lýceum (Hviezdoslavova ulica č. 18)

Budova lýcea bola vybudovaná postupne. V rokoch 1774-1776 pri drevenom artikulárnom kostole postavili jednopodlažnú kamennú školu, v roku 1820 nadstavali druhé a v roku 1865 tretie nadzemné podlažie, čím nadobudla stavba súčasný objem a vzhľad. Stavba bola postavená podľa plánov M. Krausa, úprava fasád je dielom V. Lazaryho. Lýceum je mimoriadne historického významu, presahujúceho rámec sídla i regiónu. Študovali a pôsobili v ňom významné slovenské, nemecké, maďarské, české a srbské osobnosti – literáti, maliari, geografi, pedagógovia a jazykovedci, filozofi a ekonómovia, lekári, prírodovedci, politici a vojenski hodnostári. V objekte je umiestnená najväčšia historická knižnica v strednej Európe.

Kostol (Hviezdoslavova ulica č. 14)

S prípravami nového reprezentačného evanjelického kostola sa začalo v 2. polovici 19. storočia, kedy už drevený artikulárny kostol chátral a mal narušenú statiku. Evanjelická cirkev v Kežmarku v roku 1870 získala projekt (pôvodne určený pre Orient) od pôvodom dánskeho stavebného inžiniera Teofila Hansena (v tej dobe hlavného krajinského architekta a profesora architektúry na Akadémii vied a umení vo Viedni). Jednalo sa o návrh eklektickej stavby s byzantskými, románskymi, renesančnými, maurskými a ďalšími orientálnymi prvkami (podobný bol v roku 1849 vybudovaný vo Viedni a v roku 1898 v Jeruzaleme). Slávnostný výkop na pozemku, ktorý mesto Kežmarok darovalo evanjelickej cirkvi, sa konal v roku 1872, v roku 1880 bol kostol už zastrešený. Pre nedostatok financií sa stavba na 11 rokov zastavila, napokon bola ukončená a v roku 1894 bol kostol vysvätený. Práce riadil kežmarský staviteľ Viktor Lazary, celá stavba sa oproti pôvodného projektu z neznámych príčin predĺžila približne o 10 m. Nedostatkom kostola je veľmi zlá akustika, nakoľko zvuk pohlcuje otvorená kupola nad oltárom. V roku 1909 bolo k severnej strane lode kostola pribudované mauzóleum Imricha Thökölyho.

Gymnázium (Hviezdoslavova ulica č. 20)

Novoslohová budova školy (nového lýcea) bola postavená v priebehu rokov 1893-1894 a rozšírená v roku 1906 podľa projektov G. Majunkeho a A. Baumgartnera, kedy bola pristavaná južná časť. Išlo o predĺženie východného krídla v objeme jeho pôvodnej časti s hlavnou fasádou v zrkadlovom obraze fasády pôvodného úseku a o vybudovanie stredného a južného dvorového krídla. Obidve budovy (nová škola spolu s objektom lýcea) tvorili komplex lýcea, od roku 1921 reálneho gymnázia a lýcea, od roku 1930 len reálneho gymnázia a od roku 1939 evanjelického gymnázia, pričom v objekte pôvodného lýcea okrem lyceálnej knižnice bol byt riaditeľa a niekoľko učební. Jedná sa o významnú historickú budovu, v ktorej študovali a pôsobili významné osobnosti spoločenského a kultúrneho života, dokumentuje vývoj kežmarského školstva na konci 19. a začiatku 20. storočia. Hmotovo-priestorová kompozícia a dispozičné riešenie novoslohovej stavby

zapadá do typologickej škály školských stavieb daného obdobia, obohatená je o zaujímavú architektonicky riešenú fasádu, telocvičňu, schodiskové priestory a vstupné vestibuly. Na stvárnení školy sa podieľal významný architekt Gedeon Majunke, známy svojimi stavbami najmä v tatranskom regióne.

2.5.6. Systém opevnenia, jeho vývojové etapy

Dnes už nie je známe, v ktorom roku dostal Kežmarok opevňovacie právo – právo ohradiť mesto ochranným múrom - a či ho vôbec dostal. V súvislosti s mestským privilegiom, udeleným v roku 1269 uhorským kráľom Belom IV., o ňom niet zmienky. Mesto sa opevnilo múrmi pravdepodobne začiatkom 14. storočia, no nie je vylúčené, že to bolo už koncom 13. storočia, pretože v donačnej listine z roku 1368 sa hovorí, že kežmarský richtár Johann a celé mesto Kežmarok darujú kláštorným bratom v Lendaku kostol sv. Alžbety, ležiaci pri mestských múroch (ecclesiam Sanctae Elisabeth iuxta muros situatam).

Mestské múry - uzatvárajúce historické jadro mesta - vychádzali z oboch strán kežmarského hradu, jedna časť smerom na západ sa tiahla poza Starý trh cez Baštovú ulicu, odtiaľ múr pokračoval cez cestu smerom na Levoču a cez niekdajšiu ulicu Na jarku a Priekopu sa opäť vracal z východnej strany k hradu. Opevnenie sa tiahlo v dĺžke cca 2 km a priestor vo vnútri hradieb zaberá plochu cca 20 ha. Mestské opevnenie pozostávalo z dvoch častí: vyššieho vnútorného múru a nižšieho vonkajšieho - parkánového múru, ktorého dimenzie sa už dnes nadajú zistiť. V súčasnosti už nie je žiadna stopa po parkánovom múre, ktorý ešte začiatkom 20. storočia chránil vstup do záhrad za domami na Hradnom a Hlavnom námestí. Mohutné veže a bašty boli vstavané do vyššieho múru. Medzi oboma múrmi bola vodná priekopa a priekopa bola aj pred parkánovým múrom. Na východnej strane bola voda privádzaná z Lubického potoka, na západnej strane tvorili prirodzenú vodnú priekopu tri ramená rieky Poprad a na severnej strane za hradom boli rybníky.

Do opevneného mesta sa vchádzalo najprv dvoma mestskými bránami - Vyšnou (Hornou alebo Levočskou), ktorá viedla smerom na Levoču i Poprad a Nižnou bránou (Dolnou alebo Poľskou), ktorá smerovala na Poľsko. Neskôr pribudla Kušníerska brána, ktorá bola menej dôležitá. Vyšná brána, štvorcového pôdorysu, vynikala svojou mohutnosťou a svojím tvarom pripomínala kežmarskú zvonnicu. Kedy bola veža zbúraná nie je známe, pravdepodobne v 1. polovici 19. storočia. Časť jej pivnice bola v roku 1938 zasypaná a k jej celkovému zničeniu došlo v 2. polovici 60-tych rokov 20. storočia pri stavbe novej cesty smerom na Levoču. Nižná brána sa opierala o hrad a bola priamo spojená s jeho severozápadným traktom. Nekrytou, rovnou múrovou chodbou sa napájala na veľký rondel. Veľký rondel je dodnes zachovaný a rekonštruovaný. Komplex Kušníerskej brány pozostával z troch veží: veľkej zvanej Kušníerska, ktorá bola nekrytým rovným múrom spojená s menšou vežou pravdepodobne zvanou Murárska vežička, pod ktorou brána pokračovala a vyúsťovala do rondela, ten uzatvárala najmenšia veža s padacím mostom. Malý zbytok Kušníerskej brány sa zachoval dodnes, znehodnotený vstavaním garáží.

Časť západného múru opevnenia, ktorý sa napájal na vežu Nižnej brány, sa zachoval dodnes a vedie cez záhrady domov Starého trhu a končí pri Ulici Fraňa Kráľa, kde sú už k nemu pristavané objekty.

Okrem vstupných brán malo mestské opevnenie viacero bášť a veží. Západne od Nižnej brány stála Hrnčiarska veža, od nej sa ochodzou po obrannom múre prešlo k Hrubej - Obuvníckej veži. Z Hrubej veže sa prechádzalo ku Kušníerskej bráne a z nej k Vyšnej bráne. Existencia väčších bášť medzi týmito bránami nie je doložená.

Po vpáde husitov, v roku 1433, keď bolo mesto z väčšej časti zničené, začali Kežmarčania svojvoľne hradby búrať, aby sa opevnené mesto nestalo po druhýkrát útočiskom nepriateľov. Len písomný zákaz cisára Žigmunda im to znemožnil, ba naopak, cisár žiadal obnoviť hradby kvôli pevnosti a bezpečnosti mesta. Začiatkom 18. storočia, v dobe proticisárskeho kuruckého povstania

Františka Rákócziho II., zase mešťania precenili pevnosť svojho opevnenia, rozhodli sa pre obranu mesta, ale cisárskej presile neodolali. Útok cisárskeho vojska v roku 1709 a viaceré požiare v priebehu 18. a 19. storočia, už takmer bezvýznamné opevnenie natoľko poškodili, že sa viac neopravovalo, zostávalo v ruinách a kamenný stavebný materiál sa používal pri výstavbe nových objektov.

Do súčasnosti sa z mestského opevnenia zachovalo veľmi málo: časť veľkého rondelu Nižnej brány, v jej blízkosti časť múrov s baštou, časť obranného múru s náznakom obdĺžnikovej veže neďaleko Kušníerskej brány (dnes sú do nej vstavané garáže) a časť opevnenia pri bývalej Vyšnej bráne s obdĺžnikovou vežou. Časť veže, do ktorej boli vstavané objekty, sa v roku 1968 zrútila a v rokoch 1971 - 1972 bola postavená od základov nová veža.

2.5.7. Hodnoty archeologického dedičstva

Popradská kotlina patrila k regiónom, ktoré od pradávnych čias križovali diaľkové komunikačné trasy a ktoré aj napriek menej priaznivým klimatickým podmienkam svojim prírodným bohatstvom lákali človeka k ich objavovaniu a osídleniu. Komunikačné tepny obvykle kopírovali toky významnejších vodných tokov. Jedna z najdôležitejších komunikačných trás viedla pozdĺž rieky Poprad. Na jej terasách a popri jej prítokoch sa sústreďovalo osídlenie od najstarších čias. Územie Kežmarku patrilo k takýmto miestam s výhodnou polohou s blízkymi a dostupnými základnými prírodnými zdrojmi, akými sú voda, zver, neskôr aj drevo a pôda.

Tradícia archeologického bádania má v Kežmarku hlboké korene. K záujmu o históriu mesta prispievala pravdepodobne už od stredoveku prežívajúca tradícia o starobylosti niektorých lokalít v meste. Pozornosť priťahoval v prvom rade Jeruzalemský vrch, jedno z najvýznamnejších archeologických nálezísk v Kežmarku. G. Bohuš (1687-1722) sa o Jeruzalemskom vrchu zmieňuje ako o mieste, kde kedysi stával hrad, usudzujúc podľa toho, že sa tu často našli staré mince. Tento údaj môžeme považovať za najstaršiu zmienku o archeologických nálezoch z Kežmarku. Dosť nejasne opisuje kruhový útvar badateľný pri zostupe z kopca, tvorený navzájom sa pretínajúcimi krivkami, pričom stred tohto útvaru sa ľudovo nazýval „Unbezwinglich“, čiže nezdolný, nepremožiteľný.

Posledná tretina 19. a prvá tretina 20. storočia boli svedkom mimoriadnej aktivity tak na poli bádateľskom, ako i pri zverejňovaní výsledkov tohto bádania v celoštátnej odbornej, no predovšetkým miestnej tlači. V zmienenom období to boli v prvom rade I. Spöttl, A. Münnich, B. Alexander, M. Greisiger, B. Hajts, J. Lipták a J. A. Hefty, ktorí veľkou mierou prispeli k poznaniu významných archeologických pamiatok z Kežmarku. V samotnom meste sa sústredila ich pozornosť na vyššie uvedenú významnú archeologickú lokalitu – Jeruzalemský vrch. Všetci správne postrehli, že sa tu zachovali pozostatky pravekého opevneného výšinného sídliska a v poslednej štvrtine 19. a prvej štvrtine 20. storočia viacerí podnikli na samotnom vrchu aj archeologický výskum.

M. Greisiger pripisoval dávnyim obyvateľom Kežmarku aj terasovité úpravy svahov nielen na Jeruzalemskom vrchu, ale aj v okolí smerom k Jordanovmu prameňu, Šajbám, Kamennej bani, Zámockému vrchu. Okrem toho sledoval aj ďalšie lokality v meste – Tehelňa, Michalský vrch, Pradiareň, Tiefengrund (Hlboká dolina) a i. Pamiatky z nich zachránené sa viažu k paleolitu mladšej dobe železnej, rímskej a stredoveku a v súčasnosti sa nachádzajú prevažne v Múzeu v Kežmarku.

Archeológ – amatér L. Kiefer pracoval na mnohých archeologických výskumoch samostatne aj pod vedením profesionálnych archeológov. V roku 1949 uskutočnil na Jeruzalemskom vrchu samostatne menší výskum. V roku 1954 spoločne s Viktorom Plevom zachránili pri záchrannom archeologickom výskume archeologické nálezy, pravdepodobne zo staršej doby železnej z kultúrnej vrstvy narušenej pri kopaní základov rodinného domu na Ľubickej ceste v Kežmarku. V rokoch 1969-1970 viedol záchranný výskum počas výstavby sídliska na Garbiarskej ulici v Kežmarku,

v rokoch 1972-1973 sledoval práce pri výstavbe kultúrneho a športového areálu, ako aj výstavbe nového sídliska Sever a v priebehu 70-80 rokov 20. storočia ďalšie stavebné úpravy na Jeruzalemskom vrchu. Zaznamenal, že vyťažená zemina bola z Jeruzalemského vrchu a z územia budúceho sídliska Sever vyvážaná na viaceré miesta v Kežmarku – pod železničnú stanicu, na nové sídlisko na Huncovskej a Cintorínskej ulici, na depónium za Ľubickým jarkom a na plochu futbalového ihriska, kde bola navezená zemina aj s archeologickými nálezmi použitá na spevnenie trávniku futbalového ihriska.

V neskoršom období L. Kiefer spolupracoval so zástupcom mladšej generácie archeologických entuziastov z Kežmarku, s P. Wavrekom. Obaja v spolupráci s odborníkmi z Archeologického ústavu SAV Nitra, pracoviska v Spišskej Novej Vsi, F. Javorským a M. Sojákom významne prispeli k poznaniu najstarších dejín Kežmarku a blízkeho okolia. V rokoch 1985-1988 uskutočnili pod odborným dohľadom K. Pietu z AÚ SAV Nitra, záchranný výskum sídliska s konca doby rímskej a začiatku sťahovania národov (koniec 4. a zač. 5. storočia po Kristovi). V roku 1987 našli vďaka vzájomnej spolupráci základy dosiaľ najstaršej uznanej sakrálnej stavby na území Kežmarku – kostola sv. Michala. Na lokalite sa následne v tom istom roku uskutočnil archeologický výskum pod vedením AÚ SAV.

V polovici 90-tych rokov 20. storočia sledoval L. Kiefer opravu dreveného artikulórného kostola Kežmarku, kde sa pri odkrývaní drevenej doštenej dlažby objavilo niekoľko sto mincí z obdobia stredoveku a novoveku. Okrem toho sa mu podarilo pri rekonštrukčných prácach zachrániť aj ďalšie archeologické nálezy, ako zlomky keramiky a úlomky skla.

L. Kiefer sa aktívne zúčastnil aj na jednom z najvýznamnejších výskumov pre poznanie dejín Kežmarku. Uskutočnil sa v rokoch 1964-67 pod vedením B. Pollu na nádvorí Kežmarského hradu počas jeho generálnej rekonštrukcie. Pri tomto výskume prvotne zameranom na vznik a vývoj hradu boli odkryté základy kostola sv. Alžbety, ku ktorému sa viaže prvá písomná zmienka o Kežmarku z roku 1251. Okrem nich stredoveký prikostolný cintorín s doloženým pochovávaním od polovice 13. do polovice 15. storočia, základy stredovekého kláštora zo 14. storočia a pozostatky ďalších architektur. Zaujímavý je Pollov údaj o koncentrácii stredovekých nálezov. Najviac keramiky, akoby z uzavretého celku pochádza z priestoru medzi hradným a dochovaným parkánovým múrom na južnej strane hradu a zo sond, ktorými sa odkrývalo zaniknuté východné krídlo hradu. Najmenej stredovekej keramiky pochádza z priestoru zaniknutého kostola sv. Alžbety, kláštora a kostolného radového cintorína, odkiaľ naproti tomu pochádza najviac púchovských nálezov. Základy kostola boli zapustené do pravekej vrstvy, rovnako ako hroby prikostolného cintorína. V menšom rozsahu pokračovala v roku 1970 vo vykopávkach počas pokračujúcej rekonštrukcie hradu B. Egyházy-Jurovská zo SNM a to na nádvorí hradu a v priestore Nižnej brány. Výskum priniesol poznatok, že základy veže Nižnej brány boli zničené výstavbou komunikácie vedúcej okolo hradu. Odkryl sa parkánový múr na severozápadnej strane hradu a miesto napojenia hradnej a mestskej fortifikácie. Nález hrobu v tomto priestore za jestvujúcim hradobným múrom poukazuje na to, že areál cintorína siahal pôvodne za hradné múry a priebeh súčasného hradobného múru preto nemožno stotožňovať s priebehom pôvodného ohradového múru kostola. Pred vstupnou vežou do hradu sa odkryli konštrukčné prvky padacieho mostu preklenujúceho hradnú priekopu. Najdôležitejší je však nález pozostatkov vstupnej brány do opevneného areálu kostola na nádvorí hradu. Rovnako ako základy kostola i tento objekt bol zapustený do púchovskej kultúrnej vrstvy. V interiéri objektu sa našla strieborná minca, denár Belu IV. (1235-1270).

V roku 1985 sledoval F. Javorský spolu s L. Kieferom stavebné úpravy v okolí kostola sv. Kríža, pričom boli zachránené stredoveké nálezy.

Vďaka snaženiu spomínaných archeológov a sympatizantov archeológie sa vytvorili predpoklady pre ďalšie archeologické bádanie v chotári Kežmarku. Od 2. polovice 90. rokov sa mu venuje Mgr. Kučerová. V intraviláne Kežmarku bolo realizovaných viacero výskumov v historickom jadre mesta, predovšetkým v súvislosti s výstavbou objektov vo dvorových areáloch

meštianskych domov na Hlavnom a Hradnom námestí, Hviezdoslavovej ulici, Ulici Dr. Alexandra a na Starom trhu. V rokoch 2006-2007 sa uskutočnil výskum v exteriéri a interiéri kaplnky Kežmarského hradu. Vykopávky ukázali, že pri výstavbe kaplnky do jej základov poňali dnes už deštruované a zasypané murivo parkánu. Parkán bol menší múr hradného opevnenia pred hlavným múrom, ktorého základy boli zapustené do priekopy, ležiacej pred ním. Toto murivo sa v podzemí kaplnky zachovalo po celej šírke svätyne, pričom na ňom spočívala klenba krypty. Po odstránení hlinitého zásypu dna krypty sa ukázalo, že skalnaté podložie bolo stupňovito vysekané až ku základovej ryhe parkánu, ktorá sa nachádzala v hĺbke 2 m od hlinitej podlahy krypty. Objavený parkán tvorí zadnú stenu, ani základ kaplnky. Medzi ním a základom kaplnky, ktorý siaha hlboko do priekopy je nezastavaný priestor. V miestach pod juhovýchodným nárožím krypty sa nadzákladové murivo viazalo s vrstvou obsahujúcou nálezy včasnouovovekej a novovekej keramiky a zvieracie kosti. Táto vrstva pokračovala aj na vonkajšej strane kaplnky, kde pokračovalo aj murivo parkánu. Dôležité je zistenie, že v základovom murive kaplnky napájajúcom sa na murivo parkánu v juhovýchodnom nároží boli vo vápennej malte zamurované fragmenty novovekej keramiky z vrstvy, v ktorej bol zapustený parkán. Pokračovanie parkánu sa zistilo aj pri vonkajšom múre kaplnky. Nad ním sa odkrylo na južnej strane staršie murivo včlenené do základov kaplnky. Predstavuje pravdepodobne pozostatky ohradového múra kostola sv. Alžbety z 13. storočia, ktorý ale nebol vhodný na výstavbu mestských hradieb. Múr sa v krypte nezachoval, keďže ho pri hĺbení krypty zničili. Za ním bola do podložia vyhlbená priekopa. To, že sa v zásype tejto bývalej priekopy nachádzali len ojedinelé nálezy zo stredoveku a materiál pochádzal z obdobia včasného novoveku a neskoršieho, by korešpondovalo s rokom 1506, v ktorom mala byť podľa Genersicha vybudovaná. Pri odkrývaní základov kaplnky sa ukázalo, že základy siahajú do úrovne spodnej vody. Rovnaká situácia bola aj v sonde vedenej naprieč priekopou. Ďalší výskum znemožňovala neustále presakujúca voda zo stien i dna sondy. Z nálezovej situácie vyplýva, že parkánový múr za hradom bol vystavaný v priebehu 16. storočia, pričom sa nedá vylúčiť, že bol napojený na pevnostný prvok, predsunutú polygonálnu baštu, ktorej základy sa zachovali v základoch kaplnky v jej uzávere. Neskôr na tomto mieste vybudovali v polovici 17. storočia kaplnku. Do muriva kaplnky zahrnuli aj priečne staršie murivá opevnenia. Vylučuje to možnosť, že v murive polygonálneho uzáveru svätyne kaplnky je zachované neskorogotické murivo polygonálnej bašty, ako sa doteraz predpokladalo, t. j. že kaplnka vznikla jednoduchým využitím staršej bašty.

Prieskum pri výstavbe telefónnych a plynových prípojok a rekonštrukcii kanalizačnej siete v historickom jadre mesta v roku 1996 umožnil sledovať stratigrafiu terénu na viacerých miestach Kežmarku. V profile výkopov na Hviezdoslavovej ulici a na Hlavnom námestí bolo možné na niektorých miestach pozorovať stopy po ničivom požiari v podobe vrstvy obsahujúcej uhlíky a prepálenú hlinu. Bohužiaľ sa túto vrstvu nepodarilo datovať sprievodnými nálezmi. Z výplne výkopov boli získané fragmenty keramiky z 13.-15. storočia. Na Hlavnom námestí boli tak smerom ku železničnej stanici, ako i smerom k Nižnej bráne pri rekonštrukcii kanalizácie narušené zvyšky staršej mestskej kanalizácie v podobe kamenného murovaného a zaklenutého kanála o šírke 30 a výške 50 cm.

V roku 2006 sa uskutočnil na Starom trhu záchranný archeologický výskum vo dvorovej časti domu č. 24. Na mieste plánovanej výstavby polyfunkčného objektu boli preskúmané pozostatky kováčskej vyhne. Základy vyhne prekrývali severné nárožie zrubovej stavby, z ktorej sa podarilo preskúmať severovýchodnú časť so zachovaným východným nárožím.

V roku 2007 boli na mieste plánovanej prístavby vo dvorovej časti meštianskeho domu č. 40 na Starom trhu, odkryté pozostatky dvorového krídla zaniknutého pred rokom 1870. V spodnej ílovitej vrstve nad kamenným dláždením sa nachádzal včasnouovoveký materiál z obdobia okolo polovice 16. storočia. Vo vrstve na úrovni kamenného dláždenia dna objektu sa našiel jeden výrazný fragment zo zatiahnutého okraja nádoby púchovskej kultúry. Spomedzi nálezového inventára sa vymyká nález mince vo vrstve narušenej základmi domu č. 40. Ide o drobnú veľmi

poškodenú poľskú mincu, solidus, z obdobia Jána II. Kazimíra (1648-1668) z roku 1664.

Výskum na Starom trhu č. 71 sa realizoval za mestskými hradbami vo dvorovej časti meštianskeho domu, kde už zasahoval na územie bývalej Greisigerovej záhrady (dnešný park s pomníkom), ktoré bolo pravidelne zaplavované z bočného ramena rieky Poprad, tečúceho pozdĺž západnej strany mesta. Základy hradobného múru boli založené na sivom íle v hĺbke 1 m, pričom dno základovej ryhy bolo vyplnené pieskom a valúnmi.

Viacero výskumov sa uskutočnilo aj v súvislosti s prístavbami vo dvorových areáloch meštianskych domov na Hlavnom námestí v roku 2007, 2008 a v roku 2009. Vo dvorovej časti meštianskeho domu na Hlavnom námestí č. 12 boli odkryté pozostatky zahĺbeného murovaného objektu pristavaného k základom domu, so stopami po vápne vo výplni, na stenách a dne. Objekt je interpretovaný ako pec na vypaľovanie vápna a je datovaný do druhej polovice 19. storočia. V tesnej blízkosti sa našla zasypaná murovaná studňa. K najstarším nálezom na lokalite patria nálezy keramiky z 15. storočia zo spálenej ílovitej vrstvy nad podloží. Na úrovni prepálenej vrstvy sa našli pozostatky spáleného dreveného trámu, jedna výraznejšia (kolová?) jama a žľab. Nemožno vylúčiť ich príslušnosť k starším staveným zásahom na parcele.

Výskum na Hlavnom námestí č. 14 bol realizovaný na mieste zaniknutého dvorového traktu. Overovacími sondami sa odkrylo základové a čiastočne nadzákladové murivo zaniknutého traktu. Najstaršie ojedinelé nálezy z 15. storočia sa viažu opäť k nadložnej ílovitej vrstve so stopami ohňa. Vznik dvorového traktu možno datovať do 17. storočia až začiatku 18. storočia na základe nálezu neskororenesančnej kachlice zo základovej ryhy stavby.

Rovnako v prípade meštianskeho domu na Hlavnom námestí č. 56 sa výskum týkal zaniknutého dvorového traktu. Aj tu sa odkryli pozostatky základového muriva pôvodného dvorového traktu a čiastočne interiérovú a exteriérovú časť pozostatkov stavby a určité súvislosti medzi interiérom a členením stavby. Zistilo sa, že v určitom období prinajmenšom časť stavby zhorela a podarilo sa lokalizovať vstup do tejto časti v podobe drevených dverí alebo vrát, po ktorých ostal dverný pánt v murive a kovanie dverí vo výplni sondy. Úroveň podlahy prislúchajúca k stavbe v dobe existencie dverí ležala na úrovni podlahy pivnice meštianskeho domu. Nálezy jemného stolového riadu zo zásypových vrstiev nad osadeným dverným pántom a nálezy z ílovitej vrstvy nad podloží sú datované do záveru 15. storočia až začiatku 16. storočia. Vznik dvorového krídla je rámcovo datovaný do 15. storočia. V roku 1521 bol pravdepodobne poškodený pri rozsiahlom požiari v meste.

Výskum malého rozsahu v roku 2008 na Hlavnom námestí č. 42 priniesol zaujímavé výsledky. Vo dvorovej časti meštianskeho domu z 2. polovice 19. storočia, postaveného na stredovekej parcele sa odkryli základy zaniknutého dvorového traktu. Na dvore sa nachádzala hrubá vrstva navážky z 20. storočia, pod ktorou bolo možné sledovať vrstvy s novovekými a neskorostredovekými nálezmi. Pod základmi dvorového traktu na úrovni podlažia bola odkrytá jama so stredovekou keramikou, ktorú možno datovať do 12. až 13. storočia. Po nálezoch z hradu by to boli prvé doklady osídlenia historického centra Kežmarku v danom období.

V roku 2009 sa uskutočnili ďalšie záchranné výskumy vo dvorových areáloch meštianskych domov na Hlavnom námestí. Záchranný archeologický výskum na parcele domu č. 74 sa uskutočnil na mieste pripravovanej výstavby garáže. Na ploche stavby bolo odkryté základové murivo zaniknutého dvorového traktu s torzom priečky, zapustené do vrstiev s novovekým črepovým materiálom. Zdokumentované nálezy predstavujú doklad o stavebnej aktivite vo dvorovej časti domu v priebehu 18.-20. storočia.

Pri výskume vo dvorovej časti meštianskeho domu č. 49, ktorá je obrátená smerom ku kostolu sv. Kríža sa podarilo preskúmať kamennú konštrukciu kanalizácie z pieskovcových kamenných blokov z 19. storočia a základy muriva asanovaného dvorového traktu. Nad podloží sa na ploche sondy nachádzala suťovitá vrstva obsahujúca domový odpad z novoveku.

Pozostatky kanalizácie z 19. storočia boli zachytené aj na Hviezdoslavovej ulici č. 7.

Výskum sa týkal pripravovanej výstavby dvorového krídla na pozemku meštianskeho domu. Vo dvorovej časti sa nachádzalo viacero vrstiev navážky s včasnou novovekou keramikou z polovice 16. storočia a novovekým nálezovým materiálom. Stredoveký materiál sa tu vyskytoval len ojedinele a v sekundárnej polohe. Z výplne kanála sa našla skorodovaná uhorská minca z roku 1894.

Na malom priestore vo dvorovej časti meštianskeho domu na ulici Dr. Alexandra č. 1 archeologický výskum predchádzal takisto plánovanej výstavbe. Okrem novovekých zásahov sa výskumom odkryli pozostatky murovanej studne, ktorá bola zahĺbená do starších sídliskových vrstiev nesúcich stopy ohňa, s nálezmi keramiky z 14. a 15. storočia.

Výskum na Hradnom námestí č. 23 mal zaujímavé rozuzlenie. Vo dvorovej časti meštianskeho domu bola preskúmaná hrnčiarska pec. Nálezy poukazovali na veľmi mladé datovanie výrobného objektu. Ukázalo sa, že v roku 1907 a 1926 tu sídlila „továreň“ na výrobu kachlíc a na stavbu kachľových pecí a výrobu kvetináčov. Zaujímavý bol objekt, ktorý predstavovala jama s priemerom 1 m a hĺbkou 1,4 m, ktorej dno bolo vyložené zlomkami keramiky, ležiacimi na doštenej výdreve. Keramiku z jamy možno datovať do 2. polovice 19. a začiatku 20. storočia.

2.5.8. Krajinárske hodnoty pamiatkového územia

V pamiatkovom území sa nenachádzajú objekty historickej zelene vyhlásené za národné kultúrne pamiatky v zmysle ustanovení pamiatkového zákona. Všetky objekty zelene v ich plošnej a priestorovej štruktúre sú súčasťou systému zelene pamiatkového územia. Systém zelene je ako celok jednou z pamiatkových hodnôt pamiatkového územia.

Celkový systém zelene pamiatkového územia je plošne a priestorovo bohatý, vo výstavbových princípoch hodnotný, avšak jeho kompozičná kvalita nezodpovedá pamiatkovej hodnote mimoriadne hodnotného urbanistického súboru pamiatkovej rezervácie.

Systém zelene pamiatkového územia je neoddeliteľnou súčasťou urbanistickej štruktúry, tvorí jednotný celok s architektúrou a vznikol postupným vývojom od pasívnej prítomnosti naturálnej vegetácie a až po regulované, cielene založené a udržiavané plošné a priestorové vegetačné štruktúry. Vývoj systému zelene začal založením mesta na prirodzených zelených plochách krajiny. Postupnou zástavbou a užívateľským tlakom tieto naturálne plochy postupne zanikali, ostali v zbytkových plochách, ktoré v závislosti na urbanistickej schéme sú v rôznych veľkostiach zachované dodnes. V uzavretom urbanistickom systéme až tieto zbytkové plochy boli rôznorodo upravované a v rôznom stupni sadovníckej kvality a kompozičného usporiadania sú v pamiatkovom území prítomné doposiaľ. Základná údržba plošných aj priestorových prvkov zelene je nevyhnutnou podmienkou ich existencie, keďže ide o špecifický výstavbový prvok – živý vegetačný materiál – podliehajúci prírodným zákonom, kde prezentácia vôle tvorcu bez údržby zaniká podstatne rýchlejšie ako pri stavebných konštrukciách.

Systém zelene pamiatkovej rezervácie v súčasnosti pozostáva z plošných dispozícií a priestorových prvkov porastovej štruktúry. Súčasťou urbanistického pôdorysu je zeleň uličných interiérov a verejných priestranstiev, samostatných parkových dispozícií, vnútroareálová zeleň, úpravy dvorov a záhrad, sídlisková zeleň a zeleň pôvodného opevnenia.

2.5.8.1. Zeleň uličných interiérov a verejných priestranstiev

Zeleň uličných interiérov a verejných priestranstiev predstavujú zachované, v rôznej miere upravené zbytkové plochy, ktoré vznikli po priznaní peších alebo vozidlových komunikačných trás a tiež po vymedzení zhromažďovacích plôch. V centrálnej polohe sú tieto plochy zväčša zreteľne vymedzené a aj systematicky udržiavané, kým v okrajových polohách pamiatkového územia sa doposiaľ nájdu aj plochy zelene, ktoré majú len zbytkový charakter a nemajú systematickú údržbu.

Prvé aleje boli vysadené v poslednej tretine 19. storočia na vidlicovito sa rozdvajujúcich uliciach v smere od radnice na severovýchod a severozápad – dnešnom Hlavnom námestí (foto č. 96, 99, 100, 101, 102 a 103) a Hradnom námestí (foto č. 104), v severnej časti Hviezdoslavovej ulici (foto č. 132) a Ulici Dr. Alexandra (foto č. 108, 109, 110 a 111). V priebehu 1. tretiny 20. storočia boli postupne zakladané aj v ďalších uliciach – dnešný Starý trh (foto č. 118, 119 a 121), Kostolné námestie (foto č. 112 a 117), južná časť Hviezdoslavovej ulice, Kušníerska brána. Aleje boli a sú lipové (*Tilia cordata*), každoročne tvarované rezom na hlavu, v pravidelnom a pomerne hustom výsadbovom rytme. V uliciach boli obojstranné s líniou sledujúcou uličné čiaru a situovanou na predele medzi chodníkmi pozdĺž domoradi a komunikáciou. Neskôr do ich podnože pribudli trávnikové pásy, ktoré v polovici 20. storočia boli v niektorých polohách doplnené tvarovanými živými plotmi a postupne aj náhodilými soliternými dosadbami rôznych druhov s prevahou ihličnatých. Tvarované živé ploty sú torzálne prítomné temer vo všetkých uličných interiéroch. Keďže dosahujú výšky cez 1 meter pôsobia v uliciach ako bariéry a zaťažujú uličný priestor. V súčasnosti sú aleje najviac zachované a čiastočne aj obnovené na Hlavnom námestí a na Ulici Dr. Alexandra. Biologický stav jednotlivých drevín je dobrý, aj keď ide o staršie jedince. Na ostatných uliciach (Starý trh, Kostolné námestie, Kušníerska brána, Nová ulica, Hradné námestie, Hviezdoslavova ulica) sú alejové línie zachované s výraznými výpadkami, niekde len v torze a jednotlivé dreviny sú poväčšine poškodené. Vtrúsene sú pôvodné lipy nahradené inými drevinami. Napr. okrasnými hlohmi (*Crataegus*) najviac zastúpenými na Hviezdoslavovej ulici.

Severne od radnice rastie majestátna soliterna lipa malolistá (*Tilia cordata*). Súčasťou úprav Hlavného námestia sú aj malé parkovo upravené plochy v jeho strede, situované tiež severne od radnice. Sú po čiastočnej obnove a majú štandardnú sadovnícku hodnotu. Ich dispozícia je jednoduchá, dnes funkcionalistická, pôvodne secesná. V dispozícii pôvodne dominovala fontána, ktorú ako solitér dokladuje aj katastrálna mapa z roku 1870. V súčasnosti je plocha fontány upravená pre kvetinovú výsadbu. V porastovej štruktúre boli pri obnove ponechané všetky stromové dreviny, čo predstavuje výrazný nesúlad pôdorysnej úpravy a usporiadania porastovej hmoty v priestore. Solitérne, bez väzby na uličný interiér a malé parkovo upravené plochy severne od radnice, rámujú západný vstup do radnice dva solitérne ihličnaté stromy modrá varieta smreka pichľavého (*Picea pungens* „Glauca“).

Na Hradnom námestí v jeho juhovýchodnej polohe je na predele chodníka a vozovky zachovaný mimoriadne hodnotný solitér brestu hrabolitého (*Ulmus minor*), ktorý bol do sekundárne vzniknutého uličného interiéru kooptovaný z pôvodnej parkovej dispozície hradného parku.

Diametrálne odlišný princíp úpravy je na Ulici Priekopa (foto č. 150 a 152) a na Ulici Trhovište (foto č. 157 a 159) vo východnej časti pamiatkového územia. Ide o novodobé sadovnícke úpravy predzáhradok jednotlivých domov, ktoré sú buď voľné alebo vymedzené plotmi a celkom tu absentujú alejové línie. Do uličného interiéru vstupujú korunami prevažne ihličnaté stromy borovica čierna (*Pinus nigra*), borovica lesná (*Pinus sylvestris*), limby (*Pinus cembra*), smrekky pichľavé (*Picea pungens*), smrekovce opadavé (*Larix decidua*), v najväčšom počte však tuje západné (*Thuja occidentalis*). Z listnatých stromov len brezy (*Betula*), hlohy (*Crataegus*) a javory (*Acer*).

Samostatnou kapitolou je úprava uličných interiérov na Garbiarskej ulici (foto č. 134, 135, 136, 138 a 139) a Baštovej ulici (foto č. 140, 141, 143 a 144), ktoré sú lemované novodobými sadovníckymi úpravami okolia bytových domov ako tzv. sídlisková zeleň.

2.5.8.2. Samostatné parkové dispozície

V Kežmarku už v 1. polovici 19. storočia bolo založených viacero parkových dispozícií. Boli to rozsiahle plochy s klasicistickými pôdorysnými prvkami a s porastovou štruktúrou kombinovanou s prírodno-krajinárskym usporiadaním porastov. Početne ich bolo viac ako v iných

mestách regiónu, ale temer všetky boli situované mimo terajšieho pamiatkového územia a boli to úpravy uzatvorených areálov, záhrad a dvorov.

V pamiatkovej rezervácii bol samostatnou parkovou dispozíciou len jeden park – pri hrade. Jeho plocha je zachovaná dodnes (foto č. 107). Ani dispozičný princíp sa v základe nezmenil, zmenila sa len porastová štruktúra. Severne od hradného areálu bola voľná parková plocha bez pravidelného dispozičného usporiadania, kým v jeho západnej časti bola parková dispozícia s centrálnym usporiadaním, ktorá sa prakticky zachovala dodnes. Obe plochy boli a sú oddelené prístupovou komunikáciou k hradnej bráne s mostom. Na oboch plochách sa však zmenili výsadby. V prevažnej miere ide o výsadby z 20. storočia, ktoré sú rôznoveké – od 20 do 100 rokov. Starších je len niekoľko jedincov, ale ani tie nedosahujú vek z doby založenia parkov. Severná časť je aj v súčasnosti voľná s roztrúsenými skupinkami a solitérmi stromov, západná je čiastočne upravená ako pietny priestor (pomník – NKP) a čiastočne využívaná ako detské ihrisko s vybavením. Z drevín sú tu zastúpené breza previslá (*Betula pendula*), smrek obyčajný (*Picea abies*), borovica lesná (*Pinus sylvestris*), niekoľko mladých líp (*Tilia cordata*) a okrasné listnaté kríky v bodových výsadbách. Negatívne pôsobia stromové topole čierne (*Populus nigra*) vysadené v rade po obvode oboch plôch. Aj keď sú v korunách ošetrované, kompozične a druhovo sú topole čierne drevinou v historickej zeleni neprijateľnou. Celkovo je porastová štruktúra málo hodnotná a predstavuje obdobie 2. polovice 20. storočia, čo dokladuje, že pôvodná porastová štruktúra bola úplne nahradená v dobe, keď tu do pôvodnej centrálnej plochy bol vnesený pomník.

Južne od hradného areálu je zachované torzo porastov z pôvodnej úpravy, ktorá bola založená po asanovaní domoradia v južnej časti hradu koncom 19. storočia (foto č. 105 a 106). V trávnikovej ploche dominuje mohutná koruna pagaštanu konského (*Aesculus hippocastanum*) a duba letného (*Quercus robur*) a v spojovacej uličke zostal mohutný exemplár brestu (*Ulmus*) bez primeranej úpravy výsadbovej misy zaasfaltovaný až ku kmeňu. Bresty boli v pôvodnej zeleni celého pamiatkového územia dominantným druhom. Na území pamiatkovej rezervácie sú temer všetky odstránené, kým v ochrannom pásme je zachovaných viacero mohutných stromov. Jedince z pôvodnej úpravy sú doplnené mladšími dosadbami, hlavne jednostrannou lipovou alejou s prirodzenými korunami.

Samostatnou úpravou je aj úprava severne od radnice, ktorá je tiež neoddeliteľnou súčasťou interiéru Hlavného námestia (foto č. 47). Dispozícia je jednoduchá, dnes funkcionalistická, pôvodne secesná. V dispozícii dominuje fontána, ktorú ako solitér dokladuje aj historická katastrálna mapa z roku 1870. V porastovej štruktúre boli pri obnove ponechané všetky stromové dreviny, čo predstavuje výrazný nesúlad pôdorysného usporiadania a priestorovej porastovej hmoty. Sú tu zastúpené smreky pichľavé (*Picea pungens* var. *Glauca*) ako rámujuce akcenty a stromové lípy (*Tilia cordata*). Ide však o sekundárne dosadby.

Samostatnou parkovou úpravou je aj úprava okolia lýcea a evanjelických kostolov. Je zo začiatku 20. storočia, kedy po výstavbe novej budovy gymnázia juhozápadne od lýcea boli zrealizované úpravy, vymedzené oplotením (foto č. 30 a 31). V 2. polovici 20. storočia oplotenie okolo lýcea a artikulárneho evanjelického kostola bolo odstránené a ostal oplotený len areál nového gymnázia. Týmto sa bezprostredné okolie lýcea a artikulárneho kostola stalo voľne prístupným a bez vymedzenia sa napojilo na bezprostredné okolie nového evanjelického kostola. Vznikla rozsiahla plocha, čiastočne spevnená a čiastočne trávnatá. Všetky dreviny z pôvodnej úpravy ostali zachované a v niektorých polohách boli doplnené ďalšími drevinami napr. plnokvetými ružovými hlohmi (*Crataegus laevigata* 'Paul's Scarlet'). Kooptované staršie prvky porastovej štruktúry viazané na pôvodnú pôdorysnú osnovu v zmenenej a zjednodušenej dispozícii pôsobia chaoticky. Vznikla tu sadovnícka úprava, ktorá čiastočne zachovala trávnikové plochy s porastmi z konca 19. storočia (západná časť) a čiastočne plochy spevnené prírodným kameňom so stromovými výsadbami z medzivojnového obdobia – tvarované lipové stromoradia (južne od lýcea a medzi evanjelickými kostolmi) ale aj s výsadbami mladšími – tvarované aleje z hlohu (juhozápadné

predpolie evanjelických kostolov). Princíp zachovania všetkých porastov však má negatívny výraz a prinieslo prehustenie hodnotného priestoru.

Verejným priestranstvom v pamiatkovom území je aj Kostolné námestie, ale jeho sadovnícka úprava je čiastočne úpravou uličnou – lipové stromoradie (5 ks) a čiastočne je severozápadne od Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža malá parkovo upravená plocha s tujami západnými vo varietnej skladbe (*Thuja occidentalis*), smrekmi obyčajnými (*Picea abies*), skupinou briez (*Betula pendula*) a okrasnými kríkmi z poslednej tretiny 20. storočia.

Plošne rozsiahlou, ale kompozične nejasnou je úprava zelene, ktorá do pôdorysu sídla pribudla po asanácii celého jedného bloku domov a zmenou trasovania komunikácií juhovýchodne od evanjelických kostolov. Táto zmena je uzavretá a aj z hľadiska záujmov ochrany pamiatkového fondu je akceptovateľná. Z tohto dôvodu terajšie voľné rozmiestnenie porastov v rôznorodej druhovej skladbe a bez širších kompozičných väzieb je len ozelenením plochy, aj napriek tomu, že sú tu torzá pôvodných alejových dodnes každoročne rezaných stromov, ktoré sa však už neviažu na žiadne komunikácie, sú súčasťou trávnikovej plochy. Mladšie dosadby sú v bežnej druhovej skladbe a ich sadovnícka hodnota je štandardná. Náplň tejto plochy ako úprava predpolia a širšieho okolia evanjelických kostolov a gréckokatolíckeho kostola potrebuje zmenu v rozmiestnení porastových hmôt, čo pre urbanistické usporiadanie znamená otvorenie priehľadov na hodnotné dominanty v tejto časti pamiatkového územia.

2.5.8.3. Zeleň vymedzených areálov

Na Kostolnom námestí je v priestorovej štruktúre dominantná vnútroareálová porastová hmota Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža. Medzi kostolom a ohradovým múrom rastú lipy, ktorých situovanie je viazané na vstupy do kostola a mladšie málo hodnotné výsadby sú brezy, jarabiny, pagaštany, javory. Stromy sú v trávnikových plochách vymedzených chodníkmi s novodobými povrchovými úpravami (asfalt, betónové dlažby). Každoročne sú lipy lemujúce prístupové chodníky rezané na hlavu.

Vnútorý areál hradu má tiež sadovnícke úpravy, predstavujú čisté trávnikové plochy, ktoré sú plošnou výplňou prezentácie archeologických nálezov. Ostatné plochy v areáli hradu sú novodobé s priemernou sadovníckou a otáznou historickou hodnotou. Vnútoré nádvorie hradu neboli cielene sadovnícky upravované, ale v škárach ostávajúcích medzi riečnymi kameňmi alebo aj väčšími kamennými platňami prerastala burina, ktorá bola užívaním zošľapovaná a tým udržiavaná.

Už v polovici 19. storočia bola stabilizovaná parková úprava aj v záhrade barokového Rímskokatolíckeho kostola Navštívenia Panny Márie (Hradné námestie), dnes je tu len torzo porastov, ale plocha je rezervou pre obnovu historickej zelene, ktorej dispozičné usporiadanie a rozmiestnenie porastových hmôt je zrejmé z katastrálnej mapy z roku 1870.

Úpravy areálov s obmedzeným vstupom najviac vznikali v pamiatkovom území koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Najrozsiahlejšie sú školské areály – pri hrade (Hradné námestie) a pri lýceu. Oba boli pôvodne upravené na prírodno-krajinárskych princípoch, postupne však boli dopĺňané novšími prvkami. Kvôli množstvu sekundárnych rôznorodých dosadiel predstavujú menej hodnotné dispozície, ale v priestorovej štruktúre zaujímajú významné miesto v systéme zelene pamiatkového územia. Storočné lipy, bresty, pagaštany, duby, smreky atď. zaujímajú významné miesto v systéme zelene. Oplotené areály s architektúrou a parkovými úpravami tvoria ucelené, ale prehustené kompozície, čím sa výrazne znižuje aj biologická hodnota jednotlivých drevín.

2.5.8.4. Zeleň dvorov a záhrad

Kompaktná zástavba meštianskych domov s dvorovými krídlami a s malými dvormi v centre stredovekého mesta nedávala a ani v súčasnosti neposkytuje možnosť veľkých sadovníckych úprav. Preto v úprave dvorov prevládajú len spevnené plochy s ozelenenými plošne malými zbytkovými plochami resp. dvory sú neupravené, čo predstavuje síce zelené plochy, ale v rôznom stupni zaburinenia. Sporadicky sa tu vyskytujú doplnkové plochy zelene poväčšine upravené novodobou. Malé záhradky v zadných traktoch parciel meštianskych domov sú zmesou ovocných a okrasných drevín, ktorých prirodzená hmota a výška v systéme zelene nie je významná. Väčšie záhrady a upravené dvory sú v periférnych častiach pamiatkového územia, kde v zadných traktoch zástavby a v bývalej hradobnej priekope už v 19. storočí vznikla zástavba. V plošnom a aj v priestorovom usporiadaní pamiatkového územia má zeleň dvorov a záhrad svoje nezastupiteľné miesto a opodstatnenie.

2.5.8.5. Sídliškova zeleň

V severozápadnej a juhovýchodnej polohe pamiatkovej rezervácie v zadných traktoch pôvodnej zástavby boli v 2. polovici 20. storočia postavené viacpodlažné bytové domy. Ich okolie bolo sadovnícky upravené. Do urovnaných trávnikových plôch postupne pribúdalo množstvo výsadiieb, ktorých druhová skladba a usporiadanie výsadiieb jednoznačne predstavuje ľudovú tvorivosť. Z drevín sú tu zastúpené breza previslá (*Betula pendula*), smrek obyčajný (*Picea abies*), borovica lesná (*Pinus sylvestris*), mladé lipy (*Tilia cordata*), smrekovce (*Larix decidua*) a okrasné listnaté kríky v bodových výsadbách. Isté kompozičné zjednotenie predstavuje v sídliskovej zeleni na pamiatkovom území uplatnenie živých plotov, avšak ich tvarovanie do prísnych foriem nie je v novodobej úprave vhodné. Prevalha ihličnatých drevín a ich usporiadanie je v pamiatkovom území cudzie a nezodpovedá vývoju historického urbanizmu ani vývoju systému zelene na území pamiatkovej rezervácie.

2.5.8.6. Zeleň opevnenia

Samostatná zeleň fortifikačného systému v Pamiatkovej rezervácii v Kežmarku je obnovená len čiastkovo v juhovýchodnej polohe po asanácii stavieb. Vytvára plošne malý líniový trávnikový pás. Po celom obvode pamiatkového územia je hradobná priekopa zastavaná, a tak sa jej neoddeliteľnou súčasťou stala úprava dvorov, záhrad a v značnej miere aj sídlisková zeleň. Časť pôvodnej hradobnej priekopy v západnej polohe sídla je mimo územia pamiatkovej rezervácie a severná časť je súčasťou samostatnej parkovej dispozície hradného areálu. Prstenec zelene okolo stredovekého mesta je naznačený, ale v diaľkových pohľadoch kvôli prítomnosti stavieb nie je veľmi výrazný.

2.5.9. Strešná krajina

Strecha od vzniku obydlia tvorí jeho neoddeliteľnú súčasť a zároveň je ukončujúcim prvkom architektúry. Jej hlavnou funkciou je ochrana stavby pred poveternostnými vplyvmi, ktoré majú negatívny vplyv na jej jednotlivé konštrukcie. Okrem toho dotvárajú architektonický výraz samotného objektu, ulice a sídla. V priebehu historického vývoja mesta sa menili tvary striech, čo záviselo aj od množstva požiarov mesta. Typickými strechami domov v Kežmarku boli sedlové strechy s doskovými štítmami a podlomenicami, hrebene striech boli orientované kolmo na uličnú fasádu, pričom medzi susednými strechami bol spoločný medzistrešný drevený žľab, ktorý výrazne presahoval do ulice. Vyskytujú sa aj strechy sedlové s valbami. Tieto typy striech sú dokladované

ešte do konca 19. storočia. V súčasnosti sú zachované vo väčšom množstve západnej strany Hlavného námestia s pokračovaním do Hradného námestia. Častými požiarimi mesta ale aj nadstavbami pôvodne prízemných objektov, predovšetkým v polohe Starého trhu a Novej ulice, dochádza k zastrešeniu objektov „jednoduchšími“ tvarmi sedlovej strechy, často veľmi plytkých sklonov strešných rovín, so zmenenou orientáciou strešného hrebeňa a to rovnobežne s hlavnou uličnou fasádou, oddelené murovanými štítovými múrmi. Nad pomerne úzkymi dvorovými krídlami, kde v minulosti prevládali sedlové strechy, sa po požiaroch objavujú strechy pultové. Neodmysliteľným funkčným, ale aj architektonickým prvkom striech boli komíny, odvádzajúce dym z priestoru čiernej kuchyne, ktorá bola typickou súčasťou domu, predovšetkým hlavného objektu, ale aj dvorového traktu. V minulosti sa hlavice komínov menili a rôzne tvarovali. Na základe dobových fotografií poznáme komínové hlavice ukončené murovaným oblúkom ale aj sedlovou strieškou dosadajúce na komínovú rímsu. Novším prvkom v streche objektov sú svetlíky, vybudované už v novodobých sedlových strechách so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s hlavnou uličnou fasádou. Tieto sa vo veľkej miere vyskytujú v polohe strešných hrebeňov striech meštianskych domov na Hlavnom námestí, ojedinele na Ulici Dr. Alexandra. Od založenia mesta bol na stavbách používaný výhradne drevený štiepaný šindel. V neskoršom období pribúda tvrdá pálená keramická krytina, začiatkom 20. storočia aj krytina z azbestocementových šablón, plechová krytina strihaná do pásov a koncom 20. storočia pribudla aj nevhodná krytina bitúmenová.

2.5.10. Pamiatkové hodnoty územia nehmotnej povahy

V priebehu takmer osemsto rokov trvajúceho vývinu si mesto vytvorilo a naďalej vytvára svoju vlastnú históriu, plnú zmien a neustálej snahy napredovania.

Pamiatky histórie viažuce sa k pamiatkovému územiu sú úzko späté s pôsobením významných osobností. Najstarším nositeľom a šíriteľom kultúry aj na území Spiša bola cirkev. Už zo začiatku 13. storočia je známe Bratstvo dvadsiatich štyroch spišských farárov (Fraternitas XXIV. plebanorum Scepusiensium), v ktorom sa rodili základy už aj skutočnej literárnej tvorby. Jedným z členov Bratstva, ktoré pretrvalo štyri storočia, bol Ján z Kežmarku, známy z 2. polovice 15. storočia náboženským dielom *Summa theologiae* (Súhrn teológie).

Veľký význam pre utváranie dejín mesta zohrala slávna kežmarská latinská škola – lýceum. Hoci obyvateľstvo spišských miest, a teda aj Kežmarku, bolo v prevažnej miere nemecké, poskytovala táto škola vzdelanie mládeži bez rozdielu národnosti alebo náboženskej príslušnosti. Medzi významných pedagógov lýcea patrili Johann Mylius (pôsobil koncom 16. storočia), David Frölich (narodený v roku 1600, zaoberal sa praktickou geografiou), Georg (Juraj) Buchholtz st. (evanjelický kňaz, zomrel v roku 1724, zložil nemeckú aj slovenskú zbierku modlitieb a liturgické texty) a jeho syn Georg (Juraj) Buchholtz ml. (pôsobil v Kežmarku ako rektor lýcea a stal sa známym svojimi prírodovednými a zemepisnými štúdiami vzťahujúcimi sa hlavne na Vysoké Tatry), Ján Chalupka, Karol Kuzmány, Ján Benedicti, Daniel Mihályik, Matej Slavkovský, Štefan Kral'ovanský a ďalší. Medzi bývalých študentov kežmarského lýcea patria významné osobnosti: Matej Šulek, Ladislav Bartholomaeides, Ján Feješ, Pavel Jozef Šafárik, Samo Chalupka, Daniel Lichard, Ctiboh Zoch, Samo Tomášik, August Horislav Škultéty, Jonatan Čipkay, Janko Kráľ, Jonáš Záborský, Pavol Országh Hviezdoslav, Martin Kukučín, Ladislav Nádaši-Jégé, Janko Jesenský, Martin Rázus, Ivan stodola a ďalší.

Samotné pomenovanie Ulice Dr. Alexandra, je späté s pôsobením Dr. Vojtecha Alexandra (1857-1916), významného lekára a prvého univerzitného profesora röntgenológie na Slovensku, ktorý sa preslávil zdokonaľovaním röntgenovej fotografie a bádáním v oblasti lúčov X. Názvy Ulic Jakuba Kraya, Martina Lányho a Šebastiána Toporcera (Topertzera) je na počesť týchto radných pánov, popravených 16.12.1709 v boji proti cisárskym vojakom. Hviezdoslavova ulica nesie meno

tohto významného básnika, dramatika a prekladateľa, ktorý študoval na kežmarskom lýceu.

História mesta je čiastočne prezentovaná aj pamätnými tabuľami, ktoré sú nielen svedectvom udalostí, ktoré sa v Kežmarku odohrali, ale i svedectvom vzťahu, postoja Kežmarčanov k nim a osobám, ktorých sa tieto udalosti dotýkali. Niektoré pamätne tabule sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, v registri nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok.

2.6. Funkčné využitie pamiatkového územia

- historická funkcia : obchod, bývanie, administratívno-správna, drobná remeselná výroba;
- súčasná funkcia : prevažne spoločensko – obslužná;
- cieľová funkcia : spoločensko – obytno – obslužná;

V polohe Hviezdoslavovej ulice, Hlavného námestia a Ulice Dr. Alexandra prevažujú objekty s polyfunkčným využitím s charakteristickým vrstvením funkcií do jednotlivých podlaží – na prízemí sú sústredené prevádzky obchodov, služieb, gastronómie, poschodia a zobytné podkrovia sú využívané predovšetkým k bývaniu. V ostatných častiach pamiatkového územia prevažuje funkcia bývania nad polyfunkčným využitím objektov. Suterény objektov sú využívané len ich vlastníkmi väčšinou pre skladové účely (okrem domu č. 2 na Hviezdoslavovej ulici, kde je zriadená reštauračná prevádzka).

Kostoly v pamiatkovom území s pôvodným liturgickým využitím, areál hradu, meštiansky dom č. 55 na Hlavnom námestí s expozíciou bytovej kultúry a meštiansky dom č. 46 na Hlavnom námestí s výstavnými priestormi slúžia aj návštevníkom mesta Kežmarok. V pamiatkovom území sídlia rôzne inštitúcie mesta Kežmarok a organizácie štátnej a verejnej správy.

2.7. Nehnuteľnosti (objekty) v pamiatkovom území

2.7.1. Národné kultúrne pamiatky

V Pamiatkovej rezervácii Kežmarok sa nachádza 227 národných kultúrnych pamiatok (NKP), zapísaných v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, v registri nehnuteľných kultúrnych pamiatok. Na tieto objekty sa vzťahuje § 27, § 28, § 32 pamiatkového zákona. Zoznam NKP je súčasťou príloh.

Vybrané NKP s poukázaním na vhodné/nehodné riešenia v prostredí pamiatkovej rezervácie:

Ulica	Č. orient.	Názov NKP	Fotografia	Poznámka
Hviezdoslavova	10	Dom meštiansky		Strešné vikiere na streche nízkeho sklonu pôsobia nevhodne a predimenzovane

Hviezdoslavova	11	Dom meštiansky		Presvetlenie zbytného podkrovia strešnými oknami rešpektuje proporciu strechy
Hviezdoslavova	15	Dom meštiansky		Hmotovo predimenzované strešné vikiere
Hviezdoslavova	17	Dom meštiansky		Hmotovo predimenzované strešné vikiere
Hlavné námestie	11	Dom meštiansky		Nevhodná úprava prízemia
Hlavné námestie	15	Dom meštiansky		Nevhodná úpravy prízemia a predimenzované označenie prevádzky

Hlavné námestie	50	Dom meštiansky		Nevhodná farebnosť fasády
Hlavné námestie	51	Dom meštiansky		Nevhodná farebnosť fasády
Hlavné námestie	82	Dom meštiansky		Nevhodne sýta farebnosť fasády
Dr. Alexandra	12	Dom meštiansky		Nevhodne osadené nečlenené výplne okenných otvorov
Dr. Alexandra	16	Dom meštiansky		Nevhodná a sýta farebnosť fasády

2.7.2. Národné kultúrne pamiatky navrhnuté na výpis z ÚZPF

Národné kultúrne pamiatky navrhnuté na výpis z Ústredného zoznamu pamiatkového fondu, z registra nehnuteľných kultúrnych pamiatok z dôvodu zániku ich pamiatkových hodnôt:

Ulica	Č. orient.	Názov NKP	Fotografia
Kostolné námestie	6	Dom meštiansky	
Kostolné námestie	27	Dom meštiansky	
Kostolné námestie	30	Dom meštiansky	Fyzicky neexistuje
Kostolné námestie	33	Dom remeselnícky	
Starý trh	48	Dom meštiansky	
Starý trh	50	Dom meštiansky	

Starý trh	58	Dom meštiansky	
Starý trh	69	Dom meštiansky	

2.7.3. Nehnutel'nosti s pamiatkovou hodnotou

Nehnutel'nosti s pamiatkovou hodnotou – súhrnom významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

Ulica	Č. orient.	Názov objektu	Fotografia	Špecifikácia hodnoty
Dr. Alexandra	6	Dom meštiansky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda; - nutnosť zredukovania reklamného označenia na fasáde;
Dr. Alexandra	32	Dom meštiansky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Starý trh	3	Dom remeselnický		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová;

Starý trh	5	Dom remeselnický		- urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Starý trh	16	Dom remeselnický		- urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Starý trh	52	Dom remeselnický		- urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Starý trh	54	Dom remeselnický		- urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Starý trh	59	Dom remeselnický		- urbanistická, - hmotovo-priestorová; - nevhodne rozšírené okenné otvory na hlavnej fasáde;
Starý trh	63	Dom remeselnický		- urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Kostolné námestie	23	Dom meštiansky		- urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;

Kostolné námestie	24	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Kostolné námestie	45	Dom meštiansky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Nová ulica	2	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - na fasáde nevhodné rozmery okenných otvorov;
Nová ulica	5	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Nová ulica	12	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - na fasáde jeden široký okenný otvor pravdepodobne nahradil dva samostatné okenné otvory;
Nová ulica	19	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;
Nová ulica	21	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;

Nová ulica	31	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - na fasáde široké okenné otvory pravdepodobne nahradili dva samostatné okenné otvory;
Nová ulica	35	Dom remeselnícky		<ul style="list-style-type: none"> - urbanistická, - hmotovo-priestorová; - fasáda;

2.7.4. Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Sú to nehnuteľnosti/objekty, ktoré nie sú národnými kultúrnymi pamiatkami, boli postavené v rôznych obdobiach s rôznymi slohovými výrazmi a úrovňami architektonického a výtvarného výrazu. Spoločným znakom týchto objektov je ich vyhovujúce pôdorysné založenie rešpektujúce historickú pôdorysnú schému a parceláciu, výškové usporiadanie, vrátane hmotovo-priestorových parametrov akceptujúcich optimálnu urbanisticko-architektonickú skladbu vo vzťahu k blokovej zástavbe, uliciam a prostrediu pamiatkovej rezervácie ako celku.

Vybrané nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia:

Ulica	Č. orient.	Názov objektu	Fotografia	Špecifikácia hodnoty
Hlavné námestie	3	Polyfunkčný dom		Urbanistická; hmotovo-priestorová skladba domu rešpektuje historickú zástavbu pamiatkového územia;
Hlavné námestie	48	Dom		Urbanistická; hmotovo-priestorová skladba domu rešpektuje historickú zástavbu pamiatkového územia; (objekt je novostavbou);

Hlavné námestie	68	Dom		Urbanistická; hmotovo-priestorová skladba domu rešpektuje historickú zástavbu pamiatkového územia; nevhodná úprava fasády;
Dr. Alexandra	19	Dom		Urbanistická; hmotovo-priestorová skladba domu rešpektuje historickú zástavbu pamiatkového územia; nevhodné materiálové a nečlenené výplne okenných otvorov;
Dr. Alexandra	37	Dom		Urbanistická; hmotovo-priestorová skladba domu rešpektuje historickú zástavbu pamiatkového územia;
Starý trh	36	Dom		Urbanistická; hmotovo-priestorová skladba domu rešpektuje historickú zástavbu pamiatkového územia; nevhodná strešná krytina;

2.7.5. Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Tieto objekty boli v prevažnej miere realizované v časovom období 60-tych až koncom 80-tych rokov 20. storočia, čiastočne aj v 90-tych rokoch 20. storočia. Predmetné stavby majú rôznu kvalitu architektonického a výtvarného stvárnenia, rôzne funkčné využitia a rôznu stupeň miery, ktorým nerešpektujú pamiatkové územie a rovnako aj rôzne možnosti prípadných eliminácií negatívnych dopadov pri budúcich úpravách, ktoré sú vždy závislé a limitované konkrétnymi parametrami objektov a ich okolitej štruktúry. Spoločným integrujúcim znakom objektov je najmä – ich pôdorysné osadenie nerešpektujúce historickú pôdorysnú schému a historickú zastavovaciu štruktúru mesta, nerešpektovanie pôvodnej historickej parcelácie spolu s absenciou aspoň minimálnej, náznakovej snahy regenerácie pôvodnej parcelácie a pôdorysu. Hlavné kritérium pri posudzovaní nevhodnosti objektov však predstavujú defekty týkajúce sa nerešpektovania historickej parcelácie a pôdorysu zástavby v pamiatkovom území, keďže absenciu alebo nízku kvalitu exteriérového riešenia objektov je možné v budúcnosti architektonizovať alebo zhodnotiť na úroveň, ktorá bude zodpovedať vysokým kvalitám a nárokom na architektonickú tvorbu v pamiatkovom území. Eliminácia týchto negatív je veľmi komplikovaná, často až nemožná. Tieto objekty na veľmi dlhé obdobie negatívne ovplyvňujú urbanistické hodnoty pamiatkového územia nielen v okolitej uličnej zástavbe ale aj ako celku. Z dôvodu stabilizovania a následného riadeného

regulovania stavebnej činnosti týkajúcej sa výškového a hmotovo-priestorového usporiadania v pamiatkovom území, je nevyhnutné tieto objekty vylúčiť ako referenčný prvok pri architektonicko-urbanistickom plánovaní obnov a úprav nehnuteľností. Stavebnou činnosťou realizovanou v pamiatkovej rezervácii je nevyhnutné negatívne parametre objektov optimálnym spôsobom eliminovať a nie umocňovať a znásobovať.

Vybrané nehnuteľnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia:

2.7.6. Nehnuteľnosti akceptované v pamiatkovom území

Predstavujú objekty rodinných domov so záhradami na mieste pôvodnej hradobnej priekopy vo východnej okrajovej časti pamiatkového územia. Historická katastrálna mapa mesta Kežmarok z roku 1870, aktualizovaná v roku 1939, dokladuje, že už v tomto čase bola bývalá hradobná priekopa využívaná pre záhrady. Aj keď došlo k zasypaniu a upraveniu terénu bývalej hradobnej priekopy, výstavba samostatne stojacich rodinných domov svojim hmotovo-priestorovým riešením je z hľadiska ochrany pamiatkového fondu v tomto čase akceptovateľná.

2.8. Spolupráca na regenerácii pamiatkového územia

Za účelom zachovania, regenerácie a prezentácie pamiatkového fondu na území pamiatkovej rezervácie je nevyhnutná úzka súčinnosť a komplexná spolupráca orgánov štátnej správy, obecnej samosprávy a verejnej správy. Prioritný záujem na zachovaní pamiatkového fondu je kladený na Mesto Kežmarok v spolupráci s príslušnými odbornými samosprávneho kraja, odbornými inštitúciami a občianskymi združeniami.

Najdôležitejšia a najzodpovednejšia úloha pri zachovaní a regenerácii pamiatkového fondu územia je v rukách vlastníkov národných kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovom území v spolupráci s príslušnými štátnymi orgánmi, organizáciami a samosprávou.

Úlohy Pamiatkového úradu SR a krajského pamiatkového úradu pri zabezpečení úlohy ochrany a regenerácie pamiatkového územia určuje zákon č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“). Podľa § 10 odsek 2, bod a) pamiatkového zákona Pamiatkový úrad riadi a kontroluje výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu uskutočňovaný krajskými pamiatkovými úradmi. Krajský pamiatkový úrad je podľa § 11 odsek 1 pamiatkového zákona v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu.

Krajský pamiatkový úrad ďalej podľa § 11 odsek 2 pamiatkového zákona:

- a) sleduje stav a využívanie pamiatkového fondu a vykonáva štátny dohľad nad zabezpečením ochrany pamiatkového fondu,
- b) vypracúva podklady súvisiace s prípravou územnoplánovacej dokumentácie pre príslušné orgány štátnej správy a spolupracuje s nimi pri príprave projektovej a reštaurátorskej dokumentácie na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území,
- c) poskytuje krajským úradom a okresným úradom na ich požiadanie, ako aj samosprávnym krajom a obciam výpisy z Ústredného zoznamu pamiatkového fondu (ďalej len „ústredný zoznam“) podľa ich územných obvodov,
- d) usmerňuje činnosti právnických osôb a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu a poskytuje im odbornú a metodickú pomoc,
- e) v nevyhnutných prípadoch zabezpečuje dočasnú odbornú úschovu hnutel'ných kultúrnych pamiatok,
- f) poskytuje obci metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností obce,
- g) sleduje dodržiavanie tohto zákona a prijíma opatrenia na odstránenie nedostatkov pri ochrane pamiatkového fondu,
- h) ukladá pokuty podľa § 42 a 43.

Úlohy a spoluprácu samosprávneho kraja a obce so štátnymi orgánmi pri zabezpečení podmienok na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu určuje zákon č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“). Podľa § 13 pamiatkového zákona, samosprávny kraj vo svojom územnom obvode utvára podmienky na ochranu pamiatkového fondu, vyjadruje sa k návrhom na vyhlásenie a zrušenie pamiatkových území a spolupracuje s orgánmi štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu pri záchrane, obnove a využívaní kultúrnych pamiatok a pamiatkových území. Podľa § 14 odsek 1 pamiatkového zákona obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na území obce.

Podľa § 14 odsek 2 pamiatkového zákona, obec:

- a) dbá, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade s týmto zákonom,
- b) koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídiel s pamiatkovým územím,
- c) spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia,
- d) podporuje iniciatívy občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu,
- e) na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce.

Podľa § 14 odsek 3 pamiatkového zákona obec môže utvárať zdroje na príspevky vlastníkom na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa na území obce. Podľa § 14 odsek 4 pamiatkového zákona obec môže rozhodnúť o vytvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce. Do evidencie pamätihodností obce môžu byť zaradené okrem hnutel'ných vecí a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamätihodností obce predloží obec na odborné a dokumentačné účely krajskému pamiatkovému úradu; ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu.

2.9. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany

Pamiatkové hodnoty pamiatkovej rezervácie sú komplexnou a mnohvrstevnou výslednicou vývoja štruktúr, ktoré spoluvytvárajú jednotlivé objekty, ich skupiny a priestranstvá. Sú autentickým dokladom historického rozvoja a významu územia.

Medzi pamiatkové hodnoty Pamiatkovej rezervácie Kežmarok patria najmä:

- **celková panoráma pamiatkovej rezervácie** v najcennejších pohľadoch od západu na pozadí Michalského vršku a panorámy Vysokých Tatier a v pohľadoch z juhovýchodu na pozadí Jeruzalemského vrchu a okolitej krajiny;
- **historická silueta pamiatkovej rezervácie** s architektonickými dominantami, najmä novým evanjelickým kostolom, kostolom sv. Kríža, vežou radnice a hradným areálom;
- **historická štruktúra pamiatkovej rezervácie** tvorená prevažne gotickými a renesančnými objektami s fasádami a celkovou vonkajšou úpravou z 19. a 20. storočia;
- **pohľady v interiéri historickej štruktúry pamiatkovej rezervácie:**
  - P1 – od Hviezdoslavovej ulice na zástavbu meštianskych domov v rozbiehajúcej sa vidlici Hlavného námestia so solitérne situovanou stavbou radnice a parčíkom v jej severozápadnej polohe,
  - P2 – z južnej časti Kostolného námestia na areál kostola sv. Kríža,
  - P3 – z Hradného námestia na objektovú skladbu hradného areálu,
  - P4 – zo západnej časti Starého trhu na zástavbu pôvodne remeselníckych domov v uličnej mierne sa zatačajúcej zástavbe, v strede s parkovou úpravou a v pozadí so strechami hradných bášť;
- **celkový charakter mestského interiéru**, v ktorom je dodnes výrazne zachovaný obraz historického mesta z obdobia prelomu 19. a 20. storočia. Túto etapu vývoja mesta sprevádzala rozsiahla prestavba predovšetkým fasád meštianskych domov, realizácia kamenného dláždenia ulíc z valúnovej dlažby, výsadba zelene – uličných alejí, založenie parčíku severne od radnice a parčíku pri evanjelických kostoloch a gymnáziu. Do tohto obdobia patrí aj založenie parkových plôch na severovýchode mesta, pri areáli hradu;
- **historická strešná krajina** tvorená „horizontálnou“ štruktúrou meštianskych domov a vertikálami veží kostolov a radnice;
- **historický pôdorys pamiatkovej rezervácie** zachovaný približne v rozsahu stredovekého opevneného mesta spolu s areálom evanjelických kostolov v južnej polohe;
- **základná komunikačná schéma pamiatkovej rezervácie**, historicky vyvinutá približne do konca 19. storočia. Novodobé urbanistické zásahy na Ulici Dr. Alexandra, Garbiarskej ulici, Priekope a Trhovišti nie sú považované za súčasť urbanistických pamiatkových hodnôt pamiatkovej rezervácie;
- **nepravidelná pôdorysná schéma** v oblasti pôvodného opevneného mesta, tak ako sa vyvinula od 13. storočia do súčasnosti. Je potrebné rešpektovať fakt, že zachovaná historická štruktúra pamiatkovej rezervácie ani v oblasti samotného pôvodného opevneného mesta nebola a nie je homogénna. Táto štruktúra bola jednak ovplyvnená špecifickými danosťami pôvodnej krajiny (sútok riek Poprad a Ľubica, lokalizácia brodov cez rieku Poprad, systém pôvodných ramien Popradu, rozsah zaplavovaných území, resp. území charakteru močiarov a pod.) a jednak skutočnosťou, že vznikla spojením niekoľkých samostatných urbanistických celkov. Zároveň je potrebné proces postupného zjednocovania a stierania rozdielov v charaktere týchto štruktúr považovať z hľadiska ochrany pamiatkového fondu za viac-menej uzavretý. Potrebné je rešpektovať aj diferencovaný charakter ulíc v rámci pamiatkového územia od „reprezentatívnych“ ulíc (Hviezdoslavova

ulica, Hlavné námestie, Hradné námestie, Ulica Dr. Alexandra) až po ulice typu „vedľajších, spojovacích“ (Starý trh, Nová ulica, Kostolné námestie, Ulica Fraňa Kráľa, Baštová ulica, Priekopa a Garbiarska ulica);

- **špecifiká pôvodných celkov zástavby meštianskych domov** ovplyvnené charakterom a spôsobom života obyvateľstva, čo sa prejavilo v polohe hlavnej komunikačnej vidlice Hlavného námestia výstavbou honosnejších, reprezentatívnejších meštianskych domov, v okrajovej severovýchodnej polohe zasa výstavbou remeselníckych objektov na menších stavebných parcelách;
- **tradičné výškové zónovanie** prevažne s dvojpodlažnou zástavbou meštianskych domov a v okrajovej severovýchodnej polohe aj so zachovanou prízemnou zástavbou, pôvodných remeselníckych domov;
- **historicky vyvinuté špecifikum lokalizácie areálu kostola sv. Kríža**, ktorú z dôvodu pôvodne bažinatého terénu ovplyvnila aj kvalita okolitej zástavby;
- **areál evanjelických kostolov, areály škôl a areál kostola sv. Kríža** ako zástavby charakteru solitérov v súčasnosti parkovo upravených plochách;
- **areál hradu** ako hmotová dominanta pamiatkovej rezervácie, zreteľne vyčlenená zo štruktúry okolitej zástavby;
- **zvyšky hradobného systému** v súčasnosti torzálne zachované: časť hradobného múra na Ulici Garbiarska, Priekopa, Baštová; bašta na Ulici Priekopa a časť rondelu Nižnej brány na Garbiarskej ulici;
- **tradičný spôsob zástavby parcely meštianskeho domu**, tvorený meštianskym domom spravidla obdĺžnikového pôdorysného tvaru, v celej šírke parcely. Dvorové krídlo situované zásadne za širší (obytný) trakt domu, pričom na prejazd nadväzuje voľná plocha dvora. Dvorové trakty sú samostatne stojacimi stavbami pri hraniciach parciel, len ojedinele sú stavebne spojené s meštianskym domom, spojovacím krčkom. Zadná časť parcely meštianskeho domu bola pôvodne uzatvorená hospodárskym objektom na celú šírku parcely. V pamiatkovom území sa vyskytujú domy prejazdové, ojedinele sieňové a prechodové.
- **povrchové úpravy verejných priestranstiev** z valúnovej kamennej dlažby a z kamennej pravouhlej čadičovej dlažby;
- **zeleň na území pamiatkovej rezervácie**, ktorá dotvára prostredie jednotlivých národných kultúrnych pamiatok a prostredia pamiatkovej rezervácie. Konkrétne predstavujú pamiatkové hodnoty najmä:
  - alejové výsadby na Hlavnom námestí, Hradnom námestí, Hviezdoslavovej ulici, na Ulici Dr. Alexandra, Starom trhu, na Novej ulici a na Kostolnom námestí;
  - samostatná parková dispozícia pri hradnom areáli;
  - zeleň vnútorného nádvorja hradu;
  - parková plocha severne od radnice;
  - samostatná parková úprava okolia evanjelických kostolov a lýcea;
  - sadovnícke úpravy Kostolného námestia;
  - pôvodná záhrada Rímskokatolíckeho kostola Navštívenia Panny Márie;
  - prírodno-krajinárske záhrady školských objektov;
  - zeleň dvorov a záhrad pôvodných meštianskych domov;
  - zeleň v priestore pôvodného fortifikačného systému mesta;
- **národné kultúrne pamiatky** zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, v registri nehnuteľných kultúrnych pamiatok, osobitne chránené v zmysle § 27 a 28 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov;
- **nehnutelnosti s pamiatkovou hodnotou na území pamiatkovej rezervácie** podľa

priloženého zoznamu a to v rozsahu ich exteriéru (celková hmota, architektonické stvárnenie fasád, farebnosť, detaily exteriéru, použité materiály);

- **ostatné nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou**, situované vo vnútornej zástavbe pamiatkového územia, ktoré neboli v rámci spracovania tohto materiálu prístupné na zdokumentovanie (celková hmota, fasády, detaily exteriéru, použité materiály, farebnosť).

3. POŽIADAVKY

na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk a ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkovej rezervácie

3.1. Základné požiadavky ochrany pamiatkového územia

1. Podľa § 29 pamiatkového zákona je základná ochrana pamiatkového územia súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníckmi nehnuteľnosťmi zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.
2. Každý zásah v pamiatkovom území musí byť zároveň kvalitatívnym prínosom pre územie z hľadiska jeho pamiatkových hodnôt.
3. V zmysle § 4 zákona č. 369/1990 Z. z. obec pri výkone samosprávnych funkcií najmä:
  - f) zabezpečuje výstavbu a údržbu a vykonáva správu miestnych komunikácií, verejných priestranstiev, obecného cintorína, kultúrnych, športových a ďalších obecných zariadení, kultúrnych pamiatok, pamiatkových území a pamätihodností obce,
  - o) zabezpečuje ochranu kultúrnych pamiatok v rozsahu podľa osobitných predpisov a dbá o zachovanie prírodných hodnôt.
4. Povinnosť chrániť kultúrne dedičstvo vyplýva aj z nasledovných základných dokumentov:
  - v zmysle Ústavného zákona z 9.1.1991, Listina základných práv a slobôd v Čl. 11 uvádza:
    - (3) Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránených zákonom.
 Čl. 35 uvádza:
    - (3) Nikto nesmie pri výkone svojich práv ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje, druhové bohatstvo prírody a kultúrne pamiatky nad mieru ustanovenú zákonom.
  - Podobne vyplýva aj z Ústavy SR z 1.9.1992 z Čl. 20, (3) že vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom. Zo 6. oddielu Ústavy vyplýva povinnosť: (2) Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. (3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky.

3.2. Požiadavky na primerané funkčné využitie pamiatkového územia rešpektujúce hodnoty územia a pamiatok nachádzajúcich sa na tomto území

1. Kultúrne pamiatky aj ostatné historické nehnuteľnosti v pamiatkovom území majú byť prednostne využité pre ich pôvodnú historickú funkciu.
2. V prípade požiadavky na umiestňovanie nových funkcií do objektov sú za vhodné považované len také, ktorých nároky sa dajú zosúladiť s pamiatkovými hodnotami objektov a zároveň vyžadujú minimálne zmeny či zásah do budovy a jej prostredia.
3. Je potrebné preferovať umiestnenie obchodných priestorov, služieb a iných nebytových prevádzok v prízemných priestoroch objektov, funkciu bývania je potrebné prednostne situovať na poschodiach a v obytných podkroviach.
4. Návrhy funkčného využitia stavieb majú v pamiatkovom území uprednostňovať zmiešanú zástavbu určenú na bývanie a občiansku vybavenosť, ktorá súvisí s bývaním. Uprednostňovanie administratívy pred funkciou bývania vedie k nežiaducemu vyprázdňovaniu územia najmä vo večerných hodinách. Funkciu administratívno-správnú v pamiatkovom území (ktorá okrem iného nesie i zvýšené nároky na dopravu) je potrebné eliminovať.
5. Vkladanie novej funkcie do objektu v pamiatkovom území je prípustné len vtedy, ak nespôsobí úbytok výpovedných pamiatkových hodnôt objektu. Nová funkcia pritom musí zaručovať vhodný spôsob údržby a prezentácie pamiatkových hodnôt.
6. Pri využívaní objektov a priestranstiev v pamiatkovom území je nutné prihliadať k ich kapacitným a stavebno-technickým možnostiam tak, aby výsledné riešenie nenarúšalo pohľadovo, prevádzkovo alebo svojím technickým riešením hodnoty pamiatkového územia.

3.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať historický pôdorys mesta tvorený uličnou sieťou, stavebnými objektmi, historicky zastavanými a nezastavanými pozemkami a plochami.
2. Pôdorysné a priestorové riešenie prípadnej novej výstavby musí korešpondovať s historickou priestorovou štruktúrou a parceláciou.
3. Novostavby resp. prístavby dvorových traktov je prípustné realizovať len na miestach zaniknutej historickej zástavby.
4. Plošný rozsah zástavby na jednotlivých parcelách je limitovaný vývojom urbanistickej štruktúry v danom území.
5. Priestorové usporiadanie stavieb v prípade ich obnov, úprav resp. pri novostavbách nesmie presahovať cez historickú uličnú čiaru ani za ňu ustupovať.
6. Historické parcely je nutné zachovať v ich pôdorysných tvaroch.
7. Je neprípustné meniť historický pôdorys zástavby parcely zastrešovaním dvorov.
8. Zástavba plôch v minulosti nezastavaných, ktoré ani v minulosti neboli určené na zástavbu, nie je všeobecne žiaduca.
9. Trvalá zástavba historických verejných priestranstiev (ulice, námestia, historické záhrady a parky) je v pamiatkovom území neprípustná.
10. Vytváranie nových cestných komunikácií je neprípustné.

3.4. Požiadavky na výškové a hmotovo-priestorové usporiadanie objektov v pamiatkovom území

3.4.1. Požiadavky na zachovanie tradičnej objektovej skladby

1. V súlade s pamiatkovými hodnotami územia zachovať a udržiavať skladbu pamiatkového územia pozostávajúcu z:
  - radovej zástavby meštianskych domov,
  - historických areálov,
  - historických stavieb občianskej vybavenosti,
2. Na revitalizačných plochách a plochách s možnosťou zastavania regenerovať v základných princípoch tradičnú objektovú skladbu.
3. Na plochách narušených urbanistických priestorov budú stanovené princípy regenerácie objektovej skladby v aktuálnom čase, s cieľom regenerácie tradičnej objektovej skladby.
4. V pamiatkovom území neuplatňovať typologické druhy stavieb a areálov, ktoré sú v rozpore s princípmi tradičnej objektovej skladby.

3.4.2. Požiadavky na zachovanie a ochranu historických dominánt a kompozície výškového zónovania

1. V prípade akejkoľvek činnosti na území pamiatkovej rezervácie je nutné rešpektovať vertikálne a hmotové dominanty – vežu radnice, nový evanjelický kostol, vežu Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža, hmotovú zástavbu areálu hradu a ďalšie historické dominanty stavebnej štruktúry – reducta, Rímskokatolícky kostol Navštívenia Panny Márie, drevený artikulárny kostol, lýceum, gymnázium P. O. Hviezdoslava.
2. Pre zachovanie a ochranu výškového zónovania zástavby je neprípustná výstavba novodobých dominánt v podobe výškových objektov.
3. Predmetom ochrany je zachovaná podlažnosť a tým členitosť štruktúry zástavby, nakoľko dokladá historický vývoj zástavby územia. Zmena výšky a proporcií objektov znamená novodobý zásah s dôsledkami na vnímanie nielen samotného objektu, ale aj nadväzujúcej zástavby ulice alebo urbanistického bloku.
4. V princípe je na území pamiatkovej rezervácie nežiaduce zvyšovať podlažnosť realizáciou nadstavieb existujúcich objektov, meniť proporcie stavby v dôsledku využitia podkrovia zmenou pomurnice krovovej konštrukcie, ktoré sa odzrkadlia v aplikácii novej korunnej rímsy, realizovať nadstavby dvorových traktov, ktoré by prevyšovali uličné krídlo.

3.4.3. Zásady zachovania a ochrany strešnej krajiny

1. Nové funkcie objektov v podkroví sú akceptovateľné za predpokladu, že nedôjde k nevhodnej perforácii strešného plášťa a k nežiaducim novotvarom v strešnej krajine.
2. Pri výmene strešnej krytiny použiť taký druh a materiál strešnej krytiny, ktorá vychádza z miestneho poznania objektu, pamiatkového výskumu alebo z miestnych analógií.
3. Potrebné je preferovať tvrdú pálenú krytinu tradičných tvarov a spôsobu kladenia.
4. Celoplošná výmena je prípustná v prípade druho- alebo nevhodnej alebo nekvalitnej krytiny.
5. V prípade realizácie novej krovovej konštrukcie objektov národných kultúrnych pamiatok a nehnuteľností rešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia je nutné zachovať historický tvar striech, sklony strešných rovín, výšky strešných hrebeňov.

6. Neperforovať štítové múry oknami, nezväčšovať už existujúce okenné otvory.
7. V maximálnej možnej miere zachovávať historické strešné svetlíky.
8. Podkrovia všeobecne neboli využívané na plnohodnotné bývanie. Z tohto dôvodu je potrebné predpokladať, že ich využívanie bude musieť rátať s obmedzeniami, vyplývajúcimi z limitovaných priestorov podstrešia a obmedzeniami v možnostiach priameho presvetlenia.
9. Prípadné presvetľovanie podkroví objektov je nutné riešiť individuálne s ohľadom na jeho pamiatkové hodnoty ale aj s ohľadom na pamiatkové hodnoty pamiatkovej rezervácie.
10. Presvetlenie podkrovných priestorov – strešné okná, vikiere, musia svojím umiestnením, veľkosťou, tvarmi, počtom rešpektovať proporciu strechy.
11. V prípade riešenia presvetlenia strešnými oknami je nutné ich navrhovať ako individuálne otvory primeraných rozmerov, nevytvárať súvislé plochy.
12. V prípade riešenia presvetlenia vikiermi je základnou požiadavkou ich vhodné umiestnenie v rovine strechy (nie rovno v pokračovaní obvodového múru), ich minimalizovaná veľkosť a vhodné proporcie.
13. Zachovávať komínové telesá v podkroví aj nad strechou, rekonštruovať komínové hlavice do pôvodných, historicky doložených tvarov. Nefunkčné komíny možno použiť pre vyústenie vzduchotechniky.

3.4.4. Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu systému mestského opevnenia

1. Udržiavať zachované časti mestského opevnenia v dobrom stavebno-technickom stave.
2. Vyhľadávať, identifikovať, dokumentovať autentické stavebné prvky mestského opevnenia, zachované v hmote objektov, prípadne pod terénom.
3. Kde je to možné, prezentovať novoodkryté časti opevnenia.
4. V rámci obnovy jednotlivých objektov je nutné rešpektovať zachovanú hmotu mestského opevnenia, v maximálnej možnej miere ho zachovať ako súčasť stavebných konštrukcií.
5. Možnosť prezentácie fortifikačného systému ako celku v severovýchodnej polohe od hradného areálu bude určená až na základe výsledkov archeologického výskumu.

3.4.5. Požiadavky diferencovaného prístupu k ochrane, obnove a údržbe objektov v pamiatkovom území

1. *Objektovú skladbu pamiatkového územia tvoria národné kultúrne pamiatky, národné kultúrne pamiatky navrhnuté na výpis z ÚZPF, nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou, nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia a nehnuteľnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia.*
2. Základným princípom, ktorý je nutné rešpektovať pri zásahoch do objektov v pamiatkovom území je princíp autenticity a reverzibility.
3. Pri stavebných úpravách objektov je žiaduca úprava prípadných rušivých prvkov objektov tak, aby sa eliminoval ich nepriaznivý vplyv na pamiatkové hodnoty pamiatkového územia.
4. Každý objekt v pamiatkovom území je považovaný za fyzický doklad historického vývoja územia. Zmeny, ako je pridanie vymyslených znakov alebo architektonických prvkov z iného historického obdobia či objektu, ktoré neodôvodnene vytvárajú falošný dojem historického vývoja, sú neprijateľné.
5. Väčšina národných kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v priebehu času podlieha zmenám. Tie zmeny, ktoré predstavujú stopy vývoja štruktúry, majú byť zachované a chránené ako autentický doklad ich vývoja a časového navrstvovania.

6. Prípadný zásah, nová konštrukcia, susedná alebo súvisiaca novostavba majú byť realizované takým spôsobom, aby ich bolo možné v budúcnosti odstrániť bez poškodenia národnej kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v pamiatkovom území.
7. **Národné kultúrne pamiatky** – majú najvyšší stupeň ochrany v zmysle pamiatkového zákona pre svoje zachované významné architektonicko-historické, umelecko-historické a urbanistické hodnoty. Pri ich ochrane, obnove alebo údržbe je nutné dôkladne poznať ich stavebný vývin, rozlišovať mieru zachovania originálu stavebných konštrukcií a detailov, ako aj potenciál a dôsledky ich súčasného alebo plánovaného využitia. Z týchto dôvodov je nutné zámer obnovy hodnotiť z hľadiska realizovaných výskumov alebo podmieniť ho vypracovaním výskumov v zmysle pamiatkového zákona a Vyhlášky MK SR č. 253/2010. V mnohých prípadoch je tiež nutné vypracovať prípravné dokumentácie ako statický, dendrologický posudok alebo posúdenie a projekt sanácie porúch. Až na základe získaných poznatkov je možné pristúpiť k optimálnemu posúdeniu navrhovaných zámerov, architektonických a stavebných riešení. Najvhodnejšou metódou pri obnove národných kultúrnych pamiatok je metóda konzervačná, rešpektujúca a prezentujúca maximum jej pamiatkových hodnôt.
8. **Národné kultúrne pamiatky navrhnuté na výpis z ÚZPF** – v súčasnosti u nehnuteľnostiach zapísaných v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, v registri nehnuteľných kultúrnych pamiatok došlo k zániku ich pamiatkových hodnôt, pre ktoré boli zapísané ako národné kultúrne pamiatky. Ich prípadné zrušenie bude prebiehať samostatným posúdením (správnym konaním). Do času ich zrušenia za národnú kultúrnu pamiatku platia pre ich obnovu požiadavky 3.4.5.1., v prípade ich zrušenia za národnú kultúrnu pamiatku, platia pre úpravu týchto nehnuteľností požiadavky 3.4.5.2.
9. **Nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou** – predstavujú pôvodný typ objektov so zachovaným tradičným hmotovo-priestorovým riešením (podlažnosť, výška objektu, tvar strechy) a historickým architektonickým riešením exteriéru (fasáda) prípadne so zachovaným tradičným funkčným využitím. V prípade týchto objektov je potrebné zachovať hmotovo-priestorové členenie objektov a ostatné pamiatkové hodnoty exteriéru.
10. **Nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia** – objekty bez individuálnych pamiatkových hodnôt exteriéru, ale v princípe rešpektujú hmotovo-priestorové riešenie okolitej historickej zástavby (podlažnosť, výška objekty, prípadne tvar strechy) alebo novodobé stavby v princípe rešpektujúce hmotovo-priestorové riešenie tradičných objektov alebo aspoň historickú uličnú čiaru a urbanistické hodnoty pamiatkového územia.
11. **Nehnuteľnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia** – objekty svojím situovaním narušili historickú urbanistickú štruktúru, pri ich obnove alebo úprave je žiaduce eliminovať nepriaznivé pôsobenie a je potrebné sledovať ich zosúladenie s hodnotným prostredím pamiatkovej rezervácie.

3.4.5.1. Základné požiadavky na zachovanie a údržbu národných kultúrnych pamiatok

1. Podľa § 27 pamiatkového zákona je základná ochrana národnej kultúrnej pamiatky súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu kultúrnej pamiatky, na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia kultúrnej pamiatky a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu.
2. Obnova kultúrnych pamiatok je jedinečný proces, založený na individuálnom prístupe ku konkrétne zdokumentovaným hodnotám, overeným a zisteným archívnym, pamiatkovým a iným výskumom, prípadne historickou dokumentáciou.

3. Výtvarné a umelecko-remeselné prvky kultúrnych pamiatok sú predmetom osobitného druhu obnovy – reštaurovania.
4. Obnova kultúrnych pamiatok sa riadi podľa príslušných ustanovení § 32 pamiatkového zákona, pričom ku každej z nich sa pristupuje individuálne.
5. Podľa § 32 odsek 1 až 4 pamiatkového zákona:
  - (1) Obnova kultúrnej pamiatky (ďalej len „obnova“) je súbor špecializovaných odborných činností, ktorými sa vykonáva údržba, konzervovanie, oprava, adaptácia a rekonštrukcia kultúrnej pamiatky alebo jej časti.
  - (2) Pred začatím obnovy je vlastník kultúrnej pamiatky povinný krajskému pamiatkovému úradu predložiť žiadosť o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy. Ak vlastník začne obnovu bez právoplatného rozhodnutia o zámere obnovy, krajský pamiatkový úrad začne konanie o obnove vydaním oznámenia o začatí konania o obnove, ktoré doručí vlastníčkovi kultúrnej pamiatky a vyzve ho, aby práce až do vydania rozhodnutia zastavil.
  - (3) K žiadosti o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy priloží vlastník zámer obnovy, ktorý obsahuje identifikačné údaje o kultúrnej pamiatke, majetkoprávne údaje o kultúrnej pamiatke, plánované budúce využitie kultúrnej pamiatky a špecifikáciu predpokladaných zmien kultúrnej pamiatky.
  - (4) V rozhodnutí o zámere obnovy podľa odseku 2 krajský pamiatkový úrad uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov chránených týmto zákonom prípustný a určí podmienky, za ktorých možno predpokladaný zámer obnovy pripravovať a vykonávať tak, aby sa kultúrna pamiatka neohrozila, nepoškodila alebo nezničila, najmä či tento zámer obnovy možno pripravovať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie a projektovej dokumentácie.

3.4.5.2. Požiadavky na zachovanie a údržbu nehnuteľností v pamiatkovom území, ktoré nie sú národnými kultúrnymi pamiatkami

1. Podľa § 28 pamiatkového zákona odsek 4 písmeno b) je vlastník nehnuteľnosti, ktorá nie je národnou kultúrnou pamiatkou a ktorá sa nachádza v pamiatkovej rezervácii, povinný s nehnuteľnosťou nakladať a užívať ju tak, aby neohrozoval pamiatkové hodnoty pamiatkovej rezervácie.
2. Úprava nehnuteľnosti na území pamiatkovej rezervácie, ktorá nie je národnou kultúrnou pamiatkou, sa riadi podľa príslušných ustanovení § 32 pamiatkového zákona.
3. Pri úprave objektov – *nehnuteľností s pamiatkovou hodnotou a nehnuteľností rešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia* je potrebné:
  - Zachovať pôvodnú (historickú) hmotu objektov, vrátane stratigrafie úpravy exteriérových povrchov,
  - Zachovať pôvodný (historický) výraz exteriéru, hmotnú a priestorovú skladbu objektov. Objekty resp. ich časti nenadstavovať o ďalšie podlažia.
  - Pri novodobom zásahu, úprave, adaptácii zasahujúcej do exteriéru objektu klásť dôraz na kvalitu realizácie.
  - Novodobé zásahy, materiály a konštrukcie v exteriéri objektu podriadiť historickým danostiam a výrazu objektu.
4. Pri úprave objektov – *nehnuteľností s pamiatkovou hodnotou a nehnuteľností rešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia* je vhodné:
  - Rešpektovať historický nosný systém objektu, pri jeho nevyhnutnej sanácii aplikovať totožné alebo príbuzné technológie, minimalizovať mokré procesy.
  - Rešpektovať základné komunikačné riešenia a dispozíciu objektu, akékoľvek zmeny

v tejto oblasti prinášajú značný úbytok pôvodnej hmoty.

- Pre zmenu spôsobu využitia a prezentácie prispôbiť nový režim charakteru objektu.
5. Pri úprave objektov – *nehnutelností nerešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia* je žiaduce negatívne pôsobenie eliminovať. Každú úpravu tejto nehnuteľnosti je nutné posudzovať individuálne v kontexte okolitej časti pamiatkového územia a konkrétne rušivého parametra.

3.4.6. Požiadavky pre novostavby, dostavby, nadstavby v pamiatkovom území

1. Hlavnou požiadavkou pre novostavby, dostavby a nadstavby v pamiatkovom území je zásada continuity – architektonické riešenie musí rešpektovať a vychádzať z historicky vyvinutých materiálových, architektonických a urbanistických štruktúr a vzťahov daného prostredia.
2. Zásada continuity nevylučuje koexistenciu modernej a historickej architektúry za predpokladu, ak je medzi nimi zachovaný súlad a architektonicko-urbanistické vzťahy.
3. Novostavby, dostavby v pamiatkovom území je možné realizovať len na vyznačených **rezervných plochách (R1 – R13)**. Podrobné podmienky činnosti sú uvedené v nasledujúcej kapitole.
4. Zároveň sú novostavby a dostavby v pamiatkovom území podmiennečne možné na **plochách po zaniknutej historickej zástavbe** s tým, že sa nejedná o typické rezervné plochy uvedené v odstavci vyššie. Podmienky zástavby na uvedených plochách sú nasledovné:
  - a) nie je žiaduce obnoviť zástavbu zaniknutých dvorových krídel v celom rozsahu vyznačených plôch (z dôvodu veľkej hustoty zastavaného priestoru, kopírujúc stav z konca 19. storočia); obmedzenia hustoty zástavby sa týka najmä blokov vymedzených ulicami: Hlavné námestie – Kostolné námestie – Ulica Dr. Alexandra; Ulica Dr. Alexandra – Toporcerova; Hlavné námestie – Trhovište – Priekopa;
  - b) jednotlivé zámery zástavby na plochách zaniknutých dvorových krídel budú posúdené individuálne na základe celkového vývoja požiadaviek na zástavbu v tomto území;
  - c) zástavba dvorovej časti musí byť v princípe nižšia oproti podlažnosti existujúceho uličného (hlavného) objektu; zastrešenie realizovať symetrickou sedlovou strechou alt. pultovou strechou s valbou;
  - d) zadné ukončenia dvorov realizovať v podobe tradičného murovaného plotu s bránou, prípadne doplneného o objekt (v rozsahu príslušnej vyznačenej plochy); fasády objektov v zadných ukončeniach dvorov, smerujúce do verejného priestoru, nesmú mať charakter „uličných“ objektov; spravidla by mal byť objekt vo dvore prístupný cez plotovú bránu; výnimky (môžu sa týkať napr. prístupu do garáží a pod.) budú posúdené individuálne.
5. Mimo určených **rezervných plôch a plochách po zaniknutej historickej zástavbe** je ďalšia zástavba na území pamiatkovej rezervácie vylúčená.
6. Pri návrhoch novostavieb a úprav objektov je nutné harmonicky osadiť stavbu do existujúceho kontextu sídla. Stavba sa nesmie svojim pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor historického prostredia.
7. Novostavba na mieste zaniknutej stavby a každý zásah do pamiatkového fondu má rešpektovať vzájomný vzťah medzi starým a novým, nemá vytvárať ich protirečenie. Koexistencia modernej architektúry (novostavieb) a pamiatok sa má zakladať na vzájomnom súlade. Nová architektúra nemá byť budovaná tak, aby sa mohla stať dôvodom a argumentom pre následné likvidovanie okolitej historickej zástavby.

8. Umiestnenie novostavieb na mieste zaniknutých stavieb musí zodpovedať urbanistickému a architektonickému charakteru prostredia. Základnou otázkou je dôkladné zváženie toho, akým spôsobom sa má novostavba na základe poznania vyrovnáť s odkazom zaniknutej stavby alebo jej časti. Táto požiadavka platí predovšetkým pre regeneráciu dvorových traktov.
9. Rozsah pôdorysu prístavieb a novostavieb smerom do dvora a do ulice nesmie byť väčší ako historická plocha zaniknutých stavieb.
10. Zachovaná stavba ani novostavba nesmie byť kapacitne predimenzovaná voči možnostiam prostredia saturovať plošné požiadavky naň (napr. parkovacie miesta).
11. Novostavba musí zohľadniť charakteristickú výškovú gradáciu objektovej skladby v jej bezprostrednom okolí.
12. Tradičné architektonické princípy, najmä zastavovacia schéma, celková kompozícia, pôdorysné a priestorové usporiadanie, orientácia, základný tvar strechy, materiálová skladba, farebnosť sú záväzné pre celé hmotné a priestorové usporiadanie prístavby alebo novostavby.

3.4.6.1. Rezervné plochy

1. **R 1** – pozemky parc. č. 85, 84/1
V severovýchodnej časti pozemku situovať novostavbu, výrazovo zodpovedajúcu trom zaniknutým objektom, max. dvojpodlažnými, samostatne zastrešenými sedlovými strechami s valbami; strešné hrebene orientovať kolmo na uličnú čiaru Ulice Dr. Alexandra.
2. **R 2** – pozemky parc. č. 10, 9 (s možnosťou zásahu do pozemku parc. č. 8)
Na každom pozemku je prípustná výstavba max. dvojpodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.
3. **R 3** – pozemok parc. č. 3
Na pozemku je prípustná výstavba max. dvojpodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.
4. **R 4** – pozemky parc. č. 350/1, 351, 354, 355/4, 355/5, 355/6
Na pozemkoch je prípustná výstavba max. dvojpodlažných objektov, zastrešených sedlovými strechami so strešnými hrebeňmi orientovanými rovnobežne s uličnou čiarou. Na pozemkoch parc. č. 355/4, 355/5 a 355/6 je prípustná výstavba iba jedného objektu.
5. **R 5** – pozemky parc. č. 356/3, 357/2
Na pozemkoch je prípustná výstavba jedného max. dvojpodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.
6. **R 6** – pozemky parc. č. 362/3, 364/1, 364/2, 366
Na každom pozemku je prípustná výstavba max. dvojpodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.
7. **R 7** – pozemok prac. č. 372
Na pozemku je prípustná výstavba max. jednopodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.
8. **R 8** – pozemok parc. č. 392/1
Na pozemku je prípustná výstavba max. jednopodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.
9. **R 9** – pozemky parc. č. 408, 409, 412
Na každej časti pozemku je prípustná výstavba max. jednopodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.
10. **R 10** – pozemky parc. č. 3216/1, 3216/2, 3216/3

Na pozemku parc. č. 3216/1 je prípustná výstavba max. dvojpodlažného objektu, zastrešeného plytkým sklonom sedlovej strechy so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou. Strešný hrebeň objektu nesmie prevýšiť okolitú zástavbu. Na pozemkoch parc. č. 3216/2 a 3216/3 je prípustná výstavba jedného max. jednopodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou.

11. **R 11** – pozemky parc. č. 186, 185

Na pozemku parc. č. 186 je prípustná výstavba max. jednopodlažného objektu, zastrešeného sedlovou strechou so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou. Na pozemku parc. č. 185 je prípustná výstavba max. jednopodlažného objektu, zastrešeného valbovou strechou.

12. **R 12** – pozemky parc. č. 429, 177/1

V rozsahu vyznačenej rezervnej plochy je výhľadová možnosť prezentácie ucelenej časti fortifikačného systému až po vyhodnotení výsledkov archeologického výskumu.

13. **R 13** – pozemok parc. č. 451

Na pozemku je možnosť výstavby samostatne stojaceho rodinného domu, max. dvojpodlažného s prípadným zobytnením podkrovia; plošný rozsah, hmotovo-priestorový a architektonický výraz domu prispôbiť okolitej zástavbe.

3.4.7. Dočasné objekty a zariadenia v pamiatkovom území

1. Dočasné stavby v pamiatkovom území nesmú znehodnotiť najmä svojím situovaním, architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, vzhľadom, dôsledkami prevádzky (užívania) a použitými materiálmi.
2. Osobitne je potrebné, z vyššie uvedeného hľadiska, zvažovať umiestnenie dočasných stavieb v urbanisticky exponovaných polohách pamiatkového územia.
3. Na verejnom priestranstve je prípustné umiestniť len zariadenie staveniska a jeho dočasné pripojenie na sieť technického vybavenia.
4. Sezónne terasy a sedenia svojím architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, použitými materiálmi a dôsledkami užívania nesmú znehodnocovať pamiatkové územie.
5. Situovanie sezónnych terás a sedení je viazané len na letnú sezónu.
6. Kryté letné terasy riešiť ako jednopodlažné formou ľahkej demontovateľnej konštrukcie v primeranom objeme a hmote.
7. Osadenie letného sedenia a terás nesmie znehodnotiť povrch verejných komunikácií a priestranstiev.
8. Letné sedenia a terasy riešiť na vysokej dizajnerskej úrovni bez nadbytočných rušivých a reklamných prvkov.
9. Umiestnenie letných sedení a terás nesmie narušiť siluetu, panorámu a architektonické dominanty prostredia pamiatkovej rezervácie.

3.5. Požiadavky na úpravu, obnovu a údržbu zelene – plôch záhrad, dvorov a ostatnej zelene; samostatne parkovo upravených plôch; vnútroareálovej zelene a líniových prvkov (alejí)

1. Zachovať uličné stromoradia a počítat' s ich obnovou vo väzbe na funkčné využitie a priestorové danosti jednotlivých ulíc. V širších uličných interiéroch zachovať aj princíp líniových pásov v podnoží alejí. V užších uplatňovať jednostranné aleje aj s možnosťou

- vylúčenia líniových pásov a v najužších aleje neuplatňovať vôbec.
2. Udržiavať uličné aleje v identických pozdĺžnych líniiach ulíc s možnosťou prispôsobenia a uvoľnenia rytmu výsadby jednotlivých stromov danostiam územia a architektúry.
  3. V novodobej úprave uličného interiéru Ulice Priekopa založiť jednostrannú stromovú aleju vo voľnom rytme ako zjednocujúci princíp typický pre celú pamiatkovú rezerváciu.
  4. Akceptovateľnými druhmi drevín pre stromoradia v pamiatkovom území sú druhy lipa malolistá (*Tilia cordata*) a lipa veľkolistá (*Tilia platyphyllos*) v prípadných varietných modifikáciách, avšak výrazovo a habituálne totožných s pôvodným druhom. V pôvodných lokalitách obnoviť kostrovú drevinu systému historickej zelene brest (*Ulmus*).
  5. Zosúladiť terajšiu funkčne prispôbenú dispozíciu malej parkovo upravenej plochy na Hlavnom námestí s porastovou kompozíciou z doby jej založenia, t. j. rešpektovať princípy tvorby secesných parkov zo začiatku 20. storočia.
  6. Očistiť porastovú štruktúru systému zelene ako celku od nevhodných druhov a nevhodného situovania drevín.
  7. V historickom parku, západne od areálu hradu, usporiadať jeho priestorovú kompozíciu vo väzbe na zachovanú a nezmenenú parkovú dispozíciu a vyhradiť v ňom pietny priestor. Z historického parku vylúčiť detské ihrisko.
  8. Ponechať a udržiavať voľné trávnikové plochy so staršími drevinami v južnej polohe od hradu. Výhľadovo počítať s odstránením novodobej lipovej aleje a do doby odstránenia redukovať prirodzené tvary korún jednotlivých líp a udržiavať ich každoročným rezom totožne s princípom uličných stromoradií v území pamiatkovej rezervácie.
  9. V úprave okolia evanjelických kostolov a lýcea inventarizovať a prehodnotiť všetky dreviny s cieľom odstrániť chaotické usporiadanie a prehustenie medziobjektových priestorov porastovou hmotou.
  10. Z Kostolného námestia odstrániť porasty z malej parkovo upravenej plochy a ponechať túto plochu čistú. Po dozítí jednotlivých alejových stromov malej lipovej aleje rastúcej súbežne s južnou fasádou kostola nepočítať s náhradou tejto porastovej hmoty.
  11. V areáli Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža, medzi architektúrou a ohradovým múrom, ošetriť staré stromy a očistiť areál od prebytočnej porastovej hmoty.
  12. Záhradu v areáli Rímskokatolíckeho kostola navštívenia Panny Márie na Hradnom námestí obnoviť v súlade s dochovanými archívnymi dokladmi a mapovými podkladmi.
  13. Výsadby v školských areáloch z konca 19. a začiatku 20. storočia udržiavať v pôvodnej druhovej skladbe z doby založenia a odstrániť postupne vnesené nevhodné podsadby hlavne tují a ihličín.
  14. Zachovávať všetky plochy záhrad a dvorov bez zástavby s primeraným uplatnením drevín ako vyvinutú plošnú a priestorovú vyváženosť zástavby v pamiatkovom území.

3.6. Požiadavky na zachovanie prvkov uličného interiéru a uličného parteru

3.6.1. Uličné interiéry

1. Zábrany vstupu motorovým vozidlám do pešej zóny je nutné riešiť jednotne a koncepčne vo vzťahu k iným prvkom uličného mobiliáru.
2. Prvky drobnej architektúry (lavičky, smetné nádoby, lampy, informačné tabule) riešiť koncepčne tak, aby nenarušili estetický stav pamiatkového územia ani objektov.
3. Zachovať a udržiavať historické oplotenia v ich originálnej podobe resp. obnoviť ich v identických tvaroch, materiáloch a farebnosti.
4. Minimalizovať uplatnenie mobilnej zelene.

5. Realizácia dočasných prezentácií a kultúrno-spoločenských podujatí v priestore uličného interiéru je možná v prípade, že nedôjde k trvalému poškodeniu pamiatkových hodnôt pamiatkového územia.

3.6.2. Uličné partery

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať stvárnenie uličných fasád historických objektov s typickou osovosťou okenných a dverných otvorov, architektonickým a výtvarným riešením, rytmom, tektonikou, výplňami otvorov a pod.
2. Pri obnovách fasád šetrne odstraňovať následky neodborných úprav, ktoré znehodnotili historickú architektúru (najmä: nepriedušné nátery, betónové vysprávky, nástrekové hmoty a pod.).
3. Farebnosť fasád sa určuje na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, že nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný slohový výraz. Je neprípustná realizácia výrazne expresívnych odtieňov farieb alebo vzájomne disharmonických farebných kombinácií.
4. Pri regenerácii uličných fasád objektov rešpektovať pozitívne zmeny v priebehu vývoja jednotlivých stavieb.
5. Pri obnove a úprave parteru je potrebné zachovať a regenerovať členenie, tvar a materiál sokla na základe poznania objektu.
6. Nevyhnutné je zachovať vetracie otvory suterénu. Zamurovaným vetracím otvorom prinavrátiť ich pôvodnú funkciu.
7. V odôvodnených prípadoch je prípustné (bez zásahu do historickej hmoty objektu) realizovať novotvar výkladov súčasnými výrazovými prostriedkami na vysokej architektonickej, výtvarnej a remeselnej úrovni, z ušľachtilých materiálov, ktoré budú svojim pôsobením v súlade s celkovým estetickým stvárnením fasád a architektonickými danosťami.
8. Zachovať, regenerovať a obnovovať historické výplne okenných a dverných otvorov. Zachovať autentickú hmotu týchto stavebných prvkov a všetkých ich častí (kovania, kľučiek, staršieho skla, spojovacích a stužujúcich prvkov, náterov a iných povrchových úprav).
9. Uprednostniť opravu a repasáciu historických výplní okenných a dverných otvorov pred realizáciou kópií alebo novotvarov.
10. V prípade, že rozsah a stupeň poškodenia originálu je nezvratný, je prípustné nahradiť originál tvarovou, konštrukčnou a materiálovou kópiou.
11. Chýbajúce výplne historických okenných a dverných otvorov vyrobiť podľa podobných hodnotných starších prvkov zachovaných na objekte a dbať o vytvorenie identickej kópie. Ak sa takéto prvky na objekte nezachovali, je nutné vychádzať z historických a regionálnych analógií. Podobne postupovať pri výmene novodobých nevhodných výplní okenných a dverných otvorov.

3.6.3. Povrchy komunikácií, verejných priestranstiev

1. Úprava verejných plôch, priestranstiev a komunikácií musí zodpovedať historickej povahe pamiatkového územia.
2. Pri povrchových úpravách spevnení komunikačnej siete a verejných priestranstiev prihliadať na účel využitia (vozovka, pešie plochy).

3. Pri dláždených plochách uplatňovať prírodné materiály, tradičné spôsoby kladenia, raster, tvar, veľkosť a pod. a prispôbiť spevnenie funkčnému využitiu.
4. Povrch vozoviek určených pre motorovú dopravu je prípustné s ohľadom na osobitné nároky realizovať aj z iných ako tradičných materiálov.
5. Každá historická dlažba je pamiatkovou hodnotou pamiatkového územia.
6. Zachovať a regenerovať vyvinutý pozdĺžny a priečny profil komunikácií.
7. Minimalizovať situovanie a rozsah technickej infraštruktúry v spevnených povrchoch, v nevyhnutných prípadoch ich vizuálne eliminovať.

3.6.4. Osvetlenie verejných priestorov, iluminácia objektov

1. Pre osvetlenie ulíc a priestorov v pamiatkovom území použiť svietidlá, adekvátne tradíciám a charakteru pamiatkového územia, v súlade s koncepciou regenerácie a obnovy osvetlenia.
2. Pri osvetľovaní verejných priestorov je potrebné rešpektovať nielen svetlotechnické vlastnosti materiálov osvetľovaných priečelí objektov ale aj širšie okolie.
3. Osvetlenie je možné situovať:
  - na stĺpoch v línii na predele chodníkov pozdĺž domoradií a vozovky,
  - ako konzolové svietidlá na fasádach v úzkych uliciach.
4. V pamiatkovom území je prípustné iluminovať len najvýznamnejšie verejné objekty, ktoré musí byť koncepčne riešené a musí byť navzájom zosúladené s bežným osvetlením.

3.6.5. Požiadavky na zachovanie pôvodných stavebných materiálov

1. Autenticita kultúrnych pamiatok a ostatných nehnuteľností, čiže pôvodnosť v materiáli a jeho pôvodné remeselné spracovanie je chránená a musí byť zachovaná. Je nutné vyhnúť sa odstraňovaniu a neopodstatnenej náhrade historických materiálov alebo úprave znakov a priestorov, ktoré pamiatku a nehnuteľnosť charakterizujú.
2. Architektonické prvky, povrchové úpravy a stavebné techniky alebo doklady umelecko-remeselnej a remeselnej zručnosti, ktoré sú pre kultúrnu pamiatku a nehnuteľnosť charakteristické, sú chránené.
3. Poškodené historické prvky kultúrnej pamiatky a nehnuteľnosti musia byť pri obnove opravené a nie vymenené. Výmena je možná len v prípade vážneho a nezvratného poškodenia originálu. Vymenené prvky alebo kópie sa musia s originálom zhodovať dizajnom, farbou, textúrou, členením, materiálom, konštrukciou a ostatnými vizuálnymi vlastnosťami. Potreba náhrady chýbajúcich prvkov musí byť podložená dokumentáciou, exaktnými dôkazmi. Čiastočné opotrebovanie a patinu týchto prvkov je vhodné chrániť ako doklad ich veku a autenticity.
4. Také chemické alebo mechanické ošetrovanie, ktoré poškodzuje historický materiál alebo výsledok jeho pôsobenia na konkrétnom druhu historického materiálu nie je overený, nesmie byť použité.
5. Nové prvky, vložené do autentickej kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti, vonkajšie úpravy alebo nové konštrukcie nesmú poškodiť historické a pre pamiatkové územie, pamiatku či nehnuteľnosť charakteristické materiály a konštrukcie, nesmú zásadným spôsobom meniť ich vlastnosti. Nové dielo, nový doplnok v kultúrnej pamiatke alebo nehnuteľnosti sa má odlišovať od pôvodného, zároveň však musí byť prispôbený v hmote, veľkosti, proporciách a v architektonických znakoch s dôrazom na ochranu celistvosti (integrity) pamiatkového územia a prostredia.

6. Fyzikálne procesy, spojené s obnovou, úpravou alebo prevádzkou objektu, nesmú zničiť alebo nadmerne opotrebiť historický materiál. Pri údržbe nepoužívať agresívne chemické prostriedky, ktorých vplyv na daný historický materiál nie je overený a ktoré môžu objekt poškodiť.
7. Jedným z prioritných kritérií krajského pamiatkového úradu pri posudzovaní vhodnosti zámeru obnovy kultúrnej pamiatky a nehnuteľnosti v pamiatkovom území je zachovanie a dôsledná obnova pôvodných konštrukcií a prvkov s použitím tradičných materiálov charakteristických pre dané územie resp. objekt.

3.6.6. Požiadavky na riešenie infraštruktúry a technických zariadení

1. Odstrániť nefunkčné technické zariadenia a sieťové pripojenia.
2. Pri obnove alebo úprave objektu preriešiť existujúce esteticky rušivé trasovania rozvodov. Odstrániť neesteticky osadené technické zariadenia – antény, rozvodné skrine, resp. premiestniť ich na menej pohľadovo rušivé miesto.
3. Pri riešení infraštruktúry je potrebné minimalizovať nové prierazy v historických konštrukciách.
4. Rozvodné elektroskrine, plynomery a podobné zariadenia nie je prípustné umiestňovať na hlavných fasádach objektov.
5. Pri obnove, resp. výmene nevyhovujúcich rozvodov je žiaduce nové rozvody viesť v trase pôvodných. Novonavrhované rozvody umiestniť pod omietku tak, aby nedošlo k nadmernému poškodeniu historických omietkových vrstiev a murív, minimalizovať šírku a hĺbku rýh. Je žiaduce umiestniť nové rozvody do nefunkčných prieduchov komínových telies.
6. Na technické zariadenia aplikovať farebnú úpravu, ktorá nebude pôsobiť rušivo, kontrastne ani nebude vytvárať farebné akcenty. Na rozvody inštalácií (plynu, ústredného kúrenia) je potrebné aplikovať zhodnú (totožnú) farebnú úpravu s konštrukciou, popri ktorej sú vedené. Farebná úprava inštalácií môže byť aj mierne farebne odlišená od podkladu napr. metódou tón v tóne.
7. Použitie slnečných kolektorov, fotovoltaiických systémov a podobných energetických zariadení, netypických pre pamiatkové územie, je potrebné riešiť tak, aby neboli viditeľné z verejného priestoru a neznehodnocovali pamiatkové hodnoty pamiatok a pamiatkového územia.
8. Osadenie nevyhnutných komunikačných zariadení (satelitných antén, antén pre GSM a pod.) je prípustné v nevyhnutnom rozsahu, zariadenia však nemajú byť viditeľné z verejného priestoru a nesmú znehodnocovať pamiatkové hodnoty pamiatok a pamiatkového územia.

3.6.7. Požiadavky pre umiestnenie informačných, reklamných a propagačných zariadení

1. Informačné, reklamné a propagačné zariadenie umiestnené na kultúrnej pamiatke a nehnuteľnosti v pamiatkovom území musí zohľadňovať architektonický a estetický výraz objektu – historické členenie fasád a ich významné detaily.
2. Informačné, reklamné a propagačné zariadenia riešiť na vysokej umelecko-remeselnej a výtvarnej úrovni s uprednostnením originálnych stvárnení.
3. Umiestnenie reklám, označenia prevádzok a informačných zariadení je neprípustné:
  - na strechách objektov, štítových stenách, na zábradliach balkónov;
  - na technických nosičoch v interiéri mesta, na výtvarných dielach, drobnej

- architektúre a na zeleni;
  - celoplošne na výplniach okenných a dverných otvoroch;
  - na poschodiach objektov nad úrovňou parteru (výška parteru je obvykle vymedzená kordónovou rímsou nad prízemím);
  - v polohách, ktoré obmedzujú pohľad na architektúru objektov alebo ich hodnotné časti a významné pohľady v interiéri pamiatkového územia.
4. Reklamné nápisy a logá maľované priamo na fasády objektov sú prípustné len v ojedinelých a opodstatnených prípadoch.
  5. Označenie prevádzok realizovať prioritne formou nápisov zo samostatných písmen, umiestňovaných do pásov nad výkladmi a vstupmi. Veľkosť označení prevádzok a kompozičné usporiadanie musí rešpektovať proporcie parteru a fasád objektov.
  6. Pri situovaní viacerých prevádzok v jednom objekte vypracovať ucelenú koncepciu reklamného označenia prevádzok umiestneného na fasáde.
  7. Na fasádach kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovom území vylúčiť duplicitné umiestnenie reklamných, informačných a propagačných zariadení, ďalej tie, na ktorých nie je označená a propagovaná prevádzka sídliaca v danom objekte, ale iná prevádzka alebo ponúkaný tovar, sortiment, obchodné značky výrobkov a pod.
  8. V pamiatkovom území vylúčiť situovanie dlhodobosadených veľkoplošných reklám (bilboardy, bigboardy, banery, veľkoplošné obrazovky a pod.).

3.7. Požiadavky na ochranu siluety a panorámy územia a na zachovanie charakteristických pohľadov a priehľadov

1. Pre plnohodnotnú prezentáciu pamiatkovej rezervácie je potrebné zachovať vizuálne väzby prostredia a diaľkové pohľady na siluetu a panorámu historického jadra:
  - P 1** – od Hviezdoslavovej ulice na zástavbu meštianskych domov v rozbiehajúcej sa vidlici Hlavného námestia so solitérne situovanou stavbou radnice a parčíkom v jej severozápadnej polohe,
  - P 2** – z južnej časti Kostolného námestia na areál kostola sv. Kríža
  - P 3** – z Hradného námestia na objektovú skladbu hradného areálu
  - P 4** – zo západnej časti Starého trhu na zástavbu pôvodne remeselníckych domov v uličnej mierne sa zatáčajúcej zástavbe, v strede s parkovou úpravou a v pozadí so strechami hradných bášť,
2. Novostavby, prípadne nadstavby a dostavby v pamiatkovom území nesmú rušivo ovplyvňovať pôsobenie historických dominánt a nesmú rušivo zasahovať do hodnotnej charakteristickej siluety mesta.
3. Nenarúšať a nezhodnocovať uličné priehľady reklamnými zariadeniami (pútačmi) s inštalovaním naprieč ulicou od fasády k fasáde.
4. Rešpektovať najhodnotnejšie vnútorné priehľady na najvýznamnejšie architektonické urbanistické a historické dominanty rezervácie, ktoré predstavujú najcharakteristickejšie pohľady, najmä:
  - pohľad na budovu radnice,
  - pohľad na zástavbu areálu Rímskokatolíckeho kostola sv. Kríža,
  - pohľad na areál hradu s pozadím Jeruzalemského vrchu.
5. Rešpektovať a chrániť celkovú siluetu pamiatkovej rezervácie zvlášť v pohľadoch od východu spolu s pozadím tatranského masívu.

3.8. Požiadavky na zachovanie a prezentáciu prípadných archeologických nálezísk a na ich začlenenie do organizmu sídla alebo územia

1. Celé územie pamiatkovej rezervácie je evidovanou archeologickou lokalitou, z tohto dôvodu akýkoľvek stavebný zásah do terénu je možný len po stanovení podmienok ochrany nehnuteľných a hnuťelných archeologických nálezov.
2. Pri príprave stavieb a inej hospodárskej činnosti na území, kde sa predpokladá ohrozenie pamiatkových hodnôt a archeologických nálezov, je nevyhnutné vykonať záchranný výskum. o nevyhnutnosti vykonať záchranný výskum rozhoduje krajský pamiatkový úrad na podnet stavebného úradu, pamiatkového úradu alebo z vlastného podnetu.
3. Prezentované archeologické náleziská je potrebné udržiavať v dobrom stavebno-technickom stave.
4. Archeologické náleziská určené na prezentáciu je potrebné regenerovať v súlade s výsledkami archeologického výskumu.
5. Jednotlivé časti archeologických nálezísk – nehnuteľné archeologické nálezy ako prezentovaná torzálne zachovaná historická architektúra – originál, sú súčasťou územia pamiatkovej rezervácie v rámci objektovej skladby národných kultúrnych pamiatok alebo ako solitér. Prezentácia vychádza z dôslednej konzervácie originálnej hmoty.

4. PRÍLOHY

Textové

1. Historický a stavebný vývoj územia
2. Zoznam národných kultúrnych pamiatok
3. Rozhodnutie PÚ SR o vyhlásení ochranného pásma PR Kežmarok

Grafické

1. Výkres č. 1 – Širšie vzťahy
2. Výkres č. 2 – Mestské opevnenie
3. Výkres č. 3 – Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území
4. Výkres č. 4 – Zásady ochrany pamiatkového územia
5. Výkres č. 5 – Historická katastrálna mapa z roku 1870, aktualizovaná v roku 1939

Fotodokumentácia